

ZBIÓR
RAPORTÓW NAUKOWYCH

**Filologia i kultura:
problemy i perspektywy.**

Szczecin

29.11.2014 - 30.11.2014

Część 2

СБОРНИК
НАУЧНЫХ ДОКЛАДОВ

**Филология и культурология:
проблематика и перспективы
развития.**

Щецин

29.11.2014 - 30.11.2014

Часть 2

УДК 37+082
ББК 94
Z 40

Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Druk i oprawa: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Adres wydawcy i redakcji: 00-728 Warszawa, ul. S. Kierbedzia, 4 lok.103
e-mail: info@conferenc.pl

Cena (zl.): bezpłatnie

Zbiór raportów naukowych.

Z 40 Zbiór raportów naukowych. „Pedagogika. Teoria. Praktyka.„ (29.11.2014 - 30.11.2014) - Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2014. - 132 str.
ISBN: 978-83-64652-73-8 (t.2)

Zbiór raportów naukowych. Wykonane na materiałach Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej Konferencji 29.11.2014 - 30.11.2014 roku. Szczecin
Część 2.

УДК 37+082
ББК 94

Wszelkie prawa zastrzeżone.

Powielanie i kopiowanie materiałów bez zgody autora jest zakazane.

Wszelkie prawa do materiałów konferencji należą do ich autorów.

Pisownia oryginalna jest zachowana.

Wszelkie prawa do materiałów w formie elektronicznej opublikowanych w zbiorach należą Sp. z o.o. «Diamond trading tour».

Obowiązkowym jest odniesienie do zbioru.

Warszawa 2014

ISBN: 978-83-64652-73-8 (t.2)

"Diamond trading tour" ©

SPIS /СОДЕРЖАНИЕ

SEKSCJA 22. FILOLOGIEŃ. (ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ)

1. Бричева М.М., Нещеретова Т.Т., Сасина С.А., Тихонова А.П. 6
ПАРЕМИИ С «МОРСКИМ» КОМПОНЕНТОМ В АНГЛИЙСКОМ И
НЕМЕЦКОМ ЯЗЫКАХ
2. Мусійчук С.М., Чумак Ю. 10
ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО ФРАНКОМОВНОГО ДИСКУРСУ
3. Гальков І.І. 12
КЛАСИФІКАЦІЯ ІДИОМ (ШТРИХИ ДО ПРОБЛЕМИ)
4. Рудницька Н., Гаркуша В. 16
ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ І МОВИ
5. Ільїн С.В. 20
ЗАСТОСУВАННЯ КАЛЬКУВАННЯ, ОПИСОВОГО ПЕРЕКЛАДУ ТА
ПІДСТАНОВОК У ПЕРЕКЛАДІ
6. Коваленко О.В., Рзаєва В.В. 24
ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ З СОМАТИЗМАМИ (НА МАТЕРІАЛІ
НІМЕЦЬКОЇ МОВИ)
7. Коваленко О.В. 27
НІМЕЦЬКОМОВНА НОВЕЛА В АСПЕКТІ ЛІНГВІСТИЧНОГО ДО-
СЛІДЖЕННЯ
8. Мусійчук С.М., Кучер Р. 34
ШЛЯХИ ЗБАГАЧЕННЯ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ
9. Мусійчук С.М., Кузнецова Н.О. 37
ПРОНИКНЕННЯ ФРАНЦУЗЬКОМОВНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ НА
СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ФІНАНСОВО-
ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ
10. Оксентюк Ю.В. 40
ОБРАЗОВАНИЕ ИМЕН СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫХ ЖЕНСКОГО РОДА
СО ЗНАЧЕНИЕМ СФЕРЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ: ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛО-
ГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ
11. Плєхина А. Н. 44
СЛОЖНОПОДЧИНЄННІ ПРЕДЛОЖЕННЯ НЕРАСЧЛЕНЄННОЇ
СТРУКТУРИ МЕСТОИМЕННО-СООТНОСИТЕЛЬНОГО ТИПА В
ПОЕЗІИ М. ЛИСЯНСКОГО
12. Шихалева И.А. 48
ИНСТРУМЕНТАЛЬНЫЕ МЕТОДЫ ИССЛЕДОВАНИЯ ИНТОНАЦИИ
13. Заневич О.Є. 50
РОДОВИЙ ВІДМІНОК: ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЗНАЧЕНЬ
У СХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВАХ

14. Нещеретова Т.Т., Бричева М.М.....	54
К ВОПРОСУ О ТЕОРЕТИЧЕСКИХ ОСНОВАХ ИЗУЧЕНИЯ ПАРЕМИ- ОЛОГИИ КАК ЛИНГВОКУЛЬТУРНОГО ЯВЛЕНИЯ	
15. Гурина С.В.	58
ИНДИВИДУАЛЬНО-АВТОРСКИЕ НОВООБРАЗОВАНИЯ В ТВОРЧЕСТВЕ ВИКТОРА ПЕЛЕВИНА	
16. Сасина С.А., Бричева М.М.	61
СЕМАНТИЧЕСКИЕ И ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЕ ХАРАК- ТЕРИСТИКИ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА С КОМПОНЕНТОМ TIME	
17. Трифонова В. Ю., Сидорук Г. І.....	65
ІНВЕРСІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ПЕРЕКЛАДУ	
18. Колесник М.Ю., Харук В., Дружинін Д.	69
ЗРАДЛИВИ ДРУЗИ ПЕРЕКЛАДАЧА	
19. Акошева М.К., Рахимжанов К.Х., Нургазина А.Б.	72
О ФУНКЦИЯХ ЯЗЫКОВ КАК КОМПОНЕНТОВ ТРЕХЪЯЗЫЧИЯ	
20. Чепурных О. А.	75
ОРГАНИЗАЦИЯ РАБОТЫ СО СЛАБОУСПЕВАЮЩИМИ И НЕУСПЕ- ВАЮЩИМИ УЧАЩИМИСЯ НА УРОКЕ	
21. Князян М. А.	78
СЛОВООБРАЗОВАНИЕ ЧАСТЕЙ РЕЧИ В БЫЛИНАХ	
22. Коваленко О.В., Пустовойченко Д.В.....	81
МІЖКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ НЕВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ ФРАНЦУЗЬКИХ ТА НІМЕЦЬКИХ КОМУНІКАТИВНИХ ЖЕСТІВ)	
23. Куренкова Т.Н.....	87
ТОПОНИМЫ КРАСНОЯРСКОГО КРАЯ И ХАКАСИИ	
24. Бабушка В.І.	92
ДИСКУТИВНИЙ АНАЛІЗ ТЕКСТУ В СИСТЕМІ ПРОФІЛАКТИЧ- НОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ	
25. Дабагян И.М.....	95
ГОСУДАРСТВО ЛИХТЕНШТЕЙН В НЕМЕЦКОМ ЛИНГВОСТРАНО- ВЕДЕНИИ	
26. Гуменюк З. В.	98
РОЛЬ ИЗУЧЕНИЯ ГРАММАТИЧЕСКОГО МАТЕРИАЛА В ЛИНГВО- ДИДАКТИКЕ	

27. Брензевич А.А., Гаврилова Е.С.	101
ПРИКЛАДНА ЛІНГВІСТИКА ТА ВИКОРИСТАННЯ НОВИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	
28. Огиенко В. П.,Кравченко Т.В.	104
КУЛЬТУРА РЕЧИ И ОБЩАЯ КУЛЬТУРА ЧЕЛОВЕКА В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ	
29. Щербакова О. Л.	106
ДО ПИТАННЯ ПРО ПОРІВНЯННЯ КАТЕГОРІЇ ВІДМІНКА В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ	
30. Жукова Т.В.	109
LANGUAGE LEARNING STYLES AND STRATEGIES	
31. Худжіна Ю., Монашненко А. М.	111
ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІДИОМАТИЧНИХ ОДИНИЦЬ	
32. Каймаразова Б. А.	113
НАЗВАНИЯ МУЧНОЙ ПИЩИ В НИЖНЕМУЛЕБКИНСКОМ ГОВОРЕ ДАРГИНСКОГО ЯЗЫКА	
33. Ткачова Д.	115
ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ ГАЗЕТНО-ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТІВ	
34. Рускуліс Л. В., Ткаченко В. І.	119
ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ «ЖІНКА» У ТВОРЧОСТІ Т. ШЕВЧЕНКА	
35. Степура Е. А.	122
ОТРАЖЕНИЕ МУЗЫКАЛЬНОСТИ В СИНТАКСИСЕ ПОЭЗИИ А. А. ВОЗНЕСЕНСКОГО	
36. Колісник О. С.	126
ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ АРТИКЛЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ	
37. Бабій Ю.Б.	129
ПОШИРЕНІ СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ СТИЛІСТИЧНИХ ФІГУР МОВЛЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ	

Бричева М.М.

Доцент кафедры английской филологии
Адыгейского государственного университета (Майкоп, РФ)

Нещеретова Т.Т.

Доцент кафедры арабского языка и вторых иностранных языков
Адыгейского государственного университета (Майкоп, РФ)

Сасина С.А.

Доцент кафедры английской филологии
Адыгейского государственного университета (Майкоп, РФ)

Тихонова А.П.

Доцент кафедры английской филологии
Адыгейского государственного университета (Майкоп, РФ)

ПАРЕМИИ С «МОРСКИМ» КОМПОНЕНТОМ В АНГЛИЙСКОМ И НЕМЕЦКОМ ЯЗЫКАХ

Ключевые слова / Keywords: фразеология, фразеологические единицы, паремиология, пословицы, поговорки / phraseology, phraseological units, paremiology, proverbs, sayings.

Морская фразеология, возникнув несколько веков назад в языке определенных профессиональных групп, вошла в общенациональные английский и немецкий языки. Фразеологические единицы данной группы можно считать национально-обусловленными, так как их появление связано в основном с определенными экстралингвистическими факторами. Морские фразеологические единицы распределились по всей языковой карте мира английского и немецкого языков и составляют их неотъемлемую часть. Изучение данной группы фразеологизмов позволяет понять и осознать национальные особенности окружающего мира рассматриваемых языков.

Британские острова – самый обширный архипелаг в Европе. Все государственные границы Соединенного Королевства морские, за исключением границы с Ирландией. Поскольку Великобритания – государство островное, все её внешние перевозки и торговля связаны с морским транспортом.

В XVI веке за рынки сбыта Англии пришлось вести войну с Испанией, крупнейшей колониальной державой того времени. После разгрома англичанами в 1588 г. испанского флота – «Непобедимой армады» – Англия становится сильной морской державой и начинает колониальные завоевания. До недавнего времени Великобритания была центром самой обширной в мире колониальной империи, распад которой начался после второй мировой войны и практически завершился к середине 1970-х годов. С внешней торговлей были связаны не только захваты чужих владений, но и пиратство, получившее особый размах в конце XV – начале XVI в. Вся история Англии, её торговля, политика, искусство пронизаны морем.

Германия также является одной из крупных морских держав. Её северное побережье омывают Балтийское и Северное моря. Выход к морю обеспечивает Гер-

мании доставку большого количества грузов, в частности топлива, сырья, а также вывоз готовой продукции и является самым дешевым видом транспорта. Внутреннее судоходство проходит в основном по Рейну и его притокам. Гамбург, второй по величине город Германии, является международным торговым портовым городом, коммерческим и культурным центром Северной Германии, а также одним, из самых больших портовых городов в Европе.

Таким образом, не вызывает удивления тот факт, что в английском и немецком языках обширный пласт лексики составляют паремии «морской» тематики.

Деление фразеологических единиц по источнику происхождения и сферам деятельности человека является традиционным способом классификации фразеологизмов. Л. П. Смит в своей работе дает группы идиом, используемые моряками, охотниками, военными, объясняет их происхождение. Он выделяет группу словосочетаний, которая связана с морем и жизнью моряков. Однако, примеры, приводимые Л.П. Смитом, приобрели переносное значение и уже никак не связаны с морем: *in deep water* – в беде; *to sink or swim* – была не была. [7].

Следует отметить, что тенденция к использованию терминологических фразеологизмов из специальных профессиональных сфер характерна для современного английского общепотребительного языка. «Фразеологизация терминологических сочетаний обусловлена употреблением терминов в расширенном метафорическом значении. Будучи использованными метафорически, они выходят за пределы профессиональной сферы, приобретая иную семантику» [6, 69].

К фразеологическим выражениям относятся пословицы и поговорки. Так как пословицы и поговорки устойчивы, имеют раздельнооформленное написание и являются элементами словарного языка, то их можно отнести к фразеологическим единицам. Большинство поговорок и пословиц относится к фразеологическим единицам, так как их значение мотивированно в современном языке. К области фразеологических единств относятся и многие фразовые штампы-клише, типичные для разных литературных стилей, и литературные цитаты, крылатые выражения, народные пословицы и поговорки [8, 184].

Пословицы в английском и немецком языках очень разнообразны по своему содержанию и охватывают все стороны жизни народа.

В данной статье мы рассматриваем пословицы и поговорки с «морским» компонентом, отобранные из специализированных словарей и пособий [1; 2; 3; 4; 5; 7].

Эти единицы можно разделить на несколько групп.

Пословицы назидательного характера

After a storm comes a calm – *посл.* После бури наступает затишье.

Never go to sea when the storm is coming – Видя на море волны, не суйся в море.

Hoist (your) sail while (when) the wind is fair – *посл.* «Поднимай паруса, пока дует попутный ветер»= куй железо, пока горячо.

He that will learn to pray, let him go to sea / Wer nicht beten kann, der werde ein Schiffsmann – Кто на море не бывал, тот горя не видал (Кто на море не бывал, тот досыта Богу не маливался) .

It's no safe wading in an unknown water (=wade not in unknown waters) /

Wenn dass Wort eine Brücke wäre! – *посл.* Не зная броду, не суйся в воду

Пословицы, содержащие положительную оценку:

A great ship asks deep water / Große Schiffe machen große Fahrt – посл. Большому кораблю большое плавание.

A mother's pray can rescue from the ocean floor / A mother's goodness is deeper than the sea – Материнская молитва со дна моря вынимает.

Give a man fortune (или *luck*) *and cast him into the sea* – Счастливым и в огне не сгорит и в воде не потонет.

Пословицы с отрицательной оценкой:

Anyone can be a sailor (или *pilot*) *on a calm sea* – В тихое время всяк может править.

Lobe die See, aber bleibe auf dem Lande – посл. ирон. Хорошо море с берегу.

It is good fishing in troubled waters / Im Trüben ist gut fischen – посл. Легко ловить рыбу в мутной воде.

Aus der Not eine Tugend machen – В непогоду – не до плаванья.

Still waters have deep bottoms (или *run deep*) / *Stille Wasser sind tief* – Тихие воды глубоки = В тихом омуте и черти водятся.

Stolen waters are sweet – Запретный плод сладок.

Carry (или *draw*) *water in a sieve / Wasser in ein Sieb schöpfen* – посл. Решетом воду носить, толочь воду в ступе.

Пословицы с компаративным значением:

There's (или *there are*) *as good fish in the sea* (as ever came out of it) – Хоть пруд пруди, полным-полно; свет клином не сошелся.

Woe upon woe as a wave upon wave – Беда за бедой как волна за волной

Being debt is like being adrift at sea: neither shores nor bottom – В долгу, что в море – ни дна, ни берега.

Living life is like crossing the sea: you drift and sink – Жизнь пережить – что море переплыть: побарахтаешься, да и ко дну.

Характерная черта пословиц – их однозначность. Это объясняется высокой степенью обобщённости их значения и их не мобильности в тексте.

Большинство поговорок – это оценочные обороты. Они могут отражать как положительную, так и отрицательную оценку.

Поговорки с положительной оценкой:

After a storm comes a calm – посл. После бури наступает затишье.

Поговорки с отрицательной оценкой:

Rats desert (forsake или leave) *a sinking ship / Die Ratten verlassen das sinkende Schiff* – Крысы бегут с тонущего корабля

Wasser hat keine Balken – В воде не за что ухватиться или *das Meer hat keine Balken* – В море не за что ухватиться, не зная броду- не суйся в воду

Worse things happen at sea – На море бывает и хуже

Безоценочные поговорки:

A lot of (или *much*) *water has flowed* (gone, passed или run) *under the bridge(s) since* – Много воды утекло с тех пор как

В этом примере в английском языке – форма прошедшего времени, а в подобном выражении в немецком – будущего.

Bis dahin wird noch viel Wasser ins Meer fließen – до тех пор еще много воды утечет.

Для поговорок, так же как и для пословиц, характерна однозначность. Поскольку пословицы и поговорки в структурном отношении представляют собой законченное предложение, их толкование осуществляется путём развёрнутого описания смысла.

В состав фразеологизированных выражений не следует включать все цитаты, пословицы, поговорки и т.д., а только те, которые приобрели обобщенно-переносный, метафорический смысл и воспринимаются как единицы, близкие к собственно фразеологическим единицам.

Отнесенность английского и немецкого языков к германской группе определяет значительные сходства паремиологического состава этих языков. Особенно следует подчеркнуть что паремии с «морским» компонентом распределены по германоязычной фразеологической модели мира неравномерно. Большая часть «морских» паремий характеризует человека: его деятельность, способности, черты характера, поведение и т.д. Так как человек и его деятельность занимают центральное место в идеографической классификации, можно говорить об антропоцентризме «морского» компонента германоязычной фразеологической модели мира.

Литература:

1. Бинович Л.Э. Немецко–русский фразеологический словарь. М.: Русс. Яз., 1975. – 656с.
2. Грибовский В.Ю. Англо–русский морской словарь. С.–П.: Литера, 2002. – 480с.
3. Кунин А.В. Большой англо-русский фразеологический словарь. 5-е изд., перераб. М.: Рус.яз. Медиа, 2005. XVIII, 1210 с.
4. Литвинов П.П. Англо–русский фразеологический словарь с тематической классификацией. М.: Русский язык, 2002. – 673с.
5. Мальцева Д.Г. Страноведение через фразеологизмы: пособие по немецкому языку: учеб. пособие. М.: Высшая Школа, 1991.-173с.
6. Сасина С.А. Особенности функционирования терминологических фразеологических единиц в современном контексте (на материале английского языка) // Zbior raportow naukowych. Nauka I Utworzenie XXI Stulecia : Teoria, Praktyka, Innowacje (29.11.2013 – 30.11.2013) – Opole: Wydawca: Sp. Z o.o. Diamond trading tour, 2013. С. 69-73.
7. Смит Л.П. Фразеология английского языка / Перевод с англ. Игнатъева А.Р. М.: Учпедгиз, 1959. 207с.
8. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language. Cambridge: Cambridge University Press, 1995. – 489 p.

КЛАСИФІКАЦІЯ ІДІОМ (ШТРИХИ ДО ПРОБЛЕМИ)

Ключові слова: ідіома; лексика; подільність; фразеологізм.

Keywords: idiom; lexicon; divisibility; phraseologism.

Сьогоднішні читачі сучасної англійської літератури стикаються з такими труднощами: цілком володіючи граматикою, маючи хороший вокабулярний запас, вони, тим не менш, не завжди можуть зрозуміти зміст тексту. Найчастіше це відбувається через незнання ідіом. Тому вивчення англійської ідіоматики дуже **актуальна проблема** у наш час. З метою її вивчення багато дослідників звертаються до класифікацій. Фразеологічні одиниці можуть розподілятися за декількома ознаками: семантичною, структурною, стилістичною, етимологічною і за способом утворення. У своїх працях ідіоми класифікують Шафрін Ю. А. («Ідіома англійської мови. Досвід використання»), Кунін А. В. («Англо-російський фразеологічний словник» та інші його праці).

Метою нашої статті є комплексний розгляд фразеологізмів як різновиду ідіом, окреслення структурних особливостей лексичних ідіом і обґрунтування необхідності розширення традиційного тлумачення поняття «ідіома».

У лінгвістичних працях семантичні відтінки терміну *ідіома* варіюються в залежності від повноти значення. Так, В. В. Виноградов [2] застосовував його лише до фразеологічних зрощень; А. В. Кунін [4] поширював його на всі фразеологічні одиниці; низкою лінгвістів до складу ідіоматики включені не тільки фразеологізми, а й взагалі всі стійкі поєднання слів з небуквальним значенням; І. Є. Анічков [1] відносив до ідіом усі поєднання слів – як сталі, так і змінні. Але, незважаючи на різницю в широті охоплення мовного матеріалу, більшість мовознавців одностайно вважає, що ідіомами можуть бути тільки вільні одиниці мови. (Лише А. А. Реформатський [7, 93], наперекір сформованій традиції, писав, що в число ідіом можна включати «і окремі слова, що вживаються в переносних значеннях»). Правда, А. І. Смирницький [8] та деякі інші дослідники визнавали наявність ідіоматичності у словах, але термін *ідіома* до них зазвичай не застосовували. Із цього можна зробити висновок, що деякі ідіоматичні одиниці не є ідіомами. Це рівносильно твердженням про те, що, наприклад, деякі грошові одиниці не є грішми. Це нелогічно. На наш погляд, більш коректно зрівняти обсяги понять «ідіоматична одиниця мови» та «ідіома». Для цього потрібно включити фразеологічні слова до складу ідіоматики мови і розділити ідіоми на фразові (подільні) і лексичні (цілісні). Таке терміновикористання порушує сформовану традицію, але, на нашу думку, воно є виправданим, тому що: по-перше, тим, що, на відміну від традиційного, логічно не суперечливо, а по-друге, тим, що обидва вищезазначених види мовних одиниць проявляють ряд істотних спільних рис, а межа між ними розмита, тому вони утворюють єдиний структурно-семантичний клас. Згідно з А. Г. Назаряном, «Віддільність не є абсолютною диференціальною структурною озна-

кою фразеологічних одиниць. До фразеології можуть відноситися і стійкі словосполучення, якщо у них є вільні ... варіанти « [5, 37-38].

Кожна подібна одиниця в на сучасному етапі перебуває в стадії переходу від фразеологізму до слова, а її лексичні компоненти – у стадії переходу від слів до морфем. Багато подібних одиниць нині мають тільки злите написання і тільки один наголос, так як вони вже перетворилися із словосполучень в слова – наприклад, укр. божевільний (від Бога вільний), англ. bluebell (квітка «дзвіночок» від англ. blue «блакитний» та bell «дзвін») тощо.

Будь-яка ідіома характеризується тим, що її загальне значення не розподілене на окремі складові частини, а закріплене за нею як єдине ціле. Ця властивість називається семантичною цілісністю. Поява цілісності в плані змісту в ряді випадків тягне за собою появу цілісності на лексичному рівні плану вираження, тобто цілісність. Але на морфемному рівні подільність зберігається. Контраст між цілісністю в плані змісту і подільністю в плані вираження є головною ознакою ідіом; тому, стаючи словами, такі мовні одиниці залишаються ідіомами. Уточнимо співвідношення значень термінів: поняття *фразеологізми* все ж передбачає фразовість мовних одиниць, так що не вважаємо за доцільне застосовувати його до слів.

Характерні ознаки фразеологізмів – тенденція до глобальності номінації, часткова або повна втрата лексичними компонентами самостійної номінативної функції та інших лексичних властивостей зближує фразеологізми зі словами, а їх лексичні компоненти – з морфемами. Слово – це та межа, до якої прагнуть фразеологічні одиниці своїми структурно-семантичними властивостями. Саме ідіоматичність сприяє лексикалізації фразеологізму; перетворення фразеологізму в слово не усуває його ідіоматичності, а навпаки, ще яскравіше її висвітлює. Деякі слова демонструють ідіоматичні властивості навіть краще, ніж більшість фразеологізмів. Контраст між цілісністю в плані змісту і подільністю в плані вираження – виражений сильніше, ніж в укр. фразеологічному поєднанні впасти в лютя (англ. «to fall into a rage»), ізоморфно подільного в обох планах

До числа лексичних ідіом не належать також ті граматично похідні слова, у яких переосмислення має місце на морфемному, а не на лексичному рівні. Так, укр. слова *стрілок, стрілянина, стрільбище* успадкували розширеність значення від похідного дієслова *стріляти*, яке, у свою чергу, походить від іменника *стріла*. Англ. *shipping/shipment/shipper* – «завантаження/вантажник» (не тільки на корабель, але на будь-який вид транспорту) від дієслова «to ship» – 1. букв. «Відвантажувати на корабель»; 2. розшир. «Відвантажувати (взагалі)». Значення цих похідних слів семантично подільне, а значить, це не ідіоми. Слова такого роду подібні з стійкими поєднаннями типу англ. «diesel engine» (1. «дизельний двигун»; 2. «дизельний локомотив»), «volume» – 1. «об'єм», 2. «гучність»), а тому це також не ідіоми.

Входження слова в словотвірну модель усуває або знижує його ідіоматичність, оскільки модель закріплює за окремими морфемами самостійні значення. Наприклад, в рамках моделі *молоковоз/хлібовоз/цементовоз/панелевоз* перший корінь несе значення «вид вантажу», а другий – «вантажівка». У контексті моделі *паровоз/тепловоз/електровоз* перший корінь означає «вид енергії», а другий – «локомотив». У рамках моделі, значення цілого однозначно виводиться із значень частин, а отже, це не ідіоми. На відміну від цих слів, слово «бензовоз» можна, на наш погляд, вважа-

ти ідіомою, так як воно вписується в обидві цих моделі, а значить, його внутрішня форма амбівалентна і тому загальне значення не виводиться однозначно із значень частин. Фактично це слово утворено за першої моделі і означає «вантажівка, що перевозить бензин», але, будучи вписаною в другу модель, воно могло б означати «локомотив, що їздить на бензині» (такі локомотиви існують, але вони називаються словом «мотовоз»). Значення службових морфем бувають широкими і невизначеними, але все ж вони не безмежні. Подібно значенням широкозначності слів (укр. «справа, річ», англ. «Set, stock» тощо), вони піддаються розчленуванню на більш-менш дискретні підлегли значення в рамках субмоделей словотворчої моделі

Більшість цих слів – не ідіоми, їх значення побудовані з тієї чи іншої субмоделі, зі значень морфем за аддитивним принципом і не містять прирощеного сенсу, наприклад, вафельниця – «прилад для випікання вафель» [6]. Двозначність слова молочник (1. «Посудина для молока»; 2. «Продавець молока») виникає не з амбівалентності внутрішньої форми, а з полісемії суфікса, тому в обох значеннях це не ідіома. На відміну від нього, слово *сирник* має прирощений сенс: воно означає не просто «страва із сиру», а «смажений коржик, приготовлений з сиру, змішаного з борошном і яйцями» [3]. Ці слова – неповні ідіоми; цей термін означає, що у кожного з цих слів лише частина значення закріплена за всім словом в цілому; інша частина закріплена за окремими морфемами. У цьому відношенні такі слова подібні фразеоматизмам типу укр. *риб'ячий жир* («жир печінки тріски»), англ. *black snake* («полоз-удав», букв. «чорна змія»). Як бачимо, часом ніяка модель не може до кінця усунути внутрішньомовну ідіоматичність слова. Слова, які не повністю вписуються в стандартну модель комбінаторики морфемних значень, засновану за аддитивним принципом, є ідіомами.

Слова зі звуженим значенням діляться на семантично амбівалентні і не амбівалентні. Так, укр. *термопара* амбівалентно: воно декодується не повністю і неоднозначно («пара якихось предметів, що мають якесь відношення до теплової енергії»). Його реальне значення – «реле, що розмикає електроконтакт при нагріванні» (англ. *Thermocouple*). Подібність фразових і лексичних ідіом за найважливішими структурно-семантичними властивостями призводить до того, що деякі з них включаються як у фразеологічні словники (як словосполучення), так і в лексичні словники (як лексеми). Це набагато характерніше для англійської, ніж для української мови внаслідок відносної бідності флексійного фонду англ. мови: позбавленим флексій лексичним компонентам англ. словосполучення легше зливатися в складні слова, ніж оформленим флексіями укр. лексемам.

Одним з критеріїв відбору ідіоматичних слів з тлумачного словника може служити та обставина, що фразеологічні слова, похідні від заголовку словникової статті, зазвичай, забезпечені дефініціями, так як їх значення не виводяться з суми значень морфем, в той час як неідіоматичні похідні слова, як правило, позбавлені дефініцій, оскільки їх значення очевидні. Наприклад, слова, похідні від англійського дієслова *to destroy* «внищувати» (*destruction* – «внищення», *destructive* – «внищувальний», *destroyer 1* – «той, хто внищує»), наведені в словниковій статті цього дієслова [9], не мають дефініцій, оскільки їх значення однозначно виводяться із значення дієслова і значень словотворчих моделей, а значить, це не ідіоми. Лише слово *destroyer 2* забезпечене дефініцією «a small swift war-vessel using guns and torpedoes» – «невеликий швидкохідний бойовий корабель, який має на озброєнні гармати і торпеди» (укр.

есмінець), бо його значення не виведені із значення дієслова і словотворчої моделі. Значить, це ідіома. Однак слід враховувати, що не у всіх (хоча і в багатьох) тлумачних словниках використаний цей принцип і, що стосовно заголовків словникових статей, даний критерій не працює, так як всі вони забезпечені дефініціями. Сам по собі, цей критерій не забезпечує суцільної вибірки ідіом, але він може застосовуватися в комбінації з іншими критеріями.

Підводячи підсумок, підкреслимо ще раз: фразові та лексичні ідіоми утворюють єдиний структурно-семантичний клас мовних одиниць. Фразові ідіоми тяжіють до перетворення в лексичні і дійсно регулярно перетворюються в них, зберігаючи ідіоматичність на лексичному рівні мови. Традиція, за якою ідіомами називаються тільки цілісні мовні одиниці, не має під собою логічного підґрунтя; на наш погляд, термін ідіома доцільно поширити і на фразеологічні слова.

Література

1. Аничков И.Е. Идиоматика и семантика / И. Е. Аничков // Вопросы языкознания. – 1992. – № 5. – С. 140-150.
2. Виноградов В.В. Основные понятия русской фразеологии как лингвистической дисциплины / В. В. Виноградов. – М: Наука, 1977. – С. 118-139.
3. Ефремова Т.Ф. Новый словарь русского языка / Т. Ф. Ефремова. – М: Русский язык, 2000. – 1290 с.
4. Кунин А.В. Предисловие. Англо-русский фразеологический словарь / А. В. Кунин. – М: Русский язык, 1984. – С. 7-14.
5. Назарян А.Г. Фразеология современного французского языка / А. Г. Назарян. – М: Высшая школа, 1987. – 288 с.
6. Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – М.: ИТИ Технологии, 2006. – 944 с.
7. Реформатский А.А. Введение в языковедение / А. А. Реформатский. – М: Аспект Пресс, 2000. – 537 с.
8. Смирницкий А.И. К вопросу о слове (проблема «отдельности») слова. Проблемы теории и истории языка: Сб. науч. тр. / А. И. Смирницкий. – М.: АН СССР, 1952. – С. 182-203.
9. Practical English Dictionary. – Holland Enterprises, 1991. – 480 p.

Коваленко О.В.

викладач кафедри німецької філології
Миколаївського національного університету
ім. В.О. Сухомлинського

Рзаєва В.В.

викладач кафедри німецької філології
Миколаївського національного університету
ім. В.О. Сухомлинського

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ З СОМАТИЗМАМИ (НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ)

Ключові слова: соматизм, фразеологічна одиниця, асоціація, конотація.

Key words: somatism, phraseological unit, association, connotations.

Мова – найважливіший засіб спілкування людей, а також засіб вираження й передавання думок, почуттів. У цій ролі людська мова має універсальний характер: нею можна просто передати все те, що виражається мімікою, жестами, дорожніми знаками, тоді як жоден з цих засобів спілкування не може конкурувати з мовою. Як явище суспільне, мова виникає і розвивається тільки в суспільстві, впливає на нього й водночас стан мови значною мірою залежить від суспільства. Тому важливо щоб кожен народ зберігав та плекав свою мову, адже вона є одним з найцінніших скарбів, що людина створила за свою історію. Мова це зовнішній вияв духу народу: «Мова народу – це його дух, і дух народу – це його мова» [2,97]. У той же час дух народу можна пізнати тільки через мову, яка відображає своєрідні та найтонші його риси. Саме в мові акумулюється духовна енергія народу.

Кожна розвинена мова має у своєму складі значну кількість стійких словосполучень – фразеологізмів, що вживаються носіями мови завжди у звичайному усталеному оформленні.

Фразеологічний компонент будь-якої сучасної мови великий і різноманітний, і кожен аспект його дослідження, безумовно, заслуговує на належну увагу. Так, у фразеологічному фонді виділяються групи одиниць, що мають в структурі семантичні, змістові, стилістичні та інші особливості. Дослідження кожної конкретної групи дає можливість вивчити як особливості національно-мовної картини світу, так і специфіку їхнього вербального оформлення.

З давніх часів людина співвідносила оточуючий світ із частинами свого тіла – головою, руками, ногами, серцем. Використовуючи їхні назви в переносному значенні, люди точніше передають свої думки, почуття, дії і ставлення до оточуючого світу. Назви частин тіла є важливим об'єктом досліджень сучасної лінгвістики й найчастіше беруть участь в утворенні підсистеми фразеологізмів-соматизмів. Уперше у лінгвістиці термін «соматичний» був вжитий Ф. Вакком. Існує лексико-синтаксична класифікація фразеологічних єдностей з компонентом «частина тіла». Відповідно до неї фразеологічні єдності поділяються на: дієслівні фразеологізми, субстантивні фразеологізми та прислівникові фразеологізми.

У кожній мові соматизми належать до найдавнішого пласту лексики і беруть активну участь у творенні фразеологічних одиниць (ФО), які ілюструють фрагменти мовної картини світу певного народу, універсальність та своєрідність його мови, яка акумулює національні традиції розуміння. Тому актуальними є дослідження соматичної фразеології як способу емоційно-експресивного осмислення дійсності й відбиття фактора суб'єктивності у мові. З давніх часів людина прагнула наділити людськими рисами предмети навколишнього світу, у тому числі і неживі. Ш. Баллі стверджував: "Споконвічна недосконалість людського розуму проявляється також у тому, що людина завжди прагне одухотворити те, що його оточує,... вона постійно усім предметам навколишнього світу приписує риси і прагнення, характерні для її особистості" [1,221].

На думку Л.Н. Йорданської, дійсність представлена в різних мовах по-різному, і проявляється навіть у такій, здавалося б, об'єктивній, універсальній сфері, як тіло людини. [3,397]. Соматичні фразеологізми, незважаючи на невеликі культурні відмінності, відзеркалюють універсальні цінності, відтворюють національну специфіку, яка є характерною для багатьох народів. Частина тіла та їх назви у різних мовах виступають не тільки у буквальному значенні – вони також мають символічний характер. Спробуємо проаналізувати основні поняття і їх символічні значення у складі ФО німецької мови.

В антропоцентричній моделі світу голова, як частина тіла, керує думками і розумом, є місцем духовного життя, а також центром найрізноманітніших асоціацій і метафор. Тому основне конотативне значення соматизму – поміркованість і розум або їхня відсутність. Часто лексема «голова» набуває ширшого значення, а саме відповідає за життя людини – вона називає життєво-важливу частину тіла. Крім того соматизм голова входить до складу фразеологізмів, які мають значення: *jemandem den Kopf verdrehen* – розм. закрутити, запаморочити голову кому-н; *den Kopf verlieren* – розгубитися, втратити розум; *den Kopf oben behalten* – розм. не розгубитися, не втратити голови; *den Kopf sinken (hängen) lassen* – розм. похнюпити голову, занепасти духом; *Kopf und Kragen riskieren* – ризикувати життям; *ein Brett vor dem Kopf haben* – не розуміти очевидного.

Око у Святому Письмі є символом батьківської турботи Бога, але також і символом суддівського споглядання. Це орган зору, завдяки якому людина все бачить і оцінює: *große Augen machen (bekommen)* – (дуже) дивуватися (*schöne Augen machen* – стріляти очима, *in die Augen fallen* – кидатись в очі, *das Auge des Gesetzes* – ірон. око (або страж) закону, охоронець порядку).

Як орган слуху соматизм "Ohr(en)" вживається для позначення сприймання інформації. Утворені фразеологізми, що означають якість слуху (добре/погано чути – *gut/schlecht hören*) та уваги, як передумови (*die Ohren aufsperrern* – *aufmerksam zuhören*), а також навмисну та ненавмисну неготовність слухати (*auf den Ohren sitzen* – *nicht zuhören*). Часто лексема "Ohren" розглядається предметно, як фактор вираження будови тіла, причому аналогія проводиться з поведінкою та фізіологічними особливостями тварин, у яких вуха вважаються рухомим органом (хоча для людей це не є характерним). Наприклад, *die Ohren spitzen/ hängenlassen/ steifhalten* (дослівно: "гострити вуха" – намагатися щось підслухати, "повісити вуха" – занепасти духом, "високо тримати вуха" – не занепадати духом). Іноді "Ohr" вживається у для

позначення цілого через окрему частину для зображення окремої особистості, напр. *ganz Ohr sein*, тобто уважно слухати когось. “За вухами” також “розміщуються” пам’ять (*sich etwas hinter die Ohren schreiben* – дослівно: “записувати щось за вухами” – запам’ятовувати), розум – близький “родич” хитрості. У розумінні любові “*Ohren*” за народним повір’ям служать можливими воротами до злих духів, априклад, *bis über beide Ohren verliebt sein* (бути по вуха закоханим, тобто втратити здоровий глузд через кохання). Для того, щоб якимось помітити злочинців, одним із покарань для них в добу Середньовіччя був надріз на вусі. Звідси ще досі існує вираз для позначення шахрая – *Schlitzohr*: (дослівно: “надрізане вухо” – пройдисвіт). Крім серйозних фізичних ушкоджень вуха, за стародавніми народними звичаями, “страждали” і від дрібніших покарань – звичайних стусанів або отягань за вуха, наприклад, *Ohrfeige geben* (дослівно: “дати у вухо” – дати ляпаса), *jmdm. die Ohren lang ziehen* (дослівно: “тягнути комусь вуха вгору” – виховувати, поставити когось на місце). За старими повір’ями, такі методи використовувалися ще для того, щоб больові ефекти спрямувати як засіб для підсилення пам’яті та уваги.

Нога і слід (стопа) у своїй символіці є тісно між собою зв’язані. На ногах міцно стоїш на землі, ними щось топчеш або завдяки їм ходиш. Нога асоціюється з рухом і швидкістю. Соматичні фразеологізми з цим компонентом можуть віддзеркалювати значення стійкості або її відсутності (як у прямому так і переносному значенні) і впевненості в собі: *festen Fuß lassen* – знайти твердий ґрунт, улаштуватися; *auf den Füßen sein* – бути знову на ногах, одужати; *auf schwachen Füßen stehen* – стояти на хиткому ґрунті.

У сучасній німецькій мові існує значна кількість фразеологізмів із соматизмами, що пояснює їх роль у зміні всього фразеологічного ряду у його постійному розвитку. Отже, ФО потребують комплексного дослідження, так як уявлення про власне тіло керує світосприйняттям та його мовною репрезентацією й транслює особливості культурного простору буття людини.

Література

1. Балли Ш. Французская стилистика./ Пер. с фр. К.А. Долинина.– М.: Изд-во иностр. лит., 1961, – 394 с.
2. Гумбольдт В. О различии строения человеческих языков и его влияние на духовное развитие человеческого рода: Цит. По Истории языкознания XIX-XX веков в очерках и извлечениях. – Ч. I. – М.: 1969.
3. Иорданская Л. Н. Лингвистика частей тела // Семиотика. Лингвистика. Поэтика: К столетию со дня рождения А. А. Реформаторского. М., 2004.
4. Німецько-український фразеологічний словник : У 2 т. / Уклад.: В.І. Гаврись, О.П. Пророченко. – К. : Рад. шк., 1981. – Т.1: А-К. – 416 с., Т.2: L-Z. – 382 с.

НІМЕЦЬКОМОВНА НОВЕЛА В АСПЕКТІ ЛІНГВІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Ключові слова: жанр, лінгвостилістика, новела, тип тексту.

Keywords: genre, linguostylistics, short story, text type.

Довгий час вивчення жанрів малої прози, до яких належить і новела, проходило в основному лише в літературознавчому аспекті. При цьому проблема структурних особливостей тексту новели як особливого типу наративу залишається недостатньо розкритою. І це потребує залучення до дослідження наративу новели суміжних наук, що вивчають текст: лінгвістики, літературознавства, художньої стилістики тощо.

Ще у середині ХХ ст. виникли такі нові напрямки дослідження тексту, як лінгвостилістика тексту та його інтерпретація. Все почалося з того, що дослідники розглянули речення в пошуках одиниці тексту не як суму слів, а як компонент тексту. Потім мовознавці зайнялися вивченням структурних одиниць, більших за речення: фрази, абзацу та тексту в цілому. Розглядання тексту як внутрішньо єдиного явища поставило вивчення художнього твору на зовсім інший рівень. З'явилося багато лінгвістичних робіт, що присвячені вивченню мови або стилю художнього твору. Але згодом прийшли до розуміння того, що вживання категоріального апарату мовознавства для стильового аналізу художнього твору не дає бажаного результату. Поступово з'являється інший напрямок у дослідженні художнього тексту, який не дає точно визначеної назви: «літературознавча стилістика» у В.В. Виноградова, «стилістика декодування» у І.В. Арнольд, «інтерпретація тексту» у В.М. Жирмунського, Е.Г. Різель, В.А. Кухаренко, А.І. Домашнева, «стилістичний аналіз» у М.П. Брандес [7].

А.І. Домашнев вважає, що, по-перше, при аналізі тексту використовують дані комплексу лінгвістичних дисциплін: теоретичної граматики, лексикології, теорії мовної норми та дані стилістики. По-друге, він підкреслює, що «правильне та глибоке тлумачення художнього твору вимагає також знання епохи, яка описується у творі, та тієї, в якій пише письменник, а також філософських і соціально-історичних передумов створення твору, тобто використання так званих поза текстових структур» [3]. Але, як показує практика, майже всі дослідники малих форм вивчали їх лише з одного боку: форми (лінгвістика) або змісту (літературознавство), лише окремі дослідники, як, наприклад, Л.С. Піхтовнікова, – шляхом синтезу форми та змісту. Крім того, ніхто не аналізує мову новели як головний фактор жанру, бо під формою розуміють обсяг, а під змістом – сюжет, тоді як під мовою треба розуміти художню функцію лінгвістичних одиниць.

Лінгвостилістичний підхід до проблеми вивчення жанру дозволяє досягти дійсної єдності змістового і мовленнєвого аналізу художнього тексту. У філологіч-

них дослідженнях формується лінгвостилістична теорія жанрів. В основі цієї теорії є співвідношення між жанровою природою твору і мовленнєвою матерією тексту. З позиції лінгвістики жанр – це певний відбір і комбінаторика мовленнєвих засобів.

Спроба визначення дефініції «жанр» призвела в сучасній лінгвістиці до появи суто лінгвістичного аналогу даного поняття – «тип тексту». Тобто розгляд жанрів і літературно-жанрових форм відбувається не як розгляд жанру, а як розгляд певного типу тексту.

Дослідниця М.Н. Левченко вважає, що німецькомовна новела як тип тексту є самостійним літературним жанром з чіткою композиційною структурою, якій притаманні всі три етапи у перспективі оповіді: зав'язка, кульмінація і розв'язка, але при цьому всі ступені оповіді новелістично загострені в результаті мовної стилістичної актуалізації [5]. Дослідивши локально-темпоральну архітектоніку новели, вчена дійшла висновку, що новела являє собою двосистемний тип тексту: монологічну форму мовлення з обов'язковими вкрапленнями діалогу, кожна з яких має свою темпоральну побудову. Основною часовою формою в новелі виступає претеріт. Другою формою, яка може слугувати основою темпоральної структури новели є презенс, але його доля в організації темпоральної лінії підсистеми авторського мовлення дуже незначна [5].

Новела є суворим за побудовою типом тексту, і тому релевантним елементом новелістичної оповіді є рамкове замикання сюжету. Тільки в цьому випадку самобутність і цілісність стилю новели не порушується. Тобто рамкова хронологія подій новели зумовлена її композиційною побудовою. Новелу можна віднести до політемпоральних текстів [5,127].

У тексті новели є наявними ретроспективні та проспективні відношення (фразові, міжфразові, текстові). Локальна структура носить двосистемний характер. Новела як тип тексту є неоднорідною в плані локальності. Новела є полілокальною як тип тексту там, де відбуваються часті зміни місця дії.

В.І. Коваленко, який займається проблемою композиційної побудови німецькомовної новели, встановив у своєму дисертаційному дослідженні наступне:

– зачин у новелі представлений у стислій формі. У більшості випадків оповіді використовуються часові форми претеріт та плюсквамперфект;

– в якості зачину виступає короткий діалог, який привертає увагу читача. Основними формами дієслів у діалозі є презенс і перфект;

– характерною рисою зачину у його мовному оформленні є наявність лексик, що передає основну тему оповіді;

– кульмінація у новелі позначена двома основними тенденціями: згорнутістю і неочікуваністю;

– концентрований характер оповіді відображається також у характері розв'язки. Вона, як правило, наступає несподівано, після поворотного пункту [29].

Ми дотримуємося думки Коваленка В.І., який подає визначення новели як типу тексту, що об'єктивований у письмовій формі, витриманий у стилі мови художньої літератури і який належить до роду епіки, точніше до класу малих епічних форм [4].

Вченим були встановлені релевантні риси новелістичної оповіді: малий обсяг, специфіка композиційного рішення, наявність слів-символів, поворотного пункту, рамкове замикання сюжету, використання прийому обманутого очікування,

недоказана кінцівка. В.І. Коваленко зазначає, що вище названі риси можуть бути наявними у будь-якому типі тексту. Новела, будучи суворим за побудовою типом тексту, обов'язково повинна містити у собі особливим чином узгоджений комплекс зазначених елементів, інакше самотність і цілісність стилю новели порушується.

Отже, новела представляє собою побудований тип тексту, тематико-композиційна структура і мовне оформлення якого здійснюється у суворій відповідності до літературних канонів.

Новелу як особливий тип тексту і дискурсу досліджувала Ю.Н. Глушкова. Робочою гіпотезою дослідження стала думка, що новела – це синкретична форма нарративного тексту і дискурсу, домінантою якого є особлива реалізація текстової категорії проспекції – її свідоме порушення. Основною функцією проспекції в наративі новели виступає послідовне створення горизонту очікування, а потім його раптове порушення. Порушення горизонту очікування визначає інформативність жанру новели і робить новелу новелою – актуальним повідомленням про «нечувану подію» [2].

Основними положеннями дослідження Ю.Н. Глушкової є наступні:

1. Новела є малим нарративним жанром і займає особливе місце в системі інших розповідних жанрів – оповідання, повісті, роману, анекдоту та ін. Наратив новели може бути розглянутий як особливий тип тексту і дискурсу.

2. Наративу новели притаманні особливі характеристики і текстові категорії, найважливішими з яких є інформативність, континуум, проспекція, ретроспекція і модальність. Всі ці категорії пов'язані одна з одною.

3. Універсальною ознакою наратива новели виступає домінантна категорія «порушеної» проспекції.

4. Основною функцією проспекції в наративі новели є створення і порушення горизонту очікування.

5. Засоби формування і порушення проспекції в наративі новели можуть бути виражені як на рівні тексту, так і на дотекстовому рівні. Дотекстові засоби представлені заголовком і епіграфом.

Вчена слушно зауважує, що проспекція, що відбулася, і «порушена» проспекція завжди формуються на рівні тексту. Текстові засоби містять у собі лексичні засоби (ключові слова, іншомовні слова, числівники та ін.), граматичні засоби, які виражаються у часових дієслівних формах і лексичних показниках часу, і стилістичні засоби [2].

Наративу новели притаманні достатньо інваріантні жанрові характеристики. Хоча у творчості окремих авторів нарративна схема новели має властивість змінюватись. Це відбувається тому, що суть жанру новели полягає у передачі актуального повідомлення, а актуальним може бути повідомлення різного змісту. Зміна характеру змісту актуальності веде за собою зміну стилю і структури наративу новели. Так, новели XIX ст. відрізняє велика компресія оповіді, лаконізм, сконцентрованість навколо «нечуваної події». На межі XIX-XX ст. і у XX ст. зміст і форма новели стають більш розпливчатими. Часто «нечуваною подією» стає подія, яка за своєю сутністю не відрізняється великою новизною і незвичайністю.

Однак, у цілому в будь-якій новелі, незалежно від автора, часу написання і літературної течії, реалізується ефект обманутого очікування [2,12,13]. Автор новели декілька разів спрямовує увагу читача тим чи іншим шляхом, але кожного разу чи-

тацький горизонт очікування порушується.

Зміст як романтичної, так і реалістичної, імпресіоністичної чи модерністської новели можна передати як ланцюг ускладнюючих подій, що прагнуть до розв'язки. Ці домінуючі є своєрідними «нарративними кроками» у ході оповіді, що кидають нове світло на подію, що описується.

Таким чином, як зазначає Ю.Н. Глушкова, особливість новели як жанру полягає в тому, що вона наближається не лише до розповідних, а й до драматичних жанрів: у своїй побудові нарратив новели спирається на прийоми, що є характерними не лише для епосу, але й для драми. За довгу історію свого існування жанр новели набув стійких характеристик, що дозволяють розглядати новелу як особливий вид тексту і дискурсу, як особливу структуру в наратології.

У 2010 р. з'явилося дисертаційне дослідження Є.Є. Беренвальд-Райш «Темпоральна сітка німецькомовної новели» [1]. У ньому автор виявила специфіку художнього тексту жанру новели, дослідила особливості композиційної структури, сюжетної лінії новел та їх часової рамки.

До жанрових ознак німецькомовної новели дослідниця відносить композиційну побудову новели, яка відрізняється чіткою структурою логічно побудованих етапів оповіді:

- експозиція (введення у хід дії);
- підведення до кульмінаційних моментів;
- кульмінація;
- стисле закінчення (розв'язка), переважно з відкритою кінцівкою;
- першоплановість усіх подій, перевага подій над людьми.

До характерних рис оповіді німецькомовної новели вчена відносить:

- рамкову конструкцію;
- односпрямовану, сконцентровану на конфлікті дію;
- визначення структури мовним лейтмотивом;
- політемпоральність, динамічність розповіді, створену за рахунок перевагування динамічних сюжетних мотивів [1].

Новела містить у собі дві часові підсистеми – мовлення автора і мовлення дійових осіб. Для першої у більшості випадків характерним є, як зазначає автор, використання часової форми претеріт, друга, яка представлена у тексті діалогами або монологіями, оформлюється презенсом [1].

У своєму дослідженні Беренвальд-Райш торкається також питання композиційно-мовленнєвих форм (КМФ). Вона зазначає, що КМФ «опис» і «повідомлення» мають у новелах статичний характер і переривають розвиток дії, тим самим зупиняючи рух художнього часу. Як правило, це короткі відступи, які несуть додаткову, не суттєву для всього жанру інформацію.

Дослідниця зазначає, що з точки зору наратології композиція тексту включає в себе два плани: 1) об'єктний, що віддзеркалює когнітивний спосіб концептуалізації фрагмента світу (сюжет і хронотоп); 2) сюжетний, що віддзеркалює комунікативні засоби передачі інформації про цей фрагмент (суб'єктно-мовленнєва організація тексту) [1].

Художній текст визначається як концепція комунікативно і когнітивно заданого фрагменту дійсності у мовній формі. Його змістовна структура формується з різних типів інформації: фактичної-модальної-концептуальної; вербалізованої-

підтекстової, що дає можливість говорити про універсальні поняття, до яких відносяться художній час, художній простір, образ автора, герой і авторська оцінка (модальність тексту).

На думку автора, текст новели не обтяжений зайвими описами, різного роду ліричними відступами. У більшості випадків статичні (вільні) мотиви виключаються, і сюжет вибудовується на зв'язаних динамічних мотивах.

Часові рамки оповіді новели визначаються як часові рамки початку і кінця події, про яку йдеться у творі. Інакше кажучи, нею визначаються верхня і нижня межі розповіді.

Зробивши аналіз співвідношення часових дієслівних форм у новелах, вчена робить висновок, що у новелі наявні дві основні часові форми дієслова, пов'язані з реалізацією такої жанрової ознаки художнього тексту новели, як поліфонічність. Факт діалогічності новели підтверджує друге місце часової дієслівної форми презенс за частотністю вживання у тексті. Вона виконує переважно роль сигналу при зміні суб'єктно-мовленнєвого плану (авторська мова-псевдоавторська мова), рідко – функціонально-семантичного типу мовлення («розповідь» – «повідомлення»).

Вибір лексичних засобів зумовлений інтенцією автора-новеліста, який, в першу чергу, думає про цілеспрямованість сюжету, центральну подію, до якої тяжіють усі деталі. Перевага надається лексичним засобам з динамічною та емоційно-експресивною семантикою (*plötzlich, letzte Minute, sofort, die höchste Zeit*), а також лексичним засобам, що повертають читача до подій, що відбулись (*gestern Abend, aufwühlende Ereignisse der letzten Stunde*).

Питаннями сюжетно-композиційної структури художнього тексту (на матеріалі німецькомовних новел XIX–XX ст.) займалася В.О. Соколова [10]. Вона дослідила семантико-функціональні характеристики дієслівної форми плюсквамперфекта у структурній організації художнього тексту, а саме новели. Дослідниця зазначає, що новела як художній твір малої епічної форми відображає намір автора за короткий час і з достатнім ступенем повноти охопити найбільш важливі у сюжетному відношенні події. Специфіка новели полягає у використанні цілого ряду конструктивно-стилістичних засобів стислої оповіді, які виявляють прямий зв'язок зі зміною кута зору оповідача, що створює сприятливі умови для широкого функціонування плюсквамперфекта [10].

Особливостям сюжетної структури у авторській казці і фантастичній новелі епохи Романтизму присвячене дослідження Б.О. Максимова [6]. Він зазначає, що фантастична новела замість тематичної установки на незвичайне і пов'язаною з нею економічності оповіді, подібно до фольклорної казки, зображує типові події, що виявляється у циклічній композиції (паралелізм міфологічної рамки і основної дії, лінії протагоніста і об'єкта бажання (стороннього героя)). Драматична концентрація, на думку вченого, не притаманна фантастичним новелам, тому що вони зображують процес, а не випадок, наближаючись у цьому до казки. Новелістичні перипетії для цієї жанрової групи не властиві [6].

Деякі роботи присвячені аналізу творчості окремих письменників-новелістів і особливостям їх стилістики. Так, О.Н. Серікова досліджувала ритмічну організацію німецької художньої прози на матеріалі Т. Шторма і Т. Фонтане [8]. Дослідження функцій словотворчих конструкцій у художньому тексті (на матеріалі новели

Т.Манна «Маріо і чарівник») присвячена робота І.О. Снежкової [9]. М.В. Чернишова дослідила новелістику В.Гауфа у контексті літератури його епохи [11], вона показала тематичну і жанрову своєрідність новелістики Гауфа, встановила зв'язок В. Гауфа зі стильовими розвідками його часу.

У своїй роботі «Сутність і форми шванкової літератури 16 ст.» німецький вчений Г. Куттнер дослідив поряд зі шванком також і структурно-композиційні особливості новели, типи оповіді у ній [14].

Типи монологічного мовлення і типи оповідачів, зокрема у німецькомовних новелах 19-20 ст., розглянуто у роботі Й. Ценке «Німецьке монологічне оповідання у 20 ст.» [15].

Ми дійшли висновку, що новела як самостійний жанр і тип тексту являє собою самостійний тип тексту, який характеризується приналежністю до функціонального стилю мови художньої літератури і до класу малих епічних форм. Новела є побудованим типом тексту, тематико-композиційне і мовне оформлення якого здійснюється у суворій відповідності до канонів, які напрацьовані тривалою літературною традицією.

Література

1. Беренвальд-Райш Е.Е. Темпоральная сетка немецкоязычной новеллы: автореф. дис...канд. филол. наук. – Ростов-на-Дону, 2010 – 24 с.
2. Глушкова Ю.Н. Категория проспекции и ее нарушение в наративе новеллы: Дис...канд. филол. наук: 10.02.19. Челябинск, 2002. – 170 с.
3. Домашнев А.И. Интерпретация художественного текста. – М.: Просвещение, 1989. – 208 с.
4. Коваленко В.И. Современная новелла ГДР как тип текста в лингвостилистическом аспекте: автореф. дис...канд. филол. наук. – М., 1981. – 23 с.
5. Левченко М.Н. Темпорально-локальная архитектоника художественных текстов различных жанров: Дис...докт. фил. наук: 10.02.19 – М., 2003. – 449 с.
6. Максимов Б.А. Особенности сюжетной структуры в авторской сказке и фантастической новелле эпохи романтизма: Автореф. дис...канд. филол. наук. – Тверь, 2007
7. Науменко А.М. Лінгвопоетика як наука // Нові підходи до вивчення і викладання філології у вищій школі. – К., 1994. – С. 89-105.
8. Серикова О.Н. Ритмическая организация немецкой художественной прозы на материале произведений Т.Шторма и Т. Фонтане: дис...канд. филол. наук. – Воронеж, 2007. – 203 с.
9. Снежкова И.А. Функции словообразовательных конструкций в художественном тексте на материале новеллы Т. Манна «Маріо и волшебник»: автореф. дис...канд. филол. наук :10.02.04. – Хабаровск, 2000
10. Соколова В.А. Значение и функции плюсквамперфекта в сюжетно-композиционной структуре художественного текста: Дис...канд. филол. наук: 10.02.04. – Ленинград, 1984. – 153 с.
11. Чернышова М.В. Новеллистика В. Гауфа в контексте литературы его эпохи: дис...канд. филол. наук :10.01.03. – М., 2010. – 194 с.
12. Freund W. Deutsche Novellen. Von der Klassik bis zur Gegenwart.- München, 1993

13. Freund W. *Novelle*. – Philipp Reclam jun. – Stuttgart, 2009. – 364 S.
14. Kuttner G. *Wesen und Formen der deutschen Schwankliteratur des 16. Jahrhunderts*. – Berlin: Verlag Dr. Emil Ebering, 1934.
15. Zenke I. *Die deutsche Monolog Erzählung im 20. Jahrhundert*. – Köln-Wien: Böhlau Verlag, 1976.

**ОБРАЗОВАНИЕ ИМЕН СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫХ ЖЕНСКОГО РОДА
СО ЗНАЧЕНИЕМ СФЕРЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ:
ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ**

Ключевые слова / keywords: имя существительное / noun, сфера деятельности / sphere, женский род / feminine gender, лингвокультурологический аспект / linguokulturologicheskyy aspekt, суффиксы / suffixes.

В системе современного русского языка часть речи, охватывающая наибольшее количество слов и постоянно пополняющаяся, – имя существительное. При этом наблюдается закономерность: наиболее активными являются образования, обозначающие наименования лиц.

Социальные факторы, приведшие к возникновению различных тенденций в языке и вступившие в сложные взаимоотношения с языковыми тенденциями, в частности словообразовательными, вероятно, оказали наибольшее влияние на словообразовательные категории лица имен существительных по отношению к мужскому и женскому полу.

Выбор существительного мужского или женского рода при обозначении женского пола определяется стилистическими требованиями. В деловой и официальной речи, когда важно обозначить прежде всего должность, профессию, социально-общественное положение, то есть в центре внимания оказывается социально-активное лицо, указание на пол которого не является существенным для говорящего и слушающего, обычно предпочтение отдается существительному мужского пола. В разговорно-обиходной речи (особенно в тех случаях, когда необходимо подчеркнуть пол действующего лица) для обозначения лиц женского пола употребляются существительные женского рода.

Доцент Елена Кара-Мурза, филолог, преподавательница русского языка МГУ им. Ломоносова, постоянный автор портала www.gramota.ru, замечает: «Пусть это не прозвучит преувеличением, но грамматические особенности русского языка действительно позволяют выразить, вольно или невольно, пренебрежительное отношение к женщине, а именно – в ее ипостаси работницы, социально активной личности».

И тут подходим к проблеме лингвистической гендерологии. Понятие гендера вошло в современную лингвистическую парадигму гораздо позже, чем в другие гуманитарные науки, а именно во второй половине двадцатого столетия.

Само слово не имеет в русском языке адекватного перевода, а его написание и произношение скалькировано с английского. В энциклопедии *Кругосвет* читаем: «В 1958 году работавший в университете Калифорнии (Лос-Анжелес, США) психоаналитик Роберт Столлер ввел в науку термин «гендер» (социальные проявления принадлежности к полу или «социальный пол»). Его концепция строилась на разделении

«биологического» и «культурного»: изучение пола (англ. – *sex*), считал Р. Столлер, является предметной областью биологии и физиологии, а анализ гендера (англ. – *gender*) может быть рассмотрен как предметная область исследований психологов и социологов анализа культурно-исторических явлений. Предложение Столлера о разведении биологической и культурной составляющих в изучении вопросов, связанных с полом, и дало толчок формированию особого направления в современном гуманитарном знании – гендерным исследованиям».

Механизм словопроизводства наименований женского пола не отличается однородностью. Кроме того форманты, с помощью которых образованы эти названия лиц, не несут определенного семантического характера (названия деятельности, профессии), как форманты лиц мужского пола.

Анализируя имена существительные женского пола, отмечаем, что в большинстве случаев слова образованы суффиксальным способом.

Иногда трудности возникают при определении рода существительных, имеющих основу на парный мягкий согласный [л'] – [л], [н'] – [н], [б'] – [б]. Такие существительные не имеют морфологически оформленного признака рода в именительном падеже единственного числа. В родительном падеже единственного числа существительные мужского рода имеют окончание -а,

–я, а существительные женского рода – окончание -и. Не могут быть даны в этом случае и какие-либо общие правила определения рода существительных.

На словообразовательном уровне такие затруднения не были замечены. Обозначение профессии женщины характеризуется большим разнообразием. Новые существительные образуются по определенной модели, описанной в литературе, они стилистически нейтральны и не имеют каких-либо ограничений в своем употреблении, например: *журналистка, тележурналистка, телеметристка*.

Один из частых суффиксов в образовании имен существительных – формант – ш(а) является универсальным именным суффиксом. С его помощью производятся слова от основ разного категориального значения: существительных, глаголов. Однако семантика обозначенного суффикса не всегда остается одинаковой. С течением времени меняется и значение.

Так, «в дореволюционное время суффикс – ш(а) служил для образования наименования женщин по профессии и должности мужа. Но так как после революции такая необходимость отпала, и в ХХI столетии этот суффикс приобретает соответственно новое значение: *аниматорша, аутфолдерша, бейсджмперша, бильд-редакторша, саунд-продюсерша, рейдерша*, его начали использовать в разговорной речи – «для образования наименования лиц женского пола по их собственному роду занятий. Здесь сразу следует отметить, что именно по этой причине при исследовании словаря О.В. Григоренко «Новые наименования лиц в современном русском языке. Словарный материал» встречается так много существительных с пометой «разг.».

По данным словаря, из имен существительных в среднем только одно является маркированным со значением лица женского рода. Из всех неологизмов, обозначающих лицо, лишь 21% относится к женскому полу. Таким образом, общее количество новообразований, обозначающих лицо женского пола, значительно уступает образованию лиц мужского пола.

На данный момент суффикс – ш(а) в живой разговорной речи становится продуктивным, а в официально – деловом и научном стиле употребляется реже.

В XXI веке продолжает расти продуктивность образований наименований женского пола при помощи суффикса –ш(а), но не так, как раньше. Суффикс – ш(а) не служит для образования наименования женщин по профессии и должности мужа. Теперь он образует новые имена существительные женского рода.

Однако процесс наименования лиц женского пола с помощью наименований мужского пола остается активным.

Наименования лиц женского пола образуются от тех же основ, что и названия лиц мужского пола, при помощи суффикса –к(а) (существительные со значением лица по принадлежности к учреждению, профессии, определенному общественному направлению) – винтажистка, гербалистка, депрессионистка, колумнистка, парапланеристка, киберспортсменка.

Наименования лиц женского пола XXI в. образуются несколькими путями. Названия лиц мужского пола – как непроездовые, так и суффиксальные – служат производящими основами. Суффиксы с семантикой обозначения лиц женского пола выступают как первичные, без каких-либо наращений: –иц(а): *аномальщица*, *параллельщица*. Производные основы могут полностью сохраняться в составе производного слова: *автограбитель* – *автограбительница*, *аномальщик* – *аномальщица*, *галерейщик* – *галерейщица*, *автостопщик* – *автостопщица*.

Расширился круг доступа к мужским профессиям, и многие виды деятельности осваивают женщины. Основным словообразовательным средством этой группы слов стал суффикс –иц(а), который присоединяется к основам мужского пола: *автоперегонщица*, *агропромышленница*, *аномальщица*, *антимонопольщица*.

При словообразовании имён существительных приставки менее продуктивны, чем суффиксы. Но можем наблюдать, что в XXI веке таких образований не меньше, чем суффиксальных. И с помощью приставок происходит образование новых слов в пределах одной и той же части речи.

Основные приставки и их значение:

– анти – образует существительные со значением противоположности, враждебности, направленности против кого-нибудь или чего-нибудь: *антидемократка*, *антикоррупционерка*.

– био – приставка, означающая отношение к жизни: *биотеррористка*.

– бэк – приставка, со значением соучастия: *бэк-вокалистка*.

– веб – приставка, указывающая на принадлежность к интернету: *веб-обозревательница*.

Изменения социального статуса женщины, произошедшие в XIX веке, активизировали словообразовательные процессы в кругу наименований лиц и на протяжении нескольких веков продолжали развиваться, но в XXI веке в большинстве случаев на уровне разговорного стиля речи.

Хотя в XXI веке характерно активное участие женщин в общественно-политической и культурной жизни страны, женщины наравне с мужчинами также получают образование и работают.

В начале III тысячелетия сохраняется тенденция:

1. Существительные мужского рода в большинстве случаев называют лицо вообще, значение половой принадлежности носит второстепенный характер.

2. Имена существительные мужского рода используются для названия лиц женского пола: *бариста* (бармен, специалист по приготовлению кофе (в основном эспрессо) и напитков, содержащих кофе), *бэбиситтер* (доверенное лицо, за деньги ухаживающее за ребенком в период отсутствия родителей).

Наряду с новообразованиями лиц мужского пола распространялись новые названия лиц женского пола, как эквивалент мужскому полу.

Возникли наименования групп лиц женского пола по признаку участия их в массовом движении, направлении: *брейк-группа*, *гёрл-группа*, *бизнес-элита*, *бизнес-леди*, *банд-группа*, *арт-тусовка*.

Наиболее продуктивными в этой области являются сочетания иноязычных слов, которые присоединяются к широкому кругу основ.

Таким образом, в XXI веке в области наименований лиц женского пола по роду деятельности возникли две основные тенденции. Первая состоит в заимствовании из других языков наименований профессий. Вторая заключается в активизации языковых средств для образования наименований лиц женского пола, то есть в обогащении языка: говорящему дается возможность выбора наименования лица женского пола с помощью образования существительных мужского рода с более широким смыслом, и женского рода – с указанием на ее пол.

Таким образом, русский язык постоянно пополняется наименованиями лиц женского пола, ввиду возникновения новых профессий.

Литература

1. Булыгина Т. В., Крылов С. А. Категория // Лингвистический энциклопедический словарь. – М.: Сов. энциклопедия, 1990. – С. 215 – 216.
2. Валгина Н. С., Розенталь Д. Е., Фомина М. И. Современный русский язык: Учебник для вузов / Под ред. Н.С. Валгиной – 6-е изд. перераб. и доп. – М.: Логос, 2002. – 528с.
3. Григоренко О.В. // Новые наименования лиц в современном русском языке. Словарный материал. – М.: Научная книга, 2009. – 520 с.
4. Катлинская Л. П. Активные процессы словопроизводства в современном русском языке / Л. П. Катлинская – М.: Высшая школа, 2009. – 176 с.

СЛОЖНОПОДЧИНЁННЫЕ ПРЕДЛОЖЕНИЯ
НЕРАСЧЛЕНЁННОЙ СТРУКТУРЫ
МЕСТОИМЕННО-СООТНОСИТЕЛЬНОГО ТИПА
В ПОЭЗИИ М. ЛИСЯНСКОГО

Ключевые слова / keywords: союз / union, союзное слово / syndetic word, указательное слово / pointing word, соотносительное слово / correlative word

Марк Лисянский – один из известных советских поэтов второй половины XX века. В своем творчестве Марк Лисянский утверждает идеалы гуманизма и сострадания. Его стихи отличает обострённое чувство патриотизма, лиричность, оптимизм, дружелюбие, наслаждение элементарными радостями жизни, любовь к родному краю. Марк Лисянский пишет традиционные, легкодоступные, отличающиеся музыкальностью стихи. Его стихотворения сконцентрированы на одном вопросе или одной проблеме, которая рассматривается с разных точек зрения.

Многие мотивы лирики Марка Лисянского связаны с этическими вопросами и отношениями между людьми, причем главное для него в человеке – душевные качества. Поэзии Марка Лисянского присущи ценнейшие качества лирики – словесный и синтаксический лаконизм, смысловая уплотненность и эмоциональная наполненность строки.

Стихи поэта переведены на многие языки мира. Но в настоящее время язык его произведений не изучен, особенно с точки зрения лингвистики.

Данная статья посвящена особенностям употребления сложноподчинённых предложений нерасчленённой структуры местоименно-соотносительного типа, богато представленных в поэтических произведениях М. Лисянского.

В творчестве М. Лисянского значительно преобладают субстантивные сложноподчинённые предложения, средством связи в которых является коррелят местоимений *тот – кто, то – что, всё – что, все – кто* и их падежные формы, в которых придаточная часть конкретизирует значение главной части. При этом местоимения *тот, та, то* имеют значение отдаленного указания:

Не утихает наша память
О *тех, кто* был убит войной (5, с. 192)
И *тот, кто* родился поэтом,
Уже зашагал на Парнас (3, с.33)
Было полной мерой выдано
То, что счастьем мы зовём (3, с.113)

В свою очередь предложения субстантивного типа делятся на:
субстантивные личные и субстантивные не личные.

В поэзии данного автора представлен как первый, так и второй тип.

Не существенно преобладают субстантивные сложноподчинённые предложения местоименно-соотносительного типа с не личным значением. Чаще всего в главной части сложноподчинённого предложения мы встречаем указательные местоимения *то* (и его грамматические формы):

Надо тут не просто восторгаться
Тем, что человек преодолел
Натиск перегрузок и вибраций
И перешагнул земной предел (1, с. 224)
Ну а *то*, что не сладится,
Мы наладим с тобой (3, с.45)
Ты взглядишь, пройдя полсвета,
В *то*, что помнишь наизусть (3, с. 159)
Было полной мерой выдано
То, что счастьем мы зовём (3, с.113)

Реже наблюдаются конструкции со словом *всё*, выражающим обобщенное значение денотата:

Всё трасса перемелет,
Что на пути легло... (5, с. 149)
Клубится небо, повторяя
Всё, что промчалось по степи (4, с. 106)
За *всё*, за *всё*, что было, мы в ответе (3, с.39)
Все, что я имел – умел,
Люди дали мне (5, с. 135)
Всё, что движется вперёд (2, с.29)
Всё, что жизнью обещано,
Мы получим сполна (2, с.45)

Местоименно-соотносительные субстантивные предложения с личным значением представлены меньше. При структурно обязательном местоимении *тот* в разных падежных формах в главной части возможны разнообразные местоимения в союзной функции, семантически углубляющие предложение: Я замолчу совсем некстати,

Припомню *тех*, чей канул след (3, с.47)
И к *тому*, кто утратил дорогу,
Направляй свой уверенный шаг (3, с.133)
Так говорил солдат в свой смертный час
Тому, кто с ним в атаку шел не раз (2, с.84)
А *тот*, кто вынес друга из огня,
В ответ ему сказал: «Прости меня...» (2, с. 83)
И *тот*, кто в ту осень был молод,
Остался навек молодым (4, с. 13)
Вспомним мы и *тех*, конечно,
Кто, впустую тратя пыл,
В суете своей беспечно
К нам дорогу позабыл. (3, с.57)
А в битве побеждает

Тот, кто сильней (4, с.99)

Ах какая обида

Для *того, кто*, любя,

Отдаёт безответно

Жизнь свою за тебя (2, с.147)

Даже *те*, что со всей земли

В Рим когда-то людей вели (3, с.17)

Местоименные контактные слова в главной части чаще выполняют функцию дополнения, реже – подлежащего.

Если ты сможешь, со мной раздели

То, что таится во мне (3, с.22)

Мы с вами забыли и даже

Не знаем – скажу нам в упрёк –

Того, кто впервые из сажи

Бесценные краски извлёк (5, с.31)

Того, кто для нас, для науки,

Презрев и усталость и сон,

Из хаоса выделил звуки,

Дорогу сдружил с колесом (1, с.31)

Только *то*, что сбылось,

Иногда забывается (1, с.45)

Если ты сможешь, со мной раздели

То, что таится во мне. (1, с. 22)

И люди завершат

То, что начал бог (3, с.26)

Клубится небо,

Повторяя

Все, что промчалось по степи (1, с. 160)

Как правило, придаточная часть в подобных конструкциях находится в постпозиции.

Не вмещают уже тротуары

Всех, *кто* вышел приветствовать их (1, с. 144)

Подумать в тишине

О тех, *кого* покинул ты (3, с.152)

Тот, *кого* ты полюбишь,

Не полюбит тебя (5, с.147)

Однако были отмечены предложения с препозиционной придаточной частью для усиления её значения. Препозитивное местоименно-соотносительное придаточное акцентирует особое отношение к предмету речи:

Кто родился поэтом,

Тот уже зашагал на Парнас (5, с.15)

Что на пути легло,

Всё трасса перемелет (4, с.115)

В поэзии Марка Лисянского также представлены примеры адвербиальных сложноподчинённых предложений местоименно-соотносительного типа. Сред-

ством связи в таких предложениях довольно часто является коррелятивная пара местоименных наречий *там – где* со значением места и реже *тогда – когда* со значением времени. Они существенно уступают субстантивному местоименно-соотносительным предложениям:

Две березы грустят
В Трептов-парке,
В сережках зеленых,
Там, где воин с мечом и ребенком
На страже земли (5, с. 216)
Кто над чужой душою властвует,
Тот сам не может быть рабом! (1, с. 152)
Там, где шли мы четыре дня,
Мы идем пятнадцать минут (4, с. 206)
Я служил только Родине
Там, где необходим, –
Пулей, песней, лопатой
И дыханьем своим (4, с. 106)
Тогда лишь становится город героем,
Когда стал героем солдат (4, с. 106)

Сложноподчинённые предложения местоименно - соотносительного типа адъективных в данной поэзии выявлено не было, так как эта группа предложений встречается крайне редко.

Исследование поэзии Марка Лисянского показало, что в ней достаточно много сложноподчинённых предложений нерасчленённой структуры местоименно-соотносительного типа. Это свидетельствует о том, что автор в своих стихотворениях хотел указать на место, событие, явление, объект обобщённо, не называя их. С помощью указательных местоимений автор делает акцент на том важном, на чём должен остановить своё внимание читатель или слушатель его стихов.

Литература

Примеры взяты из сборников:

1. Лисянский М.С. Дивный город. Сборник стихов: / М.С. Лисянский. – М.: Сов. писатель, 1978. – 144с.
2. Лисянский, М.С. Всегда с нами: стихи / М.С. Лисянский. – М.: Советский писатель, 1955. – 83 с.
3. Лисянский, М.С. Стихи и песни / М. С. Лисянский. – Ярославль: Кн. изд-во, – 159 с.
4. Лисянский, М.С. Почта полевая: стихи и песни / М.С. Лисянский. – М.: Военное издательство Министерства Обороны СССР, 1963. – 106 с.
5. Лисянский, М. С. Навсегда : стихи / М. С. Лисянский. – М.: Советский писатель, 1970. – 135 с.

ИНСТРУМЕНТАЛЬНЫЕ МЕТОДЫ ИССЛЕДОВАНИЯ ИНТОНАЦИИ

Ключевые слова / key words: частота тона/ tone frequency, речь/ speech, интонация/ intonation.

Развитие компьютерных технологий привело к появлению более современных методов объективного исследования звучащей речи. На смену осциллографам, спектрографам пришли компьютерные программы обработки речевого сигнала, которые позволяют производить множество операций при анализе звучащей речи. Широкое применение при осуществлении электроакустического анализа получили программы Speech Analyzer, Praat, Phonology Assistant, WinCecil и другие.

Например, программа Speech Analyzer предназначена для ввода и сохранения речевого сигнала; графического отображения исследуемого фрагмента записи на экране монитора в виде осциллограммы, мгновенной и графической спектрограммы, графиков ЧОТ и интенсивности, прослушивания всего звукового файла или любой его части; сегментирования речевого сигнала с помощью системы маркеров; выделения изучаемого отрезка, а также изменения его масштаба; измерения акустических параметров частоты основного тона, интенсивности и длительности.

Под частотой основного тона мы понимаем количество колебаний голосовых связок в секунду.

Анализ результатов исследований, проведенных на супraseгментном уровне, показывает, что ЧОТ является одной из самых универсальных супraseгментных характеристик. Почти все виды интонационной информации могут быть переданы с помощью модификаций ЧОТ. Фиксируемые значения ЧОТ несут информацию о характере работы голосового источника. Информацию об ЧОТ речевых отрезков получают на основе анализа формы речевой волны.

При электронно-акустическом анализе интонации речевого отрезка чаще всего рассматривается средний уровень ЧОТ, т.е. среднее значение частоты основного тона в анализируемых сегментах и частотный интервал ядерного тона, который определяется отношением разницы максимального и минимального значения частоты основного тона на выбранном временном промежутке и средней ЧОТ;

Длительность или продолжительность речевого сигнала во времени является физическим коррелятом временной просодической характеристики. Каждый звук речи обладает собственной длительностью, которая может накладываться на супraseгментное использование.

Интенсивность звука определяется звуковой энергией, проходящей за единицу времени через единицу площади. Огромный динамический диапазон звуков заставил ученых применить для измерения интенсивности относительные логориф-

мические единицы – децибелы. Интенсивность существует в виде сгущения и разряжения возможных частиц на участке до уха человека. Существует диапазон воспринимаемой силы звука – 0-130 дБ.

Звук интенсивностью ниже 0 не воспринимается, больше 130 дБ – порог болевого ощущения. Динамический диапазон звучащей речи – 35-45 дБ.

Результаты исследования интонации используются при обучении родному и иностранному языкам, в лингвистических исследованиях, при составлении автоматических системах поиска, при создании электронных словарей, а также когда необходимо усановить, кому принадлежит записанный голос.

Современные методы анализа языкового и речевого материала отличаются возможностью проведения аппаратных исследований. Этот факт позволяет лингвистам собирать обширные объективные сведения, а главное – изучать устную речь в динамике.

Список использованных источников:

1. Бондарко Л.В. Фонетическое описание языка и фонологическое описание речи. Л.: Издательство ЛГУ, 1981.
2. Кондыбаева Р. Ж. Компьютерные программы и их роль при проведении перцептивно-аудиторских экспериментов. [Электронный ресурс]. – Режим доступа:http://www.rusnauka.com/27_OINXXI_2011/Philologia/3_92553.doc.htm (Дата обращения: 27.11.2014)
3. Лефлер Н. О. Использование компьютерных технологий в фонетических исследованиях эмоциональной речи на просодическом уровне языка // Вест. Краснояр. гос. аграр.ун-та. – Красноярск, 2010. – №6. – С. 50–52.
4. Потапова Р.К. Новые информационные технологии и лингвистика. – М., 2002. – 574 с.
5. Тымбай А. А. Современные методы проведения лингвистического анализа речи // Филологические науки в МГИМО. – 2008. – №34. – С. 151–156.

РОДОВИЙ ВІДМІНОК: ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЗНАЧЕНЬ У СХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВАХ

Ключові слова: об'єкт дії, родовий відмінок, система значень.

Keywords: object of the action, genitive case, system of values.

Значення родового відмінка та його функції розвивалися в тісному взаємозв'язку із функціями знахідного об'єкта [15, 149], оскільки знахідний відмінок в об'єктній функції нерідко взаємодівав із родовим, який є одним із морфологічних варіантів об'єктної синтаксеми (детальніше про знахідний відмінок див.: [8, 69–72]). Як зазначає І. Вихованець, знахідний об'єкта і родовий об'єкта співвідносяться в таких зонах: «а) зона семантичного розмежування за ознакою непартитивність/ партитивність; б) зона заперечних об'єктних конструкцій; в) зона факультативного використання обох відмінків; г) зона переходу форми родового відмінка у знахідний» [5, 120].

В українському мовознавстві від кінця ХІХ ст. учені акцентували увагу на вивченні синтаксису родового відмінка. Зокрема С. Смаль-Стоцький та Ф. Гартнер подали такі значення генетива: *родовий «пайковий», родовий предметовий, родовий при запереченні, родовий «замість 4-ого»* [21, 144–146]. Фундаментальне дослідження здійснив Є. Тимченко, який у праці «Функції генетива вь южнорусской языковой области» (1913) виокремив та детально схарактеризував *поєднання дієслів із родовим відмінком, який зводиться до первинного генетива; поєднання дієслів із родовим відмінком, який зводиться до первинного аблатива; родовий предикативний; родовий адвербіальний; родовий при інфінітиві, який залежить від особового дієслова чи вивразів, що його заміняють; родовий при запереченні* [23, 42]. Згодом В. Сімович виділив при дієсловах *родовий віддалення або приближення, родовий пайковости, родовий після перехідних дієслів заперечних, родовий після таких присудків, у яких міститься заперечна думка* [19, 467–468]. Натомість О. Синявський вирізнив тільки *родовий частинний, родовий при запереченні та родовий часу* [18, 241–245]. У другій половині ХХ ст. в українському мовознавстві було усталено основні значення генетива. Зокрема Л. Булаховський виокремив *родовий при запереченні, родовий частковості (частковий, партитивний) та родовий у функції знахідного* [3, 75–77]. На умови, за яких об'єктна синтаксема може виражатися родовим відмінком, вказали Б. Кулик і М. Жовтобрюх: 1. при перехідному дієслові є заперечна частка **не**; 2. дія переходить не на весь предмет, а на його частину; 3. форма знахідного відмінка іменників чоловічого роду другої відміни (назв предметів) спільна з родовим відмінком [12, 173; 7, 329]. Сучасні дослідження з граматики української літературної мови наголошують на таких значеннях родового відмінка: *родовий після перехідних дієслів із заперечною часткою не, родовий партитивний і родовий у функції знахідного* [6, 26–34; 17, 44].

Мовознавці вказують на розгалужену систему значень родового відмінка в пам'ятках староукраїнської мови. Зокрема О. Безпалько виділив *родовий часу* (*genetivus temporis*), *родовий віддалення-відсторонення* (*родовий аблативний*), *родовий межі*, *родовий розділовий*, *родовий частини* (*genetivus partitivus*), *родовий суб'єкта дії*, *родовий при дієсловах «гіркою» почуття* (родовий, що передає *деліберативне значення*) та *родовий при супіні* [1, 38–48]. Згодом дослідник дещо змінив свої погляди, подавши замість *родового частини* — *родовий прямого об'єкта у функції знахідного* (різновидами якого вважав *родовий прямого об'єкта, частково/повністю охопленого дією, та при запереченні*) [2, 415–416].

І. Слинько виокремив у пам'ятках української мови XIV–XVIII ст. *родовий неповного об'єктування* (сюди зарахував *родовий зі значенням речової частковості і неозначеної кількості*), *родовий від назв предметів, що виступає у функції знахідного відмінка, родовий досягання, родовий віддалення* [20, 114–133]. На основі опрацьованих українських пам'яток ділового жанру XIV–XVII ст. О. Зарудняк уклав розгалужену систему значень родового відмінка (*відношення до об'єкта; відношення до частини; аблативні відношення; часові відношення*) і окремо висвітлив питання *родового при запереченні* [9, 119–136]. У пам'ятках української мови XVI – I половини XVII ст., які є основою Картотеки «Словника української мови XVI – першої половини XVII ст.» (зберігається у відділі української мови Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, м. Львів), у конструкціях із дієсловами фізичної дії, фіксуємо такі різновиди значень родового відмінка: *родовий об'єкта, частково охопленого дією* (партитивний), *родовий об'єкта, повністю охопленого дією* (родовий у функції знахідного) і *родовий при запереченні*.

Зауважмо, що над проблемою виокремлення значень родового відмінка активно працювали також і в інших слов'янських мовах. Зокрема О. Шахматов виділив у російській мові *родовий частковий, родовий розділовий та родовий при запереченні* [25, 315–320]. Відповідно до поділу О. Пешковського функціонують *родовий віддалення; родовий при власне-перехідних дієсловах, які мають при собі заперечення; родовий мети; родовий кількісний чи розділовий (родовий неповного об'єктування); родовий ціни; родовий предикативний та родовий дати* [16, с. 264–267]. В. Виноградов виокремив основні значення родового відмінка: *родовий означальний* (родовий належності, родовий суб'єкта, об'єкта, родовий позначення, пояснення, якісного визначення); *кількісно-віддільний відмінок; форма родового відмінка в причинно-цільовому значенні* (або в значенні внутрішньої мотивізації) з прийменниками; *форма родового відмінка часу* (родовий дати) [4, 114–117]. У російському мовознавстві другої половини ХХ ст. виділили *родовий частковий, родовий тимчасового користування та родовий при запереченні* [24, 562–563], однак Ю. Шведова у «Русской грамматике» (1980) подала вже інший поділ: *родовий об'єкта, родовий означальний, родовий при запереченні* [26, 428–430]. Натомість дослідники білоруської мови запропонували такі класифікації: *родовий частковий та родовий при запереченні* [13, 221], *родовий частковий, родовий тимчасового користування і родовий при запереченні* [27, 16], до цих значень П. Сцяцко додав ще *родовий міри* [22, 68–69]. Щодо діахронійних досліджень російських і білоруських граматистів, то, наприклад, Г. Павловська виокремила на основі пам'яток російської мови XVI ст. тільки *родовий частковий, родовий «достигательно-отложительный», родовий часу та ро-*

довий при запереченні [15, 149–176]. На думку сучасного мовознавця-діахроніста В. Криська, тільки одне значення родового відмінка в процесі розвитку російської мови зберігає свої позиції: це «значення неповного об'єктування, яке саме в силу свого семантичного протиставлення характерному для акузатива значенню повного охоплення об'єкта дією вживається поряд зі знахідним відмінком, незважаючи на певні лексичні та граматичні обмеження: у середньоросійський період родовий відмінок відмирає при назвах частин тіла, а в новоросійський — вживається переважно в конструкціях з дієсловами докананого виду» [11, 281]. Натомість Є. Карський за матеріалами пам'яток старобілоруської мови виокремив декілька значень родового відмінка при дієсловах, зокрема *родовий частковий (genetivus partitivus)*, *родовий часу, родовий замість знахідного, родовий аблятивний при дієсловах перехідних із запереченням*; мовознавець указав також і на поодинокі випадки вживання родового *причини, родового місця і родового вигуку* [10, 390–396].

Отже, вживання родового відмінка без прийменника належить «до системи вираження об'єктної семантики, внаслідок чого він відрізняється від усіх інших відмінків» [14, 16], є опозиційним до прямого (називного) і об'єктного (знахідного) відмінків. Відповідно у сучасній українській мові репрезентовано три значення родового об'єкта (*родовий при запереченні, родовий партитивний та родовий у функції знахідного*), натомість у білоруській та російській — лише перших два (*родовий при запереченні і родовий партитивний*).

Література:

1. Безпалько О.П. Нариси з історичного синтаксису української мови. – К.: Радян. школа, 1960. – 234 с.
2. Безпалько О.П. Синтаксис // Історична граматика української мови / [Безпалько О.П., Бойчук М.К. та ін.]. – К.: Радян. школа, 1962. – С. 291–501.
3. Булаховський Л.А. Просте речення // Курс сучасної української мови: у 2 т. / [за ред. Л.А. Булаховського]. – Т. II. Синтаксис. – К.: Радян. школа, 1951. – С. 5–141.
4. Виноградов В.В. Современный русский язык. Грамматическое учение о слове. – М.-Л.: Учпедгиз, 1938. – Вып. 2. – 591 с.
5. Вихованець І.Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови / І.Р. Вихованець; за ред. К.Г. Городенської. – К.: Наук. думка, 1992. – 224 с.
6. Вихованець І.Р. Синтаксис знахідного відмінка в сучасній українській літературній мові. – К.: Наукова думка, 1971. – 110 с.
7. Жовтобрюх М.А. Дієслово // Курс сучасної української літературної мови / М.А. Жовтобрюх, Б.М. Кулик. – Ч. I. – К.: Вища школа, 1972. – С. 320–370.
8. Заневич О.Є. Знахідний відмінок в українській мові XVI–XVII ст.: формування, значення, особливості // Trendy współczesnej nauki: Zbiór raportów naukowych. – Cz. 5. – Gdańsk, 2013. – S. 69–72.
9. Зарудняк О.А. Безприйменникові придієслівні конструкції з родовим відмінком в українських пам'ятках ділового письменства XIV–XVII ст. // Наукові записки Ізмаїл. пед. ін-ту. – Ізмаїл, 1962. – Вып. 3. – С. 119–137.
10. Карский Е.Ф. Белорусы: Язык белорусского народа. – Вып. 2: Исторический очерк словообразования и словоизменения в белорусском языке; Вып. 3: Очерки синтаксиса белорусского языка. – М.: Изд-во АН СССР, 1956. – 518 с.

11. Крысько В.Б. Исторический синтаксис русского языка: Объект и переходность. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Азбуковник, 2006. – 486 с.
12. Кулик Б.М. Курс сучасної української мови. – К.: Радян. школа, 1948. – 331 с.
13. Ломтев Т.П. Грамматика белорусского языка. – М.: Гос. уч. изд., 1956. – 336 с.
14. Мозгунов В.В. Перехідність як тип валентності дієслова (на матеріалі української мови): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук. – Дніпропетровськ, 1997. – 22 с.
15. Павловская Г. Значение родительного приглагольного в памятниках русской письменности XVI века // Научные записки Харьковского пед. ин-та. – Т. 32. Филологическая серия. – Харьков, 1959. – С. 219–242.
16. Пешковский А.М. Русский синтаксис в научном освещении. – М.: Гос. уч.-пед. изд-во, 1935. – 452 с.
17. Плющ М.Я. Категорії суб'єкта і об'єкта в структурі простого речення. – К.: Вища школа, 1986. – 175 с.
18. Синявський О. Норми української літературної мови. – Харків; Київ: Література і мистецтво, 1931. – 366 с.
19. Сімович В. Граматика української мови для самонавчання та в допомогу шкільній науді. – Київ-Ляйпціг, 1921 / [фотопередрук з передмовою О. Горбача]. – Мюнхен: Monachii, 1986. – Вип. 5. – 584 с.
20. Слинько І.І. Историчний синтаксис української мови. – К.: Вища школа, 1973. – 216 с.
21. Смаль-Стоцький С., Гартнер Ф. Руска граматика. – Вид. 1. – Львів, 1893.
22. Сцяцко П.У. Даданые члены сказа // Синтаксис сучаснай беларуская мовы / М.С. Яўневіч, П.У. Сцяцко. – Мінск: Вышэйшая школа, 1980. – С. 67–74.
23. Тимченко Е. Функції генетива вь южнорусской языковой области. – Варшава: Типографія Варшавскаго Учебн. Округа, 1913. – 278 с.
24. Филиппова В.М. Дополнение // Грамматика русского языка: Т. II. Синтаксис. – Ч. I. – М.: Изд-во АН СССР, 1954. – С. 560–571.
25. Шахматов А.А. Синтаксис русского языка. Учение о предложении и о сочетаниях. – Вып. 1. – Ленинград: Изд-во АН СССР, 1925. – 441 с.
26. Шведова Н.Ю. Синтаксис формы слова (обзор) // Русская грамматика: Т. II. Синтаксис. – М.: Наука, 1980. – С. 422–460.
27. Шуба П.П. Дзяяслоў у беларускай мове. – Мінск: Выд-во БДУ, 1968. – 82 с.

Нещеретова Т.Т.

доцент кафедры арабского языка и вторых иностранных языков
Адыгейского государственного университета (Майкоп, РФ)

Бричева М.М.

доцент кафедры английской филологии
Адыгейского государственного университета (Майкоп, РФ)

К ВОПРОСУ О ТЕОРЕТИЧЕСКИХ ОСНОВАХ ИЗУЧЕНИЯ ПАРЕМИОЛОГИИ КАК ЛИНГВОКУЛЬТУРНОГО ЯВЛЕНИЯ

Ключевые слова/ Keywords: паремиология, межкультурная компетенция, фразеология, пословица, поговорка, языковое сознание/ paremiology, intercultural competence, phraseology, linguistic consciousness.

Языковые контакты играют важную роль в передаче информации, являясь мощным каналом трансляции культурных достижений. Однако при наличии в целом единого, универсального общечеловеческого мышления конкретный инвентарь применяемых понятий, осознанных человеческим коллективом, во многом отличается от языка к языку, и только знание семантики каждого слова в каждом языке позволяет точно и полно воспринимать заключенную в слове мысль. Лексический состав любого языка, в свою очередь, отражает изменения, происходящие в жизни носителей языка.

При анализе вокабуляра любого языка в развитии невозможно не отталкиваться и от его паремического состава. В нём наиболее зримо проявляются своеобразие быта и характерные особенности жизни того или иного народа. Так как в паремике конденсируется весь сложный комплекс культуры и психологии данного народа, неповторимый способ его образного мышления, она наиболее отчетливо характеризует уклад жизни народа.

Х. Касарес, говоря о фразеологии, отмечает, что «вся психология, вся частная и общественная жизнь, вся неподдающаяся учету история наших предков оставили след в этих эллиптических формулах, которые были отчеканены и оставлены в наследство потомкам» [4, с.27]. На наш взгляд, его высказывание применимо в целом к паремике, и, в частности, к пословичному составу языка. Таким образом, не вызывает сомнений вопрос об актуальности проблем паремиологии в современном языкознании. Паремиология – это филологическая наука о паремиях, которая привлекает внимание как фольклористов, так и языковедов, а по сути своей является областью филологии, совмещающей, подобно стилистике, литературоведческие и лингвистические методы исследования. Объект паремиологии – паремия.

Фольклористы изучают в рамках паремиологии пословицы, прибаутки, присловья, скороговорки, загадки, побасенки, то есть малые фольклорные жанры. Языковеды-паремиологи изучают пословицы, при этом следует иметь в виду, что объект внимания некоторых языковедов часто определяется ими как «пословицы и поговорки».

Следует отметить, что в пословицах и в поговорках, как и во фразеологизмах, заключены история и менталитет народа. В пословицах отразились все стороны жизни этноса: домашняя, семейная, общественная; его потребности, привычки, его взгляды на природу, на людей, на все явления жизни. Отсюда следует, что пословица является важнейшим источником изучения культурно-языкового сознания, а знание паремиологии также становится мерой оценки владения языком и лингвострановедческой компетенции. Язык – это сосуд, в котором отливаются, сохраняются и передаются идеи и представления народа. Как полагает В.И. Карасик, «в познании человека существенная роль принадлежит науке о языке». [3, с.108]. Соответственно и сопоставительный анализ языкового сознания разных этнических культур, также являясь методом анализа межкультурной коммуникации, способствует изучению заключенных в паремиях характеристик носителей языка.

Пословицы и поговорки занимают особое место в паремическом богатстве любого языка, т.к. «пословица к слову молвится»; «пословица не зря (недаром) молвится»; «пословица не мимо молвится»; «пословица не на ветер молвится»; «пословица неспроста молвится»; „Sprichwort, Wahrwort» -Пословица-правдивое слово; „Sprichwörter lehrt die Erfahrung» – Пословицы учат опыту; „Ein Sprichwort lügt nicht,...» – Пословица не обманет. Художественная ёмкость, чёткость и сжатость пословицы придают речи афористичность, сочность и свежесть. Она значительно обогащается при применении пословиц и поговорок. Так, например, при анализе пословичного состава немецкого языка можно отметить, что в самих пословицах типа: «Wie das Land, so das Sprichwort» – Какова страна, такова и пословица; «Sprichwörter lehrt die Erfahrung» – Пословицы учат опыту; «Sprichwort, Wahrwort» – Пословица – правдивое слово – ярко отражено общественное значение пословицы, в которой рефлексивируется образ жизни, бытия народа.

«Wo du ein Sprichwort kannst anhängen; tu es; denn nach Sprichwörtern pflegen Bauern gern zu richten» – «Там, где можешь применить пословицу, делай это, ибо крестьяне обычно охотно судят по пословицам», – говорится в старинных немецких правовых документах. Касаясь историко-временной характеристики пословиц, отметим, что пословицы и в наше время так же живы, как и многие века тому назад, хотя их функции несколько видоизменились, а их число, в сравнении с прошлым, значительно уменьшилось. Пословицы уже не всегда воспринимаются как «золотые жизненные правила» или как общепризнанное отражение народной мудрости, однако они всё же остаются неотъемлемой частью языка и особенно интенсивно используются в печати и в устной речи для усиления отражения социального опыта, морали и трансляции этого опыта от одного поколения к другому, хотя в настоящее время все чаще и чаще наблюдается свободное, а иногда и некорректное обращение с пословицами без учёта их семантики и исторического прошлого.

На фоне глобализационных процессов, происходящих в мире, и негативных последствий формирования информационно-языкового неравенства, отметим, что, в противовес столкновению народов с самобытного пути национального развития, пословичное богатство народов мира всё же сохраняется в разных языках и привлекает внимание не только исследователей в области паремиологии, но и многих других учёных. Так, усилия филологов в последние десятилетия направлены на изучение пословичного состава языков народов мира, в результате

чего собран обширный материал. В изданиях пословиц можно легко найти большую часть наиболее распространённых пословиц нынешнего времени. Отмечая всё расширяющуюся исследовательскую деятельность в изучении пословичного материала, следует упомянуть отсутствие исчерпывающих идеографических сборников и словарей, которые смогли бы обеспечить всю полноту паремического состава языков, несмотря на многочисленные попытки. Незаработанность проблемы заключается, прежде всего, в традиционном подходе к языку только как к лингвистическому явлению, а не к средству отражения многочисленных культур, выраженных и в языке. Традиционное изучение иностранных языков основывалось, прежде всего, на штудировании грамматике и освоении лексики. Однако, как отмечают известные филологи Е.М. Верещагин и В.Г. Костомаров, «дело в том, что, даже владея одним и тем же языком, люди не всегда могут правильно понять друг друга, и причиной часто является именно расхождение культур» [1, с.32]. В данном высказывании содержится указание на совершенствование подходов к формированию многоязычных пословичных сборников с учётом лингвокультурологии. В настоящее время существует множество двуязычных словарей пословиц или поговорок, следует, однако, подчеркнуть, что во многих из них при передаче семантики пословиц на другой язык не всегда соблюдается достаточная корректность и коррелятивность с учётом страноведческих реалий, менталитета, образа жизни народов – носителей языков. В процессе межкультурной коммуникации игнорирование менталитета, мировосприятия часто характерно как для повседневного общения, так и для официальных переговоров на уровне глав правительств и государств. Таким образом, возникает необходимость оптимальных способов передачи точной, и в то же время исчерпывающей семантики пословиц из одного языка в другой, а также взвешенные лингвopsихологические подходы при осуществлении межъязыкового перевода как частного случая межкультурной коммуникации. Очевидно, что назрела необходимость в создании методик для формирования многоязычных паремических словарей – справочников, позволивших бы наиболее полно передать своеобразие языков народов мира на основе их паремиологического состава.

Состояние исследований в области паремиологии показывает также, что в отношении пословиц, поговорок, устойчивых словосочетаний в виде клише, афоризмов нет еще единого мнения в вопросах об их отнесенности к паремическому или фразеологическому составу. При рассмотрении вопросов включения или невключения пословиц и поговорок в состав фразеологии возникает множество проблем. Диссонанс мнений по данному вопросу вызван несовершенными подходами к самому явлению, а также терминологическим разнообразием. Такое состояние характерно как для русского, так и немецкого языкознания.

Разработка данной области будет способствовать выработке межкультурной компетенции, которая предполагает умение понимать и воспринимать других людей вместе с их культурами и языками, умение осуществлять коммуникацию, вступая в диалог, сосуществовать на фоне разных культур, что, в свою очередь требует знаний о культуре и стране, языке, т.е. так называемой «культурной грамматики». Она предполагает и выработку эмпатии, толерантности, умение преодолевать конфликты на основе диалога.

Литература

1. Верецагин Е.М., Костомаров В.Г. Язык и культура. Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного.- М.: Высш. шк., 1979. – 269 с.
2. Жанэ Д.К. Социальный подтекст языкового общения.: Сб.науч.тр./ образные экспрессивные средства языка.- М., 1988. – Вып. 318. С. 42-59.
3. Карасик В.И. Языковой круг : личность, концепты, дискурс / В.И. Карасик. – М. : Гнозис, 2004. – 390 с.
4. Касарес Х. Введение в современную лексикографию. М., 1958.- 398 с.
5. Подгорная Л.И. Русские пословицы и поговорки и их немецкие аналоги.- Санкт-Петербург: КАРО, 2001. -114 с.
6. Fleischer, W. Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache. – 2., durchges.und erg. Aufl. – Tuebingen: Niemeyer, 1997. – 521 S.
7. Kade, O. Die Phraseologie als übersetzungswissenschaftliches Problem. – In: Aktuelle Probleme der Phraseologie. – Lpz., 1976. S. 46-59.
8. Pons-Wörterbuch der deutschen Umgangssprache / Verfas. H. Küpper. – Stuttgart: Klett, 1990. – 959 S.

ИНДИВИДУАЛЬНО-АВТОРСКИЕ НОВООБРАЗОВАНИЯ В ТВОРЧЕСТВЕ ВИКТОРА ПЕЛЕВИНА

Известно, что живой язык находится в состоянии непрерывного изменения и развития, причем самым подвижным его компонентом является словарный состав. Изменению, развитию и увеличению подвержена прежде всего лексика вследствие большей динамичности по сравнению с другими уровнями языка [4, с.16].

Данная статья посвящена исследованию авторских неологизмов, введённых в художественную литературу писателем для того, чтобы подчеркнуть индивидуальные особенности своего стиля. Авторские неологизмы придают тексту эмоциональную экспрессивность и выразительность.

Авторский (индивидуально-авторский) неологизм – это слово или значение слова, созданное писателем, поэтом, публицистом для обозначения новых или выдуманных явлений действительности, возникших или вымышленных предметов или понятий. Вновь изобретенные автором слова отличаются от обычных, широко употребляемых обозначений новизной внутренней формы или своеобразием сочетания элементов. Авторские неологизмы часто не становятся единицами словаря, хотя наиболее удачные и коммуникативно-значимые или необходимые слова перенимаются языковым коллективом и попадают в словарный состав языка [3, с.73].

Целью нашего исследования является изучение авторских неологизмов В. Пелевина, их функций и места в литературе; выяснить способы функционирования пелевинских неологизмов в его произведениях, их стилистические и семантические особенности, а также способы выражения авторских новообразований.

Верно ли утверждение, что В. Пелевин великолепно владеет словом, прекрасно чувствует себя в любом стилистическом языковом пространстве? Без сомнения, верно. Примерами тому могут послужить рассказы «Онтология детства», где можно увидеть образец литературного языка высшей пробы, «День бульдозериста», в котором мастерски, по всем правилам лингвистического эксперимента проанализирован экспрессивно-психологический аспект мата: вместо привычного нам выражения «*накрыться медным тазом*», красноречивый герой рассказа использует выражение «*Премия маем гаркнет*»; «*Май его знает*» – слово *май* заменяет одно из ряда слов с низкой стилистической окраской (*чёрт, бес...*); «*Какого ты мая забор разбираешь?*» слово *май* имеет ту же функцию, что и слово *чёрт* в привычных нам выражениях. А также роман «Чапаев и Пустота», стиливое поле которого многокомпонентно, но при этом предельно ровно, к примеру: «*ухряб*» – «длинная заснеженная яма с двумя довольно высокими, обледелеными хребтами по краям», «УРАЛ» – «Условная река Абсолютной любви».

Как истинный постмодернист, В. Пелевин никогда не чувствовал себя стесненным в языковых средствах. Он свободно пользуется всеми наличествующими

стилистическими пластами – от «высоких» до самых маргинальных. Язык именно произведений В. Пелевина наиболее точно отражает сегодняшнюю языковую ситуацию, находит отклик у читателя, доказательством чего является огромная популярность этого автора среди всех слоев общества [1, с.1].

В текстах произведений В. Пелевина мы выделяем три основных вида неологизмов: вкрапления в исконной графике (т.е. переданные средствами языка-источника), вкрапления в русской графике (т.е. иноязычное слово, переданное средствами русского алфавита) и непосредственно русские новообразования.

С одной стороны, можно предположить, что иноязычные вкрапления, которые В.Пелевин использует в исконной графике не являются авторскими неологизмами, так как не придуманы непосредственно автором, но с другой – все такие вкрапления имеют отдельный от их лексического самостоятельного смысла оттенок, присвоенный им именно В.Пелевиным. Такие вкрапления мы разделили на две группы.

Первую группу составляют вкрапления, требующие перевода для адекватного понимания текста:

а) предложение (для понимания необходимо знание правил чтения, грамматики и лексического значения входящих в него слов, в некоторых случаях знание устойчивых конструкций) «... *Это, как сказал бы Поль Саймон, songs, that voices never share...*».

б) слова и словосочетания (меньший объем требует знания в основном только лексического значения слова, грамматические связи могут быть выведены из перевода каждого слова, входящего в словосочетание): некоторые имеют авторский перевод в тексте (при этом может быть употреблен правильный перевод или неправильный): «...*На нем, как обычно, был черный тренировочный костюм с надписью «Angels of California», который всегда вызывал у Андрея легкие сомнения по поводу калифорнийских ангелов...*».

Во вторую группу входят вкрапления, не требующие перевода в тексте:

«*На краях плиты была реклама – «Rolex», «Pepsi-cola»...*», «*В ресторане играла музыка, та самая вечная кассета, где в конце был записан обрывающийся на середине «Bridge of troubled waters»*».

Несмотря на русифицированную графику (и, следовательно, русское произношение и систему звукотипов), смысл некоторых авторских неологизмов часто остается неясным вследствие использования иностранных слов, используемых в русской графике. Примерами таких неологизмов могут служить: неологизмы на основе латинского языка «*Едем под стук колес, выходим постскрипtum двери*»... *Вглядываясь в эти ровные строчки, Андрей...вдруг заметил в самом низу листа постскрипtum, короткую приписку мелким почерком, которой он раньше не заметил*».

Функциями таких вкраплений является создание объемного текста, изображающего узнаваемую реальность; комического эффекта.

Функцию нарочито русского произношения выполняет русская графика в передаче онимов: «*Все-таки «Будвейзер Господа моего» у тебя сильнее был*»; «*ты бы «Файненишел Таймс» пореже читал*».

Слова этой группы не представляют трудностей в восприятии текста, так как русская графика не затрудняет восприятия фонетического облика слова, а перевод или авторское объяснение облегчают понимание значения неологизма.

В текстах произведений В. Пелевина преобладают непосредственно русские новообразования. Они могут указывать на географическое место действия, так, например: «...а эту печку, было похоже, не топили лет десять, с самого начала Переценьки»; социальную и профессиональную принадлежность героя: «...Это урла какая-то залетная...». Создают эффект глубокой философичности несуществующих понятий: «...помимо множества внутривагонно-метафизических обоснований...». Выражают авторскую позицию, отношение к явлениям действительности: «Дома, огороды, скелеты, столбы – ну, короче, как интеллигенты говорят, культара...».

Перешагнув границы индивидуально-авторского употребления, став достоянием языка, такие слова присоединяются к активной лексике. Авторский неологизм должен восприниматься как нормальное языковое явление, и отсутствие слова в словаре не может служить препятствием для его понимания.

Авторские неологизмы исполняют чаще всего номинативную функцию, но с другим подтекстом. Они называют так же новые понятия, явления и характеры, но одновременно и содержат личную оценку автора (чаще всего насмешку, сатиру). Часто автором создаются новые слова для придания «важности» какого-либо понятия, его образной незаменимости; для обозначения чего-либо понятного только одному автору (например, в названии географических объектов, в обозначении той или иной черты характера, в существовании той или иной материи). Неадекватное восприятие окружающего мира – и есть главная причина появления авторских неологизмов [2, с.1]. Совмещение разговорного стиля, «новорусского» сленга с «чистым» литературным языком, а иногда даже научным слогом философского трактата характерно для авторских неологизмов В. Пелевина.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Генис А. Феномен Пелевина. [Электронный ресурс] – режим доступа к программе: <http://pelevin.nov.ru/stati/o-gen1/1.html>
2. Гугунава Д. Особенности новообразований новояза в постмодернистском дискурсе. [Электронный ресурс] – режим доступа к программе: <http://www.proza.ru/2002/12/19-12>
3. Намитокова Р.Ю. Авторские неологизмы: словообразовательный аспект / Р.Ю. Намитокова. – Ростов-на-Дону, 1986. – 73 с.
4. Сулименко Н.Е. Мир хаоса и порядка в его преломлении лексической структурой текста / Н.Е. Сулименко // Текст: Узоры ковра. – Вып.4. – Ч.1. – Санкт-Петербург – Ставрополь: Изд-во СГУ, 1999. – С. 14–19.

Сасина С.А.

Кандидат филологических наук, доцент кафедры английской филологии
Адыгейского государственного университета (Майкоп, РФ)

Бричева М.М.

Кандидат филологических наук, доцент кафедры английской филологии
Адыгейского государственного университета (Майкоп, РФ)

СЕМАНТИЧЕСКИЕ И ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА С КОМПОНЕНТОМ TIME

Ключевые слова / Keywords: фразеологические единицы, компонент «time», репрезентация времени в языке, концепт «время» / phraseological units, time component, linguistic representation of time, «time» concept.

Время является одной из основных категорий человеческого бытия и является понятием философским. Феномен времени с давних пор привлекает к себе внимание исследователей из самых разных научных сфер: физики, философии, психологии, лингвистики. Физики пытаются осознать природу времени путем изучения движения небесных тел, наблюдения круговорота природных явлений и событий в мире; философы и психологи приближаются к тайнам времени и особенностям его восприятия человеком. Отправным же пунктом лингвистических исследований времени является тезис о том, что один из важнейших ключей к постижению тайны времени заложен в языке.

Особое место среди концептов принадлежит так называемым универсальным, базовым концептам. Они занимают центральное место в картинах мира многих национально-языковых сообществ, так как составляют основу, фундамент всего мировосприятия. Концепт «время» играет важную роль в системе языка и культуры, позволяя выявить как универсальные, так и уникальные особенности английского языка. Репрезентация времени в языке проявляется как дуальная модель, «которая либо ориентирована на само время», либо в которой «главной фигурой является человек» [2, с. 7].

Восприятие и отражение времени по-разному осуществляется в разных культурах и, соответственно, по-разному отображается в системе языка и во фразеологии в частности.

Л.Б. Савенкова считает фразеологизм (наряду с лексемой и паремией) одним из основных средств вербализации культурного концепта [3, с. 258]. Являясь знаками непрямого именованья, фразеологизмы характеризуются «особой лингвокультурологической значимостью» и традиционно находятся «в эпицентре исследований метафорического речемышления» [1, с. 3]. Фразеологизмы, как яркие, образно-эмоциональные, экспрессивные средства языка, способствуют созданию эстетически значимой, языковой картины мира. Понятие «фразеологическая картина мира» подразумевает часть языковой картины мира, описанной средствами фразеологии, в которой каждая фразеологическая единица является элементом строгой системы и выполняет определенные функции в описании реалий окружающей действительности.

Из этого следует, что фразеологическая картина мира – это один из универсальных способов классификации фразеологизмов, основаниями которой выступают как экстралингвистические, так и языковые их особенности.

Концепт «время», будучи одним из ключевых концептов, является важной частью концептуальной системы, которая во всех языках отражается по-разному, что позволяет говорить о временном восприятии, об этническом временном менталитете, временных универсалиях, и в целом о временной картине мира. Одним из наиболее ярких результатов вербализации концепта «время» являются фразеологические единицы со значением темпоральности.

В английской культуре присутствует осознание того, что все быстротечно и всему есть свой предел:

How time flies! – Как летит время!

Lost time is never found again. – Потерянного времени не воротить.

There's no time to lose. – Нельзя терять ни минуты.

Time and tide wait for no man. – Время никого не ждёт. Куй железо, пока горячо.

Life is short and time is swift. – Жизнь коротка, а время быстро.

Фразеологизмы со значением частоты или эпизодичности в английском языке немногочисленны. В основном они обладают отрицательной оценочностью, но могут иметь и положительную:

time and again – снова и снова

I've told you *time and again* not to touch the vase! [6]

time after time – неоднократно, раз за разом

You've made the same error time after time! [7].

from time to time – время от времени

He has been bothered from time to time by pain in his back [7].

at one time or another – когда-нибудь

Studies show nearly half of all Americans have had trouble sleeping *at one time or another* [7].

Следующая семантическая группа объединяет фразеологизмы с компонентом *time* со значением времяпровождения:

to kill time – убивать время, т.е. делать что-либо бесполезное, ожидая, что время пройдёт

We usually play guessing games *to kill time* at airports [6].

to have **a whale of a time** – хорошо и весело провести время

We had a whale of a time at Sally's birthday party [6].

to have a time of one's life — провести лучшее время в чьей-либо жизни (эту фразу мы можем использовать, если в нашей жизни было замечательное событие, запомнившееся нам на всю жизнь, водить во время которого мы переживали прекрасное чувство счастья):

I really am *having the time of my life* – this is the best holiday I've ever had [5, с. 352].

idle away time – бездельничать, бесцельно проводить время

Perfect place *to idle time away*. Review of Villa Orange, Bali [8].

Главная деловая черта англичан – пунктуальность, что находит отражение в использовании в речи фразеологизмов со значением своевременности какого-либо действия:

to arrive (somewhere) (up)on the stroke of some time – добраться куда-либо
минута в минуту

She arrived home *on the stroke of* midnight [7].

right on time – вовремя

in the nick of time – в последний момент (словом *nick* называлась отметка на палке, которая использовалась в прошлом, чтобы измерять время):

The funds arrived just *in the nick of time* to allow us to send out books before Christmas [5, с. 244].

to work against time – стараться уложиться в срок

I had *to work against time* to get the thing finished [4, с. 15].

Некоторые фразеологические единицы с компонентом *time* обозначают лимитированный период времени и указывают на то, что время закончено, или на завершенность какого-либо действия:

time is up – время вышло

Time's up! Turn in your tests whether you're finished or not [7].

someone's time has come – время пришло (используется как эвфемизм, чтобы сказать, что кто-то умирёт)

The poor old dog's *time has come* [7].

Общепризнано то, что англичане флегматичны и медлительны. Их неторопливость нашла *своё отражение* в следующих идиомах:

to take one's time – не торопиться

It is better *to take your time* at this job than to hurry and make mistakes [8].

Характерной для национального характера англичан является деловитость, энергичность и рассудительность. Одна из главных ценностей – материальное благополучие и стремление к заработку. Многие фразеологизмы с компонентом *time* указывают на занятость и нехватку времени.

not able to call one's time one's own – не быть самому себе хозяином, быть слишком занятым

It's been so busy around here that I *haven't been able to call my time my own* [6].

to be pressed for time – иметь мало времени, испытывать нехватку времени

How long will it take? I'm really *pressed for time*. [6].

I don't have time to catch my breath – некогда перевести дух

I'm so busy these days. I *don't have time to catch my breath* [7].

Исходя из полученных в ходе исследования данных, можно сделать вывод, что в основе языкового воплощения концепта «время» в английской лингвокультуре помимо универсальных черт лежат и национально-специфические особенности. Фразеологические единицы с компонентом *time* обладают национальной спецификой, отражающей особенности восприятия времени английским народом.

В ходе анализа ФЕ, отражающих время в английском языке, мы выяснили, что отношение ко времени неоднородно и имеет большое значение в английской культуре, так как данной культуре свойственно планирование времени. В культуре англичан присутствует осознание того, что все быстротечно и всему есть свой предел. Несдержанность, излишняя эмоциональность и спешка присущи англичанам, однако в английском языке часто «медленно» означает «как следует, тщательно, с умом».

В результате проведенного исследования следует заметить, что ввиду прогрессивного развития экономики, социальных отношений, меняются представления о времени. И интерес к исследованию времени разных народов не исчезает, так как данный предмет весьма актуален на сегодняшний день.

Литература:

1. Алефиренко Н.Ф. Проблемы вербализации концепт: Теоретическое исследование. – Волгоград: Перемена, 2003. 96 с.
2. Арутюнова Н.Д. От редактора / Н.Д. Арутюнова // Логический анализ языка. Язык и время // Отв. редактор Н.Д. Арутюнова, Т.Е. Янко. – М.: Индрик, 1997. С. 5-12.
3. Савенкова Л.Б. Языковое воплощение концепта // Проблемы вербализации концептов в семантике языка и текста: Материалы междунар. симпозиума. – Волгоград: Перемена, 2003. С.258-26.

Источники примеров:

4. Кунин А.В. Англо-русский фразеологический словарь. М.: Русский язык, 2002. 512 с.
5. Longman Idioms Dictionary. L.: Addison Wesley Longman Ltd., 1998. 389 p.
6. http://dic.academic.ru/dic.nsf/eng_rus
7. <http://idioms.thefreedictionary.com>
8. <http://www.english-easy.info>
9. <http://www.tripadvisor.com>

ОРГАНИЗАЦИЯ РАБОТЫ СО СЛАБОУСПЕВАЮЩИМИ И НЕУСПЕВАЮЩИМИ УЧАЩИМИСЯ НА УРОКЕ

В последнее время психологи и педагоги вместе с медиками отмечают неуклонный рост числа детей с проблемами общего поведения и обучения. Давайте попробуем разобраться, с чем же это связано?

Специалисты отмечают, что негативные изменения экологической и социально-экономической ситуации в стране ухудшают соматическое и нервно-психическое здоровье школьников, а в условиях интенсификации обучения и перегруженности школьных программ значительно возрастает число неуспевающих.

Однако никак нельзя сбрасывать со счёта и социально-психологический фактор неуспеваемости. Ведь ребёнок обучается в коллективе, в котором постоянно происходит подкрепляемое оценками учителя сравнение детей между собой. Неуспевающий ученик выставляется как бы на «обозрение» сверстников и практически ежедневно переживает ситуацию неуспеха. [1, с.65] Всё это, естественно не способствует его личностному становлению и развитию. Становится очевидным, что часть вины за такое большое количество двоечников ложится на наши плечи, плечи педагогов.

Под неуспеваемостью обычно понимаются итоговые отрицательные отметки, а к причинам неуспеваемости относят все обстоятельства, которые предшествуют получению учеником неудовлетворительных отметок. В результате совершенно разные явления не дифференцируются, трактуются как однородные — акты поведения учеников (не выполняет домашние задания, не слушает на уроках), черты их личности (ленив, неорганизован), элементы формирующейся неуспеваемости (пробелы в знаниях и навыках, недостатки познавательной деятельности)— все попадает в причины. [3, с.60]

Причины неуспеваемости:

1. особенности организма школьника;
2. особенности личности школьника;
3. бытовые условия;
4. гигиенические условия в школе;
5. особенности воспитания в семье;
6. особенности обучения и воспитания в школе;
7. причины недостатков бытовых условий;
8. причины недостатков гигиенических условий в школе; семье;
9. условия, порождающие недостатки воспитания в семье;
10. условия, порождающие недостатки учебно-воспитательного процесса

Ещё древние мудрецы говорили: «Увидеть и понять проблему – наполовину решить её, если же не видишь проблему, это значит, что она в тебе самом». Актуальная проблема нашей школы – «не потерять», «не упустить» учащихся с низкими учебными возможностями.

Для этого, впрочем, как всегда с учётом нашей профессии, необходимо ответить как минимум на три вопроса:

Кого учить? Чему учить? Как учить?

Кого учить?

Давайте посмотрим ещё раз на особенности неуспевающих учащихся

Особенности неуспевающих учащихся

- низкий уровень знаний, как следствие этого низкий уровень интеллектуального развития
- отсутствие познавательного интереса
- не сформированы элементарные организационные навыки
- учащиеся требуют индивидуального подхода с психологической и педагогической (в плане обучения) точки зрения
- нет опоры на родителей как союзников учителя – предметника
- дети, в основном, из асоциальных семей
- отсутствие адекватной самооценки со стороны учащихся
- частые пропуски уроков без уважительной причины, что приводит к отставанию системы в знаниях и как следствие этого – низкий уровень интеллекта

Отставание ученика в усвоении конкретного учебного предмета можно обнаружить по следующим признакам:

1. Низкий уровень умственного развития.

Причины:

- Педагогическая запущенность.
- Частые заболевания.
- Пропуски занятий.
- Органические нарушения центральной нервной системы и головного мозга.

Проявляется:

- Не умеет устанавливать причинно-следственные связи.
- Учитывать все признаки предмета или явления.
- Видеть общее и т. д.

2. Несформированность учебных навыков.

Ребенок не умеет учиться:

- работать с текстом;
- выделять главное, существенное;
- не может организовать свое время и распределить усилия и т. д.

3. Дефицит внимания с гиперактивностью.

Характеризуется:

- отвлекаемостью;
- подвижностью;
- неусидчивостью и т. д.

Чему учить?

Необходимо выяснить причину отставания, определить действительный уровень его знаний, после чего “возвратить его” на ту ступень обучения, где он будет соответствовать требованиям программы, Государственным Образовательным Стандартам. [2,с.25]

Как учить?

Продумать и осуществить индивидуальный план обучения.

Из приведённого выше краткого обзора можно сделать следующие выводы:

Чтобы предотвратить неуспеваемость, надо своевременно выявлять образовавшиеся пробелы в знаниях, умениях и навыках учащихся и организовать своевременную ликвидацию этих пробелов.

Нужно установить правильность и разумность способов учебной работы, применяемых учащимися, и при необходимости корректировать эти способы. Нужно систематически обучать учащихся общеучебным умениям и навыкам.

Нужно так организовать учебный процесс, жизнь учащихся в школе и в классе, чтобы вызвать и развить у учащихся внутреннюю мотивацию учебной деятельности, стойкий познавательный интерес к учению.

Давайте посмотрим, как можно помочь слабоуспевающему ученику:

- Для закрепления необходимо более длительное время и больший объем решаемых задач.

- Учитель для себя и для ученика должен сформулировать минимум знаний и навыков, который должен усвоить ученик. [4,с.13]

Как повысить работоспособность:

- Разнообразить виды деятельности.
- Проветривать кабинет.
- Проводить физминутки.
- Всегда надо помнить о соблюдении принципа необходимости и достаточности.

Рекомендации педагогам при работе с неуспевающими детьми

Как помочь неуспевающему ребенку преодолеть неуверенность в себе?

Учителю нужно создавать условия для переживания школьником успеха и связанных с ним положительных эмоций.

Нужно стараться вычлнять те сферы деятельности, в ходе выполнения которых ученик может проявить инициативу и заслужить признание в школе. Это могут быть работа в летнем лагере, туристический поход, занятие спортом и пр. выявление «успешных» сфер деятельности отстающего школьника позволяет изменить отношение к нему педагогов, родителей, учеников в лучшую сторону.

Игнорирование индивидуального подхода может привести к тому, что более способные и развитые учащиеся будут задерживаться в своём развитии, а слабо подготовленные учащиеся будут не в состоянии достичь уровня «средних», а тем более «сильных» учеников». [5,с.18]

Литература

1. Абасов, З. А. Системный подход при проектировании целей урока Текст. / З. А. Абасов // Завуч. 2003. – № 2.
2. Анисимов, О. С. Методологическая культура педагогической деятельности и мышления Текст. / О. С. Анисимов.- М.,1991. .
3. Бабанский, Ю. К. Педагогическая наука и творчество учителя Текст. / Ю. К. Бабанский // Сов. педагогика. 1987. – № 2.
4. Галицких, Е. О. Размышления о практике педагогических мастерских Текст. / Е. О. Галицких // Школьные технологии. 2003.- № 5.
5. Кабанова Меллер, Е. Н. Учебная деятельность и развивающее обучение Текст. / Е. Н. Кабанова – Меллер. – М.: Знание

СЛОВООБРАЗОВАНИЕ ЧАСТЕЙ РЕЧИ В БЫЛИНАХ

Ключевые слова / Keywords: фольклор / folklore, былина / bylinas, словообразование / derivation, часть речи / part of speech.

Былина – вид устного народного творчества, которому присущ песенно-эпический способ отражения действительности. Героико-патриотические песни-сказания, повествующие о подвигах богатырей и отражающие жизнь Древней Руси IX-XIII веках.

Изучение языка русского эпоса необходимо для углубленного познания национальной самобытности русского языка, так как фольклор аккумулирует в себе самые показательные его свойства. «Вершиной народного языка, – писал В. В. Виноградов, – является словесно-поэтическое творчество народа – фольклор» [2, с. 15].

Словарь русского языка, как известно, обогащается прежде всего за счет словообразования. Богатые словообразовательные возможности языка позволяют создавать огромное количество производных слов по готовым моделям.

Разнообразные средства для выражения эмоционально-образных стилистических оттенков предоставляет словообразование. Русская суффиксация – явление богатейшее своими возможностями, поэтому остаётся до конца не изученным.

В русском словообразовании существует классификация свойств суффиксов, в которой отмечены их основные особенности: **стилевые**, что находит отражение в распределении по трем основным сферам употребления языка (нейтральной, разговорной и книжной); **оценочные**, что проявляется в выражении положительного или отрицательного отношения к предмету речи; **экспрессивные**, указывающие на силу эмоционального воздействия, заключенную в слове. Они придают речи русский колорит, напевность, выражают отношение автора к изображаемому.

Можно предположить, что значения суффиксов, используемых в словообразовании, за время существования языка переживают изменения: изначально оценочные суффиксы не имели чёткого положительного или отрицательного значения и приобрели его постепенно.

Поэт В. Гордейчев так отметил эту особенность русского языка в стихотворении «Родная речь»:

Слова звенят звоночками,

То ечками, то очками. [3]

В. Боков также обращает внимание на это явление:

Он лошадь называл – лошадушка,

Овцу он величал – овечушка,

Жену приветствовал: Душа моя,

Скажи мне доброе словечушко! [1]

Словообразование в русском языке является ярким источником речевой экспрессии благодаря богатству и разнообразию оценочных аффиксов. У разных частей речи оценочность, создаваемая аффиксацией, проявляется по-разному.

Наиболее сильной экспрессией обладают суффиксы субъективной оценки существительных, среди которых наиболее продуктивными являются:

–ушк-/–юшк-: *матушка, головушка, думушка, небушко, дружинушка, дядюшка, батюшка, оратаюшко, силушка, травушка, ручушки, гнездушка, лесушки, утрушко, ествушка, женушка, Добрынюшка, Чернавушка, Сухмантьюшка;*

–ищ-: *печище, кнутище, мужичище, Старчище Пилигримище, Игнатьище, царище Батуище, Урюмище, Змеще Горынище;*

–оньк-/–еньк-: *рученьки, рыбонька, дороженька, шубонька, маменька, реченька, Васенька, Алешенька;*

–чик-: *жеребчик, рогачик, кафтанчик, мужички, разбойнички,*

–ец-: *молодец, братец, морозец;*

–очк-/–ечк-: *пташечка, раночка, струночки, бороздочка, плеточка;*

–иц-(а)/–иц-(е): *раздольице, сестрица, девица, платьице, именьице, питьеце;*

–ышк-: *седельишко, гнездышко;*

–к-: *земелька, головка, ночка, дочка.*

Для словообразования прилагательных также в высшей степени характерно выражение различных оценочных значений с помощью аффиксации, так как они вмещают объективное обозначение степени обнаружения признака с его субъективной оценкой говорящим. Такие прилагательные образуются с помощью следующих продуктивных суффиксов:

–еньк-/–оньк-: *удаленький, кленовенький, добренький, легонький, плохонький, старенький, хитренький;*

–ёхоньк-/–охоньк-: *скорехонький, легохонький, смирнехонький, горькоханький, светлехонький;*

–ёшенек-/–ошеньк-: *светлешенький, легошенький, скорешенький;*

–ошенок-/–охонек-: *чернешенок, белешенок, чернехонек, светлехонек.*

В наречиях, соотносительных с именами существительными и именами прилагательными, встречаются образования с соответствующими суффиксами:

–ышк-: *рядышком;*

–очк-/–ечк-: *пешочком, утречком, украдочкой, вдогоночку, вприпрыжку;*

–оньк-(о)/–еньк-(о): *раненько, помаленьку, близехонько, ранешенько, скорешенько, белешенько, хорошихонько, скоренько.*

Обилие ласкательных форм выражает необычайную доброту народа по отношению ко всему, что достойно любви, признания, расположения. Вероятно, ни один язык мира не обладает таким богатством и такой гибкостью и выразительностью ласкательных и уменьшительных форм, как русский язык. В эпосе это сказывается чрезвычайно ярко. Соответственно, гнев народа, его неодобрение, ненависть и насмешку выражают уничижительные формы, возможности которых в русском языке также достаточно богаты и красочны.

Русский язык отличается исключительным богатством словообразовательных ресурсов, обладающих яркой стилистической окраской. Это обусловлено развитой системой русского словообразования, функционально-стилевой закреплённостью

стью некоторых словообразовательных моделей, продуктивностью эмоциональных и оценочных суффиксов, придающих словам разнообразные экспрессивные оттенки.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Боков В. Ф. Весенние звоны: Новая книга стихов/ В. Ф. Боков. – М.: Московский рабочий, 1989. – 237 с.
2. Виноградов В. В. Величие и мощь русского языка / В. В. Виноградов. – М., 1944. Вып. I. – С. 15.
3. Гордейчев В. Соизмеренья: стихи и поэмы / В. Гордейчев. – М.: «Сов. Россия», 1976. – 139 с.
4. Кузнецова Н. Н. О некоторых средствах усиления выразительности текста / Н. Н. Кузнецова Текст. Структура и семантика. – М.: СпортАкадемПресс, 2004. Т. 2.
5. Набатчикова Т. П. Наречия в былинном тексте / Т. П. Набатчикова Русский язык конца XX века. Научное издание. – Воронеж: ИПЦ, 1998.

Коваленко О.В.

Викладач кафедри німецької філології
Миколаївського національного університету
імені В.О.Сухомлинського

Пустовойченко Д.В.

Викладач кафедри іноземних мов
Миколаївського національного університету
імені В.О.Сухомлинського

МІЖКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ НЕВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ ФРАНЦУЗЬКИХ ТА НІМЕЦЬКИХ КОМУНІКАТИВНИХ ЖЕСТИВ)

Ключові слова: міжкультурна комунікація, невербальна комунікація, комунікативні жести

Key words: intercultural communication, nonverbal communication, communicative gestures.

Кожна культура має свою мовну систему, за допомогою якої її носії мають можливість спілкуватися один з одним. В науці різні форми мовного спілкування отримали назву вербальних засобів комунікації. До найбільш відомих вербальних засобів спілкування відноситься, насамперед, людська мова, оскільки завдяки мовленню люди передають і отримують основну масу життєво важливої інформації. Однак людська мова є лише тільки одним з елементів мови, і тому її функціональні можливості набагато менші, ніж всієї мовної системи в цілому.

В різних наукових виданнях можна зустріти безліч визначень мови, але всі вони сходяться в головному: мова являє собою засіб вираження думок, засіб спілкування. Звичайно, у неї є й інші функції, але ці – основні. Серед численних функцій мови існує комунікативна функція, яка припускає, що без мови будь-які форми спілкування людей стають неможливими. Мова служить комунікацією і може називатись комунікативним процесом в чистому вигляді. Фахівцями по спілкуванню підраховано, що сучасна людина вимовляє за день близько 30 тисяч слів або приблизно 3 тисячі слів на годину.

Мовне спілкування, як правило, супроводжується несловесними діями, що допомагають зрозуміти й осмислити мовний текст. Необхідність формування міжкультурної компетенції у людей, які збираються співпрацювати з представниками інших культур, є безперечною в даний час. Без уявлень про те, що прийнято, можна, бажано, або взагалі заборонено в тій чи іншій країні, неможлива успішна інтеграція людини в соціум. У зв'язку з цим, особливу увагу необхідно приділяти вивченню комунікативної поведінки, під якою розуміється «сукупність норм та традицій спілкування певної групи людей».

Комунікативна поведінка є невід'ємною частиною національної культури. Знання норм і традицій спілкування народу дозволить учасникам мовленнєвого акту, які належать до різних національних культур, адекватно зрозуміти й сприймати один одного, сприятиме ефективній міжкультурній комунікації.

Ефективність будь-яких комунікаційних контактів визначається не тільки тим, наскільки зрозумілі співрозмовнику слова та інші елементи вербальної комунікації, а й умінням правильно інтерпретувати візуальну інформацію, тобто погляд партнера, його міміку і жести, рухи тіла, позу, дистанцію, темп і тембр мови. Адже, навіть якщо мова є найефективнішим і продуктивним інструментом людського спілкування, все ж вона не є єдиним інструментом. Окрім того, важливість вивчення невербальних засобів спілкування ще й визвана тим, що більш ніж 65 % інформації передається за допомогою невербальних засобів, а саме жестів, міміки, дистанції, тону, темпу мовлення і т.д. [1]. Вчені встановили, що за допомогою мови ми передаємо не більше 35% інформації своїм співрозмовникам. Поряд з мовою існує досить велика кількість способів спілкування, які також слугують засобом повідомлення інформації, і ці форми спілкування вчені об'єднали поняттям «невербальна комунікація».

Невербальна комунікація є обміном невербальними повідомленнями між людьми. Невербальні повідомлення здатні передавати багато інформації. Перш за все, це інформація про особу комунікатора. Ми можемо дізнатися про його темперамент, емоційний стан в момент комунікації, з'ясувати його особистісні властивості і якості, комунікативну компетентність, соціальний статус. Також через невербальні засоби ми дізнаємося про ставлення комунікантів один до одного, тип їхніх стосунків, а також динаміку їх взаємовідносин. В процесі міжкультурної комунікації невербальне спілкування є її складовою частиною і взаємопов'язане з вербальним спілкуванням. Елементи вербальної і невербальної комунікації можуть доповнювати, спростовувати і заміщати один одного. На практиці цей взаємозв'язок може проявлятися в декількох варіантах.

Невербальне спілкування може доповнювати вербальне повідомлення. Мова краще розуміється, якщо вона супроводжується жестами. Так, для залучення уваги до якогось повідомлення можна підняти вгору вказівний палець. Невербальна поведінка може суперечити вербальним повідомленням. Розгляд елементів невербальної комунікації допомагає краще зрозуміти способи, за допомогою яких виражається міжкультурний сенс спілкування. В цьому відношенні найважливішою особливістю невербальної комунікації є те, що вона здійснюється за допомогою всіх органів чуття: зору, слуху, дотику, смаку, нюху, кожен з яких утворює свій канал комунікації.

Поряд із словесними засобами — мовленнєвими — на культуру спілкування впливають жести співрозмовників, інтонація, паузи, рухи тіла тощо. Якщо раніше як у теоретичному, так і в практичному аспекті невербальній комунікації відводилася допоміжна, другорядна роль порівняно з вербальною, то за останні десятиріччя інтерес різних наук і галузей психології до вивчення саме цього виду спілкування дедалі підвищується.

Невербальна комунікація — це система знаків, що використовуються у процесі спілкування і відрізняються від мовних засобами та формою виявлення. Науковими дослідженнями, зокрема, доведено, що за рахунок невербальних засобів відбувається від 40 до 80% комунікації [4]. Причому 55% повідомлень сприймається через вирази обличчя, позу, жести, а 38% — через інтонацію та модуляцію голосу [3]. Невербаліка найчастіше проявляється на несвідомому рівні, а люди мало знають про це і не вміють її адекватно розпізнати. Водночас саме невербаліка несе більш правди-

ву інформацію, ніж вербальні засоби. З її допомогою передаються емоції, ставлення суб'єктів одне до одного, до змісту розмови.

Вербальні та невербальні засоби спілкування можуть підсилювати або послаблювати взаємодію. Тому інтерпретувати ці сигнали потрібно не ізольовано, а в єдності з урахуванням контексту. Також бажано розвивати здатність читати невербальні сигнали, які нерідко мимоволі передає іншим рух нашого тіла. Так, якщо співрозмовник говорить одне, а невербальні засоби свідчать про інше, тобто різні сигнали не є конгруентними, можна припустити, що суб'єкт щось приховує або просто говорить неправду. Характерно, що здебільшого люди віддають перевагу саме тій інформації, яку одержують через невербаліку.

Доцільно зауважити, що невербальна комунікація справді залежить від типу культури. Існують, звичайно, жести, експресивні сигнали, які майже однакові в усіх народів (посмішка, сердитий погляд, наспулені брови, хитання головою тощо). Водночас є досить багато невербальних засобів, звичок, що прийняті лише однією нацією. Відомі невербальні сигнали, що в різних народів несуть різну інформацію. Слід зазначити, що теми невербальної комунікації присвятили свої праці А.Піз, А.Хілл, А.Меграбіян, І.Горелов, М.Аргайл, П.Вацлавік, Т.Ніколаєв та ін. Міжкультурний аспект невербальної комунікації вивчали Е.Холл, Г.Хофстеде, М.Пайєр, О.Мотріченко, Л.Корнева, Ч.Туул та ін.

У класифікації австралійського дослідника А. Піза представлені найбільш поширені, з його точки зору, жести і дії: 1) жести долоні: відкрита долоня, що говорить про правдивість, чесність, відданість; пальці зібрані в кулак і видно тільки вказівний палець – «вказуючий перст», сила, примус до дії та ін.; 2) жести кистями та руками: рука, що охоплює зап'ястя, говорить про невинуваті очікування і спроби самоконтролю; схрещені руки з великими пальцями, спрямованими вгору – оборонне або негативне ставлення до чого-небудь і ін.; 3) жести «рука до обличчя», «рука до носа» вказують про недовіру до мовця; потирання ока – спроба блокувати брехню; чухання шиї – сумнів, невпевненість та ін.; рука підтримує голову – нудьга, відсутність інтересу; погладження підборіддя – прийняття рішення; потирання тильної сторони шиї – сигнал невинуваті очікувань та ін.; 4) бар'єри з рук: схрещені на грудях руки з долонями, стислими в кулаки, говорять про вороже ставлення до партнера; доторкаються до предмета, розташованого поблизу іншої руки, – прагнення до досягнення безпеки та ін.; 5) бар'єри з ніг: перехрещені руки і ноги вказують на негативне ставлення, спробу захиститися від чогось та ін. [3]. подиву. Щоб підкреслити різноманітність інформації, що надається жестами партнерові, їх підрозділяють на наступні групи: 1) жести-регулятори, що виражають ставлення мовця до чого-небудь або до кого-небудь (кивок, цілеспрямовані рухи руками і ін.); 2) жести-емблеми – своєрідні замітники слів або фраз у спілкуванні (піднятий вгору великий палець і ін.); 3) жести-ілюстратори – жести повідомлення, образні картини повідомлення («ось якого розміру», «ось такої форми», руху руками, що з'єднують уявні предмети та ін.); 4) жести-адаптери, що демонструють специфічні звички людини, пов'язані з рухами рук (чухання, погладження, перебирання окремих предметів та ін.); 5) жести-афектори, що виражають через рухи тіла певні емоції (розгубленість, здивування, відраза, радість); 6) жести оцінки отримуваної інформації (один палець відставлений, останні під підборіддям – критична оцінка; почісування підборіддя –

обдумування майбутнього висловлювання; чухання пальцем спинки носа – заклопотаність, сумнів) [5].

Отже, охарактеризуємо комунікативні жести, що притаманні французькій та німецькій невербальній комунікації.

Представники німецької культури не дуже жестикулюють. Серед німців є негожим «говорити руками». У німецькому спілкуванні, як при зустрічі, так і при знайомстві рукостискання використовується в рівній мірі і чоловіками і жінками. Чоловіки і жінки, старші та молодші в цілому рівноправні в подаванні руки. Рукостискання використовується в рівній мірі як офіційний, так і неофіційний жест. Між чоловіком і жінкою рукостискання носить двосторонній характер, здійснюється взаємно. Характерним для німців є такий варіант привітання, в якому вони вказівним пальцем правої руки доторкаються до краю головного убору. Також в якості привітання з друзями використовують привітання кісточками пальців по столу. Підходячи до столу, навколо якого сидить ціла група людей, зазвичай постукують кісточками пальців по краю столу. Подібним чином студенти можуть зустрічати викладача, який входить в аудиторію. У німецькому спілкуванні поцілунок в щоку поширений при зустрічі людей похилого віку та молодих з літніми, між молодими людьми прийнятий поцілунок в губи, як між подружжям. Поцілунок в губи можливий на людях, не носить чисто інтимного характеру. Останнім часом поцілунок в Німеччині отримав більш широке поширення. У німецькому спілкуванні рукостискання використовується і чоловіками, і жінками, як в офіційній, так і в неофіційній обстановці. Коли француз чи німець вважає будь-яку ідею дурною, він виразно стукає себе по голові, а якщо німець шльопне себе по лобі відкритою долонею, то це еквівалент вигуку: «так ти з глузду з'їхав!» Крім того, німці, так само як французи, мають звичай малювати вказівним пальцем спіраль в голові, що означає: «Божевільна ідея» .

Вважається, що найбільш експресивна мова жестів у французів. Коли француз хоче сказати, що щось – верх вишуканості і витонченості, він, з'єднавши кінчики трьох пальців, підносить їх до губ і, високо піднявши підборіддя, посилає рукою поцілунок, а якщо француз потирає вказівним пальцем підставу носа, він попереджає «тут щось нечисто», обережно, цим людям не можна довіряти. Цей жест дуже близький італійському постукуванню вказівним пальцем по носі, все одно, праворуч або ліворуч; це означає: «Стережися», «попереду небезпека». Рух пальців з одного боку в інший має багато різних значень. У Франції такий жест просто означає відмову. Якщо жестом треба супроводити догану, то вказівним пальцем водять з одного боку в інший біля голови. Французи відомі тим, що вони в усьому покладаються на свої руки, коли потрібно рішуче підтвердити слова або додати бесіді більш невимушеного характеру. Небезпека полягає в тому, що жести рук сприймаються по-різному – залежно від того, в якій країні ми в даний момент перебуваємо. Невербальна поведінка французів характеризується своєрідною мімікою. Для французької невербальної поведінки характерним є прямий погляд. Е. Хол про це сказав так: «Коли француз розмовляє з тобою, він по-справжньому говорить з тобою, і в цьому немає ніяких сумнівів» [6]. Наприклад, більшість європейських народів передають згоду, хитаючи головою згори донизу. Популярний жест «коло, утворене пальцями руки» у Франції, наприклад, означає «нічого».

В міжкультурному спілкуванні широко розповсюджено явище міжкультурної омонімії, при якій однакові або схожі один на одну форми мають в різних культурах різні сенси. Наприклад, кінема «палець біля скроні» в Німеччині використовується для позначення людини, що «трохи не в собі». У Франції цей жест означає, що людина про яку йде мова, дурна [2]. Таким чином, знання національної специфіки жестів є важливим для того, щоб уникнути неадекватної для іншого народу невербальної поведінки. Німеччина є моноактивного культурою, тобто її громадянин привчений робити якусь справу, розбиваючи діяльність на наступні один за одним етапи, не відволікаючись на інші завдання. У Німеччині при зустрічі прийнято одиначне, коротке і не дуже міцне рукостискання, трохи скупе, але дуже впевнене, воно виражає статецьність німців, їх тверду позицію в житті. На особливості невербальної символіки, як і вербальної, впливають також інші фактори. Відомо, що соціальне становище людини, її престиж залежать від кількості жестів, якими вона користується. Якщо суб'єкт займає високе соціальне становище, він, як правило, користується переважно мовними засобами. Людина, яка менш освічена і має нижчий професійний статус, в розмові частіше покладається на жести, а не на слова. Загалом, чим вище соціально-економічне становище людини, тим менше у неї розвинута жестикуляція й бідніші рухи тіла для передавання інформації.

Невербальна комунікація виокремилась у самостійний науковий напрямок нещодавно — у 50-ті роки ХХ ст. Водночас слід зазначити, що позитивний практичний досвід, наукові спостереження та узагальнення з цієї проблеми описані в багатьох працях минулого (у риториці, хірології, антропології). Усім знайома фізіогноміка як учення про розпізнавання характеру людини за її зовнішністю. Встановлено, що жестикуляція збільшується при емоційному піднесенні. Вона підсилюється тоді, коли суб'єкти мають поганий зворотний зв'язок і певні труднощі при передаванні інформації один одному.

Виокремлюються жести, якими користуються разом із мовою, й такі, що називаються самостимулюючими. Їхнє чергування робить спілкування цікавішим та емоційнішим. Щоб визначити, чи відвертий і чесний у розмові співбесідник, варто подивитися на його долоні. Коли людині нічого приховувати, долоні найчастіше відкриті (повністю чи частково). Для досягнення успіху при спілкуванні важливо, щоб долоні були відкритими. Це стимулюватиме інших довіряти вам і бути щирим. Треба звертати увагу, зокрема чоловікам, на положення долоні під час вітання. Якщо той, хто простягає руку, тримає її відкритою догори, він демонструє свою доброзичливість і довіру. Якщо долоня повернута донизу, у людини, якій її простягнуто, виникає відчуття залежності, можливо, навіть і ворожого ставлення. Через невербальні засоби вона отримала повідомлення, що нею хочуть керувати, хочуть, щоб вона підкорилася. Таке розшифрування сигналів здебільшого відповідає дійсності. Проте є винятки: хвороба, соціокультурні та індивідуальні відмінності. Тому завжди за допомогою якихось інших засобів потрібно перевіряти, чи адекватним є розшифрування отриманих сигналів.

Людина, яка має високий рівень культури спілкування, дотримується загальноприйнятих норм і користується всіма формами і засобами спілкування. Вона легко вступає в контакт із людьми, виходячи при цьому з позитивних комунікативних установок, її жести, міміка, пантоміміка підтверджують доброзичливе ставлення

до інших. Сьогодні всі знають про єдність тіла і духу. Де гуманно красномовна невербаліка, там за нею стоїть духовно багата людина, яка має високий рівень моральної та психологічної культури спілкування. Остання, у свою чергу, проявляється за допомогою невербальних сигналів. І навіть якщо людина з таким рівнем культури перебуває в поганому настрої чи має якісь неприємності, вона вміє їх приховувати. Згідно з новим припущенням невербальні засоби спілкування призначені для безпосереднього передавання смислових установок через поведінку людини, а мова — для передавання значень, закладених у словах. З'являється дедалі більше даних про те, що невербальні засоби і несвідомі механізми психіки відіграють значно більшу роль як у процесі мислення, так і спілкування, ніж вважалося раніше. Розвиваючи свої здібності до розшифрування невербальної поведінки інших, людина навчається сприймати комплекс відповідних засобів з урахуванням конкретного контексту. Вона не лише розпізнає стан партнерів по спілкуванню, а й правильно оцінює їхнє ставлення одне до одного. З часом людина навчається не лише адекватно аналізувати невербальну поведінку, а й використовувати жести, міміку, пантоміміку як засоби регуляції відносин з іншими. Аналіз всіх систем невербальної комунікації показує, що вони, безсумнівно, відіграють велику допоміжну роль у комунікативному процесі. Маючи здатність не тільки посилювати чи послаблювати вербальний вплив, всі системи невербальної комунікації допомагають виявити такий істотний параметр комунікативного процесу, як наміри його учасників. Разом з вербальною системою комунікації ці системи забезпечують обмін інформацією, який необхідний людям для організації спільної діяльності.

Отже, невербальна комунікація – невід'ємний компонент усної комунікації, зокрема міжкультурної, а також є специфічною для кожної лінвокультури і потребує інтерпретації в міжкультурному спілкуванні.

Література:

1. Колесниченко В. Л. К вопросу об особенностях вербального и невербального коммуникативного поведения представителей английской и испанской лингвокультур // Труды Международ. науч.-практич. интернет-конференции «Преподаватель высшей школы в XXI веке». Сб. 7. Ростов н/Д., 2009. – С. 169 – 174.
2. Крейдлин Г. Е. Невербальная семиотика. Язык тела и естественный язык. – М.: НЛЮ, 2002. – 581 с.
3. Мескон М. Х., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента: Пер. с англ.– М.: Дело, 1992. – 702 с.
4. Пиз А. Язык телодвижений. – Пер. с англ. Н.Е. Котляр. – Нижний Новгород: Ай Кью, 1992. – 262 с.
5. Смирнова Н.И. Невербальные аспекты коммуникации : Автореф. дис. канд. филол. наук, – М., 1973. – 32 с.
6. Hall E. The hidden dimension. New-York. 1966. Nonverbal behavior and communication. New York. 1978. P. 97 – 115.

ТОПОНИМЫ КРАСНОЯРСКОГО КРАЯ И ХАКАСИИ

Ключевые слова: топоним / toponym, топонимика / place-name study, топонимия / place names, географические названия / geographical names

Топонимика (*от греч. τόπος — место и ὄνομα — имя, название*) является составной частью ономастики, изучающей географические названия (топонимы), их значение, структуру, происхождение и ареал распространения. Совокупность топонимов на какой-либо территории составляет её топонимию. Топонимика развивается в тесном взаимодействии с географией, историей, этнографией. Топонимия — важный источник для исследования истории языка (истории лексикологии, диалектологии, этимологии и др.), так как некоторые топонимы (особенно гидронимы) устойчиво сохраняют архаизмы и диалектизмы, часто восходят к языкам-субстратам народов, живших на данной территории. Топонимика помогает восстановить черты исторического прошлого народов, определить границы их расселения, очертить области былого распространения языков, географию культурных и экономических центров, торговых путей и т.п. [1].

Одним из известных краеведов в нашей стране является М.И. Смирнов. В 20-ые годы прошлого века он занимался историей своего родного Переславль-Залесского края. В 1921 году он написал обширную рукопись «Хорографическая номенклатура Переславского Залесья» (опыт её классификации). Под хорографической или историко-географической номенклатурой М.И. Смирнов понимал названия мелких урочищ — лугов, оврагов, полей, болот и прочих местностей краевого значения. Это монографическое исследование является одной из первых попыток осуществить двуединую задачу — поставить топонимику на службу историческому краеведению и наоборот, с помощью краеведения создать обширную источниковую базу для развития науки топонимики [7].

Целью своей работы М.И. Смирнов ставит: 1) уяснить, насколько в переславской хорографической номенклатуре, как народном творчестве, отразились окружающая природа и жизнь самого населения; 2) составить список наиболее характерных названий. Для названий, очевидных по своему содержанию, Смирнов составляет следующую схему классификации: 1) Хорографические названия естественно-исторического характера (касающиеся природы Залесья — физической географии, геологии, ботаники, зоологии). 2) Хорографические названия этнологического характера (касающиеся культурно-исторической и социально-экономической жизни населения). Этот раздел распадается на несколько глав, позволяющих, по мнению М.И. Смирнова, с помощью хорографических названий судить об этнографическом составе населения; о персональном и социальном составе населения, об экономических занятиях, о материальной и духовной культуре населения, о верованиях и культах, о местной истории. В заключение М.И. Смирнов отмечает, что для объяснения хорогра-

фических имён необходимо знание лингвистики, физической географии края, местной истории, археологии, антропологии, этнографии и так далее. И в этой области «своевременнее всего накопление и собирание материалов, некоторая их классификация и вообще подготовительная черновая работа, чем построение окончательных выводов и положений». Исходя из этих соображений, автор выделяет в особую группу непонятные названия, смешанного характера, неясные по своему значению или происхождению. Кроме того, Смирнов даёт исторический экскурс развития топонимики и намечает пути систематического собирания и изучения хорографических названий [7].

Попытаемся рассмотреть основные топонимы Красноярского края и соотнести их с классификацией М.И. Смирнова. Мы изучили топонимический словарь Е.М. Поспелова «Географические названия России», который включает в себя более 4000 единиц. Методом сплошной выборки мы отобрали для исследования только географические названия, имеющие отношение к Красноярскому краю и Хакасии, а затем проанализировали материал. Многие топонимы Красноярского края и Хакасии имеют естественно-исторический характер и названы по именам рек или других гидронимов. Например, город **Абакан** – столица Республики Хакасия. В прошлом с. Усть-Абакан. Название по расположению близ устья реки Абакан. В составе гидронима выделяются элементы аба и кан. Первый элемент обычно объясняют из тюрк, аба «отец», что могло иметь табу-ированное значение «медведь». Иногда аба принимается за древний хакас, этноним [3]. Элемент кан представляет собой распространённый в топонимии Юж. и Центр. Азии (включая Ю. Сибири) термин кан (канг) «река» [4]. Встречается в литературе отождествление этого элемента с эвенк, уменьш. суффиксом -кан, также широко представленном в гидронимии Сибири [6].

Город **Канск** основан в 1626 г. как Канский острог. Название по расположению на р. Кан. Гидроним от тунг.-маньчж. кан «река». С 1822 г. гор. Канск [6].

Город **Минусинск** основан в середине XVIII в. как д. Минусинская. Название по расположению при впадении р. Минуса в Енисей. В гидрониме Минуса предположительно тюрк, мин «много» (букв. «тысяча»), монг. ус «река». С 1822 г. гор. Минусинск [6].

Полуостров **Таймыр** назван в 1843 г. научным исследователем края, русским естествоиспытателем А.Ф. Миддендорфом по реке Таймыра). Гидроним Таймыра предположительно от ненец, ямыре или нганасан, дьямыре «большой залив, залив», где ям, дьяму восходит к эвенк, лама, ламу «море», а мыр «вода» – забытое др.-тюрк. слово (ср. якут, самыр «дождь», букв. «падающая вода» [5]. Менее убедительна распространённая этимология от эвенк, таймур, таймир «обильный, богатый» [6].

Рабочий посёлок **Нижний Ингаш** основан в 1775 г. как трактовая станция. Название по расположению на р. Ингаш. Гидроним от эвенк, инга «камень, галька» [6].

Город **Норильск** (первый дом построен в 1921 г., строительство посёлка начато в 1935 г., с 1953 г. гор. Норильск). Название города из местной топонимии: в материалах описи побережья Таймыра, выполненной Х.П. Лаптевым в 1741-1742 гг., отмечены р. Норильская, хребет Норильский Камень, Норильское зимовье. Первичен, вероятно, гидроним: его основу нор- ряд авторов рассматривает как вариант древнего речного термина, известного также в формах нар, нер, нюр, няр, который широко распространён в Евразии [6].

Город **Ужур** основан в 1760 г. как с. Ужурское. Название по расположению на р. Ужур. Гидроним из монг., бурят. ужур «устье реки». С 1953 г. гор. Ужур[6].

Город **Уяр** (в 1859 г это д. Уярская при речке Уяр). Форма названия деревни свидетельствует о первичности гидронима, что делает маловероятной этимологию от русск. «у яра» [3]. Возможно, гидроним представляет собой ис-каж. образование из др.-тюрк. основы ой «яма, углубление» (ср. алт. ойор «выдолбить, пробить» и гидроним Ойор, Оюр, Юор). Ср. также бурят., монг. ой «лес», якут, оюр, ойуур «лес». С 1944 г. гор. Уяр [6].

Рабочий поселок **Шира** основан в 1914 г. в связи со строительством станции (открыта в 1916 г.). Название по расположению при оз. Шира; хакас. Шаракуль «жёлтое озеро» [6].

Рабочий поселок **Кодинский** (ранее деревня Кодинская Заимка получила название по р. Кода, она же Када из эвенк, када «скала, утёс»; заимка «место, занятое под сельскохозяйственное хозяйство, с избой»). В связи с началом строительства Богучанской ГЭС получила развитие и в 1978 г. преобразована в рабоч. пос. с названием Кодинский [6].

Рабочий поселок **Балахта**: Русск. селение основано в 1750 г. в местности, которую чулымские татары называли Ба-лыкта «рыбная»; русск. искаж. форма Балахта [3].

Ряд топонимов назван по расположению вблизи определенных географических объектов (гор, лесов и т.п.). Например, город **Сосновоборск** возник в 1971 г. как посёлок при строительстве завода автомобильных и тракторных прицепов. С 1973 г. гор. Сосновоборск. Название мотивировано окружающими посёлок сосновыми борями. С 1985 г. гор. с тем же названием [6].

Город **Железногорск** возник в 1950-х гг. как посёлок при предприятии атомной промышленности, носивший условное название Красноярск-26. Совр. офиц. название Железногорск [6].

Город **Зеленогорск** основан в 1956 г. как посёлок при предприятии воен.-промышленного комплекса, носивший условное название Красноярск-45. Совр. офиц. название гор. Зеленогорск [6].

Город **Саяногорск**: В начале XVIII в. в долине Енисея было означено («обозначено на местности») предполагаемое место строительства Саянского острога. Острог построен не был, а возникшее на отведённом для него месте село получило название Означенное. В результате промышленного развития село в 1975 г. было преобразовано в город с названием Саяногорск, которое отражает положение города у подножия Саянских гор при выходе Енисея из Саянского коридора [6].

Название некоторых топонимов связано с именами собственными. Например, село **Ермаковское** основано в 1829 г. переселенцами из губерний европейской части России. Название по имени Ермак первого переселенца[6].

Город **Игарка**: строительство города и лесного порта в низовье Енисея было начато в 1929 г. на Игаркиной протоке, которая называлась по зимовью рыбака Егора Ивановича Ширияева; его имя Егорка местными жителями было превращено в Игарка [6].

Город **Иланский** возник в середине XVIII в. как д. Иланская. Название по расположению на р. Иланка. Гидроним от имени местного князька Иланка, род которого жил на берегах этой реки. С 1939 г. гор. Иланский [6].

Рабочий поселок **Курагино** (в начале XVIII в. селение оседлых крещёных аборигенов русские стали называть д. Курагина по имени их старосты) [6]. Некоторые географические названия связаны с наименованием тех или иных народов, проживавших на данной территории. Например, город **Ачинск** основан в 1641 г. как Ачинский острог. Название по расположению на землях тюрк, родоплеменной группы ачи, ачиги. С 1782 г. гор. Ачинск [6].

Гидроним **Бирюса** от названия отюреченного охотничьего племени бирюс, бирюсы, обитавшего в отрогах Саян до второй половины XVIII в. Позже этот этноним не употреблялся, а роды хаас и саган из племени бирюсов вошли в состав хакасов [3]. В нижн. течении река называется Она, что в одном из диалектов кетск. языка означает «малая река» [6].

Ряд топонимов связан с хозяйственно-экономической деятельностью. Например, город **Абаза**: При открытом в 1856 г. Абаканском железорудном месторождении, получившем название по расположению близ р. Абакан, в 1867 г. начал работать Абаканский чугунолитейный и железоделательный завод. Выросший при заводе посёлок назвали Абаканский Завод, или сокращённо, по первым слогам названия, Абаза, С 1966 г. гор. Абаза [6].

Город **Дудинка** основан в 1607 г. как зимовье. В документе 1667 г. упоминается как зимовье Дудино. Название от прозвищного имени Дуда, известного с XV в. [3]. По другой версии название образовано из ненец. Тутин, где ту «огонь», тин «амбар», и первоначально означало «склад, где хранятся пороховые и другие запасы» [8].

Город **Лесосибирск** основан в 1640 г. как с. Маклаково; название по фамилии основателя. Со временем село превратилось в крупный ц. лесоперерабатывающей промышленности, при котором возник пос. Новомаклаково. В 1975 г. Маклаково и Новомаклаково объединены в город с названием Лесосибирск, которое отражает и специализацию города, и его геогр. положение [6].

Некоторые топонимы отражают социальный состав населения или местную историю. Например, город **Бородино** возник в 1949 г. при угольном разрезе как пос. Бородино. Название дано по с. Бородино, находящемуся в 5 км от совр. города. Ранее это была д. Бородинская, основанная в 1820 г. ссыльными солдатами лейб-гвардии Семёновского полка, участниками Отечественной войны 1812 г., и названная в память о Бородинском сражении. С 1981 г. гор. Бородино [6].

Село **Казачинское** сновано в 1650 г. как острог в урочище Казачий Луг; позже с. Казачинское [6].

Рабочий поселок **Памяти 13 Борцов** основан в 1833 г. как посёлок при Коноваловском стекольном заводе; после открытия церкви пос. Знаменский; с 1920 г. пос. Памяти 13 Борцов. Название в честь расстрелянных во время Гражданской войны 13 рабочих завода [6].

Современные названия ряда топонимов не отражают духовную составляющую некоторых населенных пунктов. Например, город **Дивногорск**: На берегу Енисея, при устье Филаретова ручья (по имени отшельника Филарета) исстари существовал небольшой мужской монастырь или скит (пустынь, обитель отшельников). Со временем монастырь превратился в пос. Скит. В 1957 г. он слился с посёлком строителей Красноярской ГЭС под общим названием Дивногорск – по Дивным горам, находящимся напротив Скита на др. берегу Енисея [6].

Город **Заозёрный** основан в конце XVII в. как с. Троицкоозёрное. Название по расположению на землях Троицко-Туруханского монастыря при небольшом озере. В сов. время по антирелигиозным соображениям переименовано в с. Заозёрное, затем в пос. Заозёрный; с 1948 г. гор. Заозёрный [6].

Интересно происхождение названия **Талнах**. Город Талнах возник в 1962 г. как посёлок при месторождении полиметаллических руд в урочище Талнах. Долг, талнах «запрет» — это место в прошлом считалось плохим, гиблым, что связывают с речной наледью. С 1982 г. гор. Талнах [6].

Не все названия имеют четкую и однозначную этимологию. По некоторым вопросам ученые не могут прийти к единому мнению. Например, река **Турухан**. Происхождение названия неясно, что вызвало появление ряда этимологий. Допускается образование из эвенк, турунга «мачтовая, жердевая», причём подчёркивается, что на картах встречается написание турухан [2]. Другие авторы членят название. Первую часть связывают с самод. терминами: селькуп, ту, тур, то, тор «озеро», камасин. ту «река», нганасан, турку «озеро», умалчивая о второй части [3]. Или объясняют только вторую часть -хан из эвенк, хон «река, вытекающая из озера» [5]. Полной научной этимологии пока нет.

Село **Шушенское** основано в 1728 г. как русское укреплённое селение. Название по расположению на р. Бол. Шушь. Этимология гидронима ещё не выяснена. В названиях некоторых рек Сибири встречается кетск. шиш /сие «река». Допускается возможность, что и название р. Шушь в басе. Верх. Енисея также входит в этот семантический круг [5]. Более перспективен вариант, согласно которому гидроним Шушь произошёл от наименования рода (кости) кызыльцев (хызыл) шуш, сохранившегося у хакасов [3].

Таким образом, изучение топонимов любой местности интересное, сложное и важное направление в науке, способствующее лучшему пониманию, как языка, так и истории, географии, этнографии.

Литература

1. Большая советская энциклопедия. — М.: Советская энциклопедия. 1969—1978.
2. Комаров Ф.К. Словарь русской транскрипции эвенкийских и эвенских терминов и слов, встречающихся в географических названиях Сибири и Дальнего Востока. М., 1967.
3. Мельхеев М. Н. Географические названия Приенисейской Сибири. Иркутск.: Издательство Иркутского университета, 1986.— 144 с.
4. Мурзаев Э. М. Очерки топонимики. / Институт географии АН СССР; Оформление художника В. П. Логинова.— М.: Мысль, 1974.— 384 с.
5. Розен М.Ф., Малолетко А.М. Словарь географических терминов // Географические термины Западной Сибири. Томск.: Изд-во Томск, ун-та, 1986. – 203 с.
6. Поспелов Е.М. Географические названия России: топонимический словарь. –М.: АСТ: Астрель, 2008. – 523 с.
7. Топонимика на службе краеведения (По материалам фонда историка-краеведа М. И. Смирнова): [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://pki.botik.ru/articles/l-smirnov-toponimika1970filim.pdf> (Дата обращения 28.10.2014)
8. Фролов Н.К. Вах. Дудинка. Конда. Ляпин // Русская ономастика и ономастика России. Словарь. -М.: Школа-Пресс, 1994.

Бабушка В.І.

МНУ імені В. О. Сухомлинського,

Україна, м. Миколаїв

Науковий керівник:

к.п.н., доцент **О. Л. Щербакова.**

ДИСКУТИВНИЙ АНАЛІЗ ТЕКСТУ В СИСТЕМІ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ

Ключові слова: комунікативна компетенція, перекладацький дискурс, дискутивний аналіз, інтерпретація тексту.

Keywords: communicative competence, translation discourse, argumentative analysis, text interpretation.

Як відомо, під час вивчення сучасної лінгвістики студенти досить часто торкаються поняття дискурсу в багатьох його проявах. Успішна професійна діяльність більшості спеціальностей багато в чому визначається правильною, компетентною організацією ділових відносин, що в свою чергу залежить від грамотної організації, розуміння та управління мовленнєвою діяльністю. Д. Левіс відмічає, що «навчити брати участь у процесах спілкування, розуміти їх, впливати на хід ведення бесіди – одне з найважчих завдань навчання комунікативної компетенції» [5, с. 50].

Не підлягає сумніву необхідність досліджувати з позицій лінгвістики те, як функціонує мова в устах психотерапевта, менеджера, викладача в комунікативному просторі психотерапевтичної, комерційної, навчальної діяльності, як може бути забезпечено максимально ефективне застосування мови у професійній специфічній комунікації. Вирішуючи прикладні задачі з підготовки фахівців, лінгвістика, природно, збагачує свої теоретичні уявлення про мову як інструмент впливу на співрозмовника і про людину як суб'єкт мовленнєвої діяльності.

Саме тому актуальним питанням дискурсу займалися такі дослідники, як О. Ішмуратов, Н. Арутюнова, Ю. Степанов, Т. Дайк, В. Звєгінцев, В. Красних, С. Арістов, З. Харріс, Н. Воронцова та інші.

Чіткого і загальноприйнятого визначення поняття «дискурс», що охоплює асі випадки його вживання, не існує. Про це свідчить і понині не усталений наголос в ньому: частіше він зустрічається на другому складі, але і на першому складі наголос не є рідкістю. Семантична неоднозначність даного терміну простежується з моменту його використання з метою мовознавчого аналізу. Так, у французькій мові слово «discours» означає динамічну мову. Словник німецької мови Якоба і Вільгельма Грімм «Deutsches Wörterbuch» 1860 р. дає таке тлумачення даного слова: 1) діалог, бесіда; 2) мова, лекція [4].

Так само немає однозначності і в трактуванні самого поняття дискурсу у сучасній лінгвістиці. У рамках першого підходу спроба визначити текст через дискурс або дискурс через текст приводить до визначення первинності тексту/дискурсу. Так, В. Звєгінцев розуміє дискурс як елементарну одиницю тексту, тобто складне ціле або змістовну єдність, що вирізняється на рівні мови і, як правило, реалізується у вигляді речень, пов'язаних між собою смисловими зв'язками [4].

Однією з вартих уваги рис тексту є те, що його інтерпретація здійснюється через речення, причому речення розглядаються як члени дискурсу. Наявність змістовної надбудови, спроможної з'єднати окремі речення в єдине ціле і призводить до утворення зв'язного тексту або дискурсу. Смилова інтерпретація зв'язності дискурсу є причиною схеми розгортання тексту.

Таким чином, можна говорити про т.зв. дискусивний аналіз тексту через призму стилістики, лексикології, граматики (якщо річ іде про визначення маркованих стилістичних одиниць) у сфері перекладознавства, саме коли студенти аналізують художній, публіцистичний або іншого виду текст, виходячи з його перекладу. Розглянемо деякі приклади, наприклад, сленгові одиниці в контексті перекладацького дискурсу.

Найбільші труднощі при перекладі сленгових одиниць як з іноземної мови на мову перекладу, так і навпаки, полягають в тому, що сленг є найрухомішим шаром лексики й жоден словник нових слів не в змозі наздогнати розвиток мови в цій сфері. Таким чином, найбільша складність у роботі зі сленгом – знаходження сучасних еквівалентів [2]. Лексичні одиниці професійних жаргонів є найстійкішими в часі, та й підбір еквівалентів для них здійснюється достатньо легко. Наприклад:

Ам.: *phonelab*; фонолабораторія.

Укр.: фонка.

Ам.: *lab*; лабораторія.

Укр.: лебка.

Ці слова є лексичними одиницями, що належать до американського студентського сленгу та мають в українському студентському сленгу регулярні еквіваленти. Як правило, це технічна лексика та слова-терміни.

Наприклад, слово *horse* (n) в сучасному американському студентському сленгу може позначати: 1) героїн; 2) гній; 3) шпаргалка.

Отже, в різних контекстах приведене слово матиме різні значення.

Також досить часто студенти стикаються з проблемами під час інтерпретації художнього тексту, тому звернемо увагу на приклад – фрагмент аналізу поезії Езри Паунд з точки зору стилістики.

Наприклад, розглянемо строки вірша «*In a Station of the Metro*»: «*The apparition of these faces in the crowd: petals on a wet black bough*» та їх переклад М. Гуніна: «Внезапно появление в толпе этих лиц: лепестки на черной от влаги ветке» [3].

Для правильного розуміння поетичного твору зовсім недостатньо знати словникові значення слів та розуміти синтаксичні конструкції – необхідно пізнати історію кожного слова в тій чи іншій мові та історію його вживання в художньому мовленні.

Так, у нашому випадку вказівка англо-українського словника «*apparition* – поява» ніяк не відповідає відтінкам цього слова у вірші Паунда. Необхідно знати, що *apparition* – слово високого стилю в англійській мові. Воно походить з латинської мови *apparitio* (називний відм.), *apparitiōnis* (родовий відм.), утворюється від дієслова *appareo*, *apparui*, *apparitum*, *appare* «бути». Дане слово відноситься, як правило, до явища Христа: *apparitio Christi* – церковне свято Богоявлення (Водохрещя; Епіфанії – з грец. *Επιφάνεια*). Англійська назва відомої картини Олександра Іванова «Явище Христа народу» – «*Apparition of Christ to people*».

Слово *petal* – запозичене з латини грецьке слово *πέταλον*, «лист».

Отже, аналізуючи все вищесказане, можна зробити висновок, що у сучасній науці дискурс трактується як складне явище, що складається з учасників комунікації, ситуації спілкування і самого тексту. Іншими словами, дискурс – це абстрактний інваріантний опис структурно-семантичних ознак, що реалізуються в конкретних текстах. Таким чином, саме поглиблення розуміння даного концепту та його подальша інтерпретація – мета подальшої роботи з фахової підготовки студентів.

Література:

1. Баранов, А.Н. Лингвистическая теория аргументации (когнитивный подход) : автореф. дис. д-ра филол. наук / А.Н. Баранов; Ин-трусск. яз. Акад.наук СССР. – М., 1996ю – 48 с.
2. Беляева Т.М., Хомяков В.А. Нестандартная лексика английского языка. -Л.: ЛГУ, 1985. – 194с.
3. Гунин М. На станции метро // Электроний ресурс – [режим доступу <http://www.uspoetry.ru/poem/252>]
4. Звегинцев, В.А. О цельюоформленности единиц текста / В.А. Звегинцев // Известия АН СССР. Сер. литературы и языка. – 1980. – Т. 39. – № 1. – С. 13-21.
5. Lewis, D. Convention. A philosophical study / D. Lewis. – Cambridge etc., 1969. 350 p.

ГОСУДАРСТВО ЛИХТЕНШТЕЙН В НЕМЕЦКОМ ЛИНГВОСТРАНОВЕДЕНИИ

Ключевые слова/ Keywords: Лихтенштейн/ Lichtenstein; миниатюрные страны/ very small countries; немецкий язык/ German language; география/ geography; культура/ culture.

При изучении иностранных языков большое значение имеет ознакомление с географическими особенностями и культурой стран изучаемого языка. Это относится и к изучающим немецкий язык, который является языком Германии, Австрии, одним из четырех языков Швейцарии, одним из двух языков Люксембурга.

Немецкий язык является также государственным языком небольшого государства Европы Лихтенштейн (площадь 160 км², численность населения – 32,8 тыс. человек (2002 г.) [2, с.246].

Как правило, основные лингвострановедческие знания приобретаются студентами филологических специальностей, изучающих немецкий язык, на основе изучения особенностей Германии как крупнейшей страны немецкого языка. Тем не менее, для глубокого и всестороннего освоения культуры немецкого язычного мира студенту необходимы ещё и знания особенностей других стран с немецким языком. Для этого изучаются Австрия, Швейцария, Люксембург. Интересным явлением в культуре немецкоязычных стран является княжество Лихтенштейн, граничащее на востоке с Австрией, а на юго-западе со Швейцарией.

Современное лингвострановедение приобретает все большее мировоззренческое значение. Оно служит уже не только лучшему пониманию особенностей иностранного языка, но и лучшему пониманию особенностей жизни народов и государств, что необходимо в современном мире для улучшения взаимопонимания между народами, для реализации открывшихся возможностей плодотворного взаимовыгодного сотрудничества стран и отдельных людей, что во многом осуществимо благодаря развитию средств информации и транспорта. Такая ситуация дает беспрецедентный шанс для сближения различных мировых культур. Разностороннее изучение особенностей других стран помогает также лучше понимать процессы, происходящие в своей стране, воспользоваться уже накопленным и проверенным опытом других стран, принимать во внимание их достижения, а также ошибки, заблуждения и негативные явления в развитии. Знакомство с малым (в литературе такие государства называют также «государствами-карликами», «странами-малютками», «странами-лилипутами», «миниатюрными странами» и т.п.) государством Лихтенштейн позволяет дополнительно увидеть, как на небольшой территории с ограниченными природными ресурсами в окружении значительно более крупных и влиятельных государств возможно в течение длительного времени успешно решать многочисленные сложные проблемы внутренней и внеш-

ней политики, находить компромиссные и взаимовыгодные решения, использовать имеющиеся условия и своеобразие страны для её благополучия и развития. Одной из особенностей миниатюрных государств Европы, к которым относятся также Андорра, Монако, Сан-Марино, Ватикан и Мальта, является то, что они иногда отказываются от каких-либо, казалось бы, традиционных и неперемennых атрибутов государственности, и, тем не менее, успешно существуют (часто в течение столетий) благодаря использованию своих особенностей, поддержанию благоприятных отношений и взаимовыгодному сотрудничеству с государствами-соседами. Так, в Лихтенштейне отсутствуют вооруженные силы, оборонные проблемы делегированы Швейцарии [2, с. 247].

Ещё в 1984 году наследный принц Лихтенштейна Ганс Адам заявил, что малая страна в гораздо большей степени, чем большая, опирается на дипломатию для защиты своей территориальной целостности и независимости [1, с. 130].

Однако в области высшего образования и научных исследований благодаря международному сотрудничеству Лихтенштейн имеет свой университет, где большинство студентов – граждане других стран. Например, в 2000 году в Лихтенштейне обучалось около 360 студентов по специальностям «архитектура», «финансы», «экономика», «философия», из которых только примерно 100 человек были жителями Лихтенштейна. В тоже время в 2000 году около 460 студентов из Лихтенштейна обучалось в швейцарских и австрийских университетах, а также в Германии [2, с. 248].

Лихтенштейн, несмотря на малые размеры и ограниченность природных ресурсов, является преуспевающей индустриально развитой страной рыночной экономики с жизнеспособной финансовой системой [2, с.247].

В промышленности Лихтенштейна наиболее развиты электроника, металлообработка, фармацевтика, производство точных приборов и инструментов. В особенно благоприятные условия для промышленного развития возникли после второй мировой войны, когда выгоднее стало производить не дешевую массовую продукцию, требующую больших сырьевых ресурсов, а обладать гибкими и инновационными производственными единицами, производящими сложную и трудоемкую продукцию. Лихтенштейн имел для этого почти идеальные условия [3, с.10].

Большое значение для экономики Лихтенштейна имеет также туризм. Туристов привлекает «невеликость» и своеобразие страны, прекрасные условия для занятия зимними видами спорта, а также живописная природа, многие участки которой сохранились в своей первозданности. В литературе о Лихтенштейне встречаются живописные описания местной природы, например, «Ранним летом сухие луга покрыты чудесным цветочным ковром. Цветет кроваво-красная герань, а также венчик с маленькими белыми цветками. Здесь можно увидеть крупную бледно-фиолетовую гвоздику, несколько видов губоцветных и лилейных, а на холмах – пыльцеголовник, очень похожий на ландыш, но его цветочки розоватого цвета. Над травяным покровом гордо возвышаются густые кусты восточных свербиг, немного позднее зацветает похожий на свечу ослинник» [1, с.124].

Значительные поступления в бюджет страны дает продажа почтовых марок Лихтенштейна, которые ценятся филателистами всего мира за их высокий художественный уровень. [1, с.147-178]

Следует также отметить, что существует не так много исследований по различным областям деятельности малых государств. На это указывают различные авторы, например, Б.А. Печников [1, с.4], Н.А. Симония [2, с.5], М.-С. Kocher [4, с.11].

Это усложняет их всестороннее исследование и в то же время подтверждает необходимость ознакомления студентов языковых специальностей с основными особенностями таких стран, на примере которых можно учиться достижению успехов и внешней политики, а так же разумного использования своеобразия этих государств.

Литература

1. Печников Б.А. Цифрами на карте обозначены... / Б.А. Печников. – М.: Мысль, 1986. – 253 с.
2. Энциклопедия стран мира/ Глав. ред. Н.А. Симония; РАН, отделение обществ. наук.- М.: Экономика, 2004. – 1319 с.
3. Der Staat im dritter Jahrhundert/ Fürst Hans-Adam II von Lichtenstein.- Schaan: van Eck Verlag, 2010.- 238 s.
4. Kocher M.G. Very small countries: economic success against all odds/ M.G. Kocher.- Schaan: Verlag der Liechtensteinischen Akademischen Gesellschaft, 2003.- 251 p.

РОЛЬ ИЗУЧЕНИЯ ГРАММАТИЧЕСКОГО МАТЕРИАЛА В ЛИНГВОДИДАКТИКЕ

Ключевые слова/ Keywords: грамматика/ grammar; иностранные языки/ foreign language; обучение/ education; языковая ситуация/ language situation; мотивация/ training.

Существуют формальные и неформальные (коммуникативные) подходы к изучению грамматики иностранных языков. О формальном изучении грамматических явлений речь чаще идёт при оторванном от языковой среды обучении, когда не определяется как перспективная цель решение коммуникативных задач, а изучение грамматики имеет больше теоретическое, и воспитательское значение. В наиболее оторванных от решения коммуникативных задач случаях (особенно когда по каким-либо причинам в соответствующей конкретной ситуации отсутствует широкая потребность в применении иностранного языка в практических целях), такое обучение может превращаться в своеобразное решение интеллектуальных задач на основе грамматического материала, когда целью учебного занятия является, в основном, только достижение понимания учащимся сложного грамматического явления, что зависит от умения преподавателя объяснить его, а также от уровня общей и языковой подготовки учащихся, их внимательности и старания во время занятия. Подобное обучение характерно также для тех случаев, когда иностранный язык в числе других предметов в учебном плане рассматривается больше как общеобразовательная дисциплина, и когда учащийся не видит для себя ближайших или отдалённых перспектив применения иностранного языка для решения практических коммуникативных задач. Мотивацией его обучения иностранному языку является в большей степени удовлетворение от интеллектуального успеха и моральное поощрение за старание и правильное выполнение заданий в форме оценок и связанных с ними дальнейших стимулов (например, получение похвальных грамот за успехи в обучении, разнообразных стипендий, дипломов и т.п.). Такое положение в изучении грамматических явлений может быть характерна для стран, где международная ситуация не благоприятствует контактам с другими государствами, где профессиональный и жизненный успех практически не зависит от владения иностранным языком, поэтому его изучение в учебных заведениях становится преимущественно одним из средств общего интеллектуального развития. Такие задачи выполняло изучение так называемых мёртвых(или древних) языков, например, латинского и древнегреческого. И хотя эти языки при достаточном уровне владения способствовали ознакомлению с богатейшей древней культурой, они, не имея практического применения в современности, также служили своеобразным средством (более или менее эффективным, что зависело от многих факторов – педагогического мастерства преподавателя, старания, заинтересованности, способностей учащихся) общего интеллектуального развития.

Считается, что даже формальное изучение грамматики как системы способствует развитию системного обобщающего мышления [например, 2; 3], и может помочь в решении сложных задач, требующих систематизации и обобщения в других сферах деятельности, например в химии [2].

В противоположных языковых ситуациях, когда возрастает мотивация в изучении иностранных языков, когда учащийся видит перспективу их применения и связывает это со своими дальнейшими успехами, формальное изучение грамматики начинает вытесняться неформальным (коммуникативным). Здесь грамматика из абстрактной дисциплины для общего развития превращается в одно из основных средств для практического овладения языком. Грамматические правила помогают создавать из лексического материала смысловые элементы, необходимые для решения коммуникативных задач. И хотя существуют так называемые «безграмматические» методики овладения иностранным языком, они сводятся преимущественно к заучиванию отдельных разговорных высказываний и больше характерны для способов изучения языка, когда требуется в короткие строки овладеть коммуникативными навыками для решения отдельных языковых задач, например, в краткосрочных поездках в другие страны, для встреч приезжающих иностранцев. Такие эпизодические в жизни конкретного человека случаи не позволяют ему уделять достаточно внимания глубокому и всестороннему изучению иностранного языка, поскольку существует ещё достаточно много других профессиональных и социальных проблем, требующих времени и усилий.

Элементы безграмматического усвоения языка могут быть характерны также для периода раннего детства, когда формируется разговорная речь ребёнка. Но овладение иностранным языком на уровне чтения и письма признается практически невозможным без соответствующего изучения грамматического материала [2; 3].

При этом также следует принимать во внимание, что грамматику надо рассматривать как целостное явление, при этом, однако, отдельные элементы грамматики необходимо формально заучивать, другие – требуют глубокого понимания и осмысления. Одним из характерных примеров такого отношения к грамматическим явлениям может быть изучение структурно-грамматической функции артикля в немецком языке. И если структурно-грамматическая функция артикля требует в большей степени заучивания определенных случаев применения артикля и ряда правил, то усвоение семантико-грамматической функции артикля предусматривает активную познавательную деятельность студентов, умение анализировать конкретные речевые ситуации [1, с.148], поскольку применение или пропуск артикля часто обуславливаются одновременно разными грамматическими, семантическими, стилистическими и историческими причинами [4, с.110].

В изучении грамматики большую роль играет также процесс формирования неосознанных обобщений, поскольку невозможно сообщить обучаемым правила употребления всех необходимым лексических и фразеологических единиц [1, с.158].

В таком случае необходимо большое количество упражнений на чтение и аудирование, а позднее, когда будут освоены базовые грамматические правила, необходимо обильное самостоятельное чтение и слушание. Такая работа при достаточной целеустремленности обучаемых способствует формированию установки на самостоятельное овладение языковыми структурами.

Литература

1. Ейгер Г. В. Механизмы контроля языковой правильности высказывания / Г. В. Ейгер. – Харьков: Основа, 1990. – 184 с.
2. Ломб К. Как я изучаю языки / К. Ломб. – М.: Прогресс, 1978. – 216 с.
3. Мешков О. Д. Английская мозаика: Книга для преподавателя, студента, лингвиста, переводчика / О. Д. Мешков. – М.: Янус, 1996. – 176 с.
4. Смеречанський Р. І. Довідник з граматики німецької мови / Р. І. Смеречанський.- К.: Рад. шк., 1989. – 304 с.

КУЛЬТУРА РЕЧИ И ОБЩАЯ КУЛЬТУРА ЧЕЛОВЕКА В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ

Ключевые слова/ Keywords: культура речи/ culture of speech; информация/ information; взаимопонимание/ mutual understanding; сотрудничество/ cooperation; гуманизм/ humanism.

В XX – начале XXI веков в жизни человечества благодаря воздействию многих факторов произошли значительные изменения. Они повлияли и на возникновение или актуализацию проблем употребления языков и речевых проблем. Эти проблемы связаны с появлением из-за развития средств информации большого количества текстов. Соответственно человеку требуется охватывать своим вниманием все большее количество и объем текстов, чем прежде. Для этого авторам текстов в качестве одного из вариантов решения данной проблемы следует создавать эти тексты в более доступной для читателя форме, что и наблюдается в виде тенденции к сокращению объема отдельных предложений [2], отхода от строго формализованных грамматических структур (например, нарушения так называемых «рамочных конструкций» в немецком языке [4]), стремлении к большей ритмичности и благозвучию текстов за счет более гармоничного сочетания гласных и согласных звуков при подборе слов и т. п. [3]. Одновременно, с целью охвата больших объемов текстового материала, стремятся к разработке и освоению различных вариантов и методов скорочтения [1], различных видов чтения с конкретными целями, например, для глубокого усвоения текста, для поиска необходимой информации в тексте, для обобщения текстовой информации и подготовки соответствующих выводов на основе поставленных перед чтением текста задач. Кроме того, возникло большое количество возможностей непосредственной коммуникации людей, чему способствуют рост материального благосостояния, развитие средств транспорта, коммуникации с помощью технических средств. Коммуникации между людьми, находящимися в различных географических точках планеты, способствует также расширение возможностей изучения языков (возникновение новых методов обучения, полиграфических и информационных технологий), а также расширение возможностей для поездок в различные страны на продолжительное время или на постоянное жительство, что связано с увеличением количества носителей одинаковых языков на различных территориях Земли, что позволяет в большем, чем прежде, объеме получать информацию с помощью традиционных писем, телефонной связи и технических средств на основе новейших информационных технологий о событиях в различных географических точках без необходимости перевода.

Человечество также все больше начинает осознавать взаимосвязь самых разных явлений в различных местах планеты. Все больше люди понимают, что для их

благополучного существования необходимы мир и согласие, отсутствие конфликтов, расширение возможностей для контактов и творческой (часто совместной) деятельности, а не для ссор, войн, бойкотов и т. п., что и в исторической перспективе, и в современных условиях не приносило подавляющему большинству населения Земли благополучия, а только способствовало разрушению уже созданного, приостановлению творческой созидательной деятельности ради бессмысленной и деструктивной, направляло интеллектуальный и физический потенциал человечества для создания средств разрушения.

Необходимость взаимопонимания людей и творческого сотрудничества требует развития коммуникативных способностей людей, совершенствования знания родного языка и других языков не только в пределах языковой нормы, но и с целью создания высказываний (языковых форм), в наибольшей степени способствующих взаимопониманию, донесению друг до друга идей добра, созданию атмосферы доверия и доброжелательности. Для достижения этих целей среди прочего большое значение имеет развитие культуры речи. При этом наблюдается изменение значения понятия «культура речи», существующее в форме тенденций. Под культурой речи все чаще понимается не только языковая правильность высказывания, не только стремление к соблюдению установленных речевых норм, зафиксированных в учебной и справочной литературе, но и способность человека кратко, доступно, убедительно высказывать свои мысли в письменной и устной форме, его умение находить соответствующие языковые средства и применять их для установления позитивных, взаимовыгодных контактов с другими людьми, делать это доступно и понятно для окружающих. Культура речи, таким образом, все больше связывается с общей культурой человека, с соблюдением им правил бесконфликтного, доброжелательного общения, со стремлением к конструктивному решению спорных проблем и с полным отрицанием насильственных способов достижения личных и общественных целей.

Литература

1. Козловский О.В. Скорочтение. Современные методики обучения / О.В. Козловский. – Донецк: ООО ПКФ «БАО», 2004. – 304 с.
2. Конюхова Н.И. Объем предложения в процессе эволюции немецкой научной речи / Н.И. Конюхова; МГПИИЯ им. М. Тореза. – М., 1980. – 24 с.
3. Марченко Е.Д. Ритмология об экономике и управлении / Е.Д. Марченко. – СПб.: РАДАТС, 2007. – 55 с.
4. Туришева О.О. Порушення рамкової конструкції в сучасній німецькій мові: функціональний аспект, нормативний статус: автореф. дис.... канд. філол. наук / О.О. Туришева; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – Одеса, 2012. – 20 с.

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОРІВНЯННЯ КАТЕГОРІЇ ВІДМІНКА В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

Ключові слова: граматична категорія, відмінок, українська мова, англійська мова.
Keywords: grammatical category, case, Ukrainian, English.

З точки зору лінгвістичної типології поняття „тип мови” слід розуміти як сукупність відомих ознак мови, які знаходяться між собою в певних зв'язках. У структурі англійської мови, історично флективній, є риси аглютивного типу та переважає аналітичний склад. В українській мові, типово флективній, поряд з рисами синтетичного, також існують риси аналітичного складу. Для типології важливо встановити ізоморфізми або аломорфізми структури мовних одиниць англійської та української мов. Головним завданням при цьому є порівняння однотипної або різнотипної граматичної категорії в двох мовах, що можуть функціонувати по-різному.

Граматична категорія є однією з головних понять будь-якої, у тому числі і англійської мові. За межами постійних формальних показників граматичної категорії не існує. Граматична категорія включає в себе не менше двох протиставлених форм, але можливо і більшу їх кількість. Так, існує три форми часу – теперішнє, минуле і майбутнє, чотири дієслівні розряди, але дві форми числа іменників тощо. Не існує категорій, що мають тільки одну форму: не може бути одного артикля тощо. Зіставлення усередині категорії необхідне, хоча не обов'язково бінарне [4].

Що до граматичної категорії відмінка в українській та англійській мовах суттєвим є виявлення в реченні комплексу основних загальних значень, що належать тому чи іншому відмінку. В протилежність чіткій вираженій категорії числа (зіставлення одиничності і множинності предметів), проблема відмінка зводиться до питання, чи існує взагалі в англійській мові відмінок.

Відповідь на це питання залежить перш за все від того, чи розглядати відмінок як форму або тільки як зміст, що передається тими або іншими засобами. Ми виходимо з положення, що відмінок – морфологічна категорія, що передає відношення імені в реченні. Звідси випливає, що ті або інші відносини, що передаються відмінком, повинні передаватися формою самого імені. Всі інші засоби, не включені у форми імені (прийменники, порядок слів) не є морфологічними і тому не можуть розглядатися як форми відмінка. Звідси випливає також, що не може бути менше двох відмінків. На відміну від української мови, що має сім відмінків, в англійській мові зазвичай прийнято говорити саме про два відмінки: загальний (Common Case) і присвійний (Possessive Case) [3].

Загальний відмінок є словниковою формою іменника однини або формою іменника в множині: *friend – friends* (друг – друзі). Іменник в загальному відмінку без частки залежно від місця, яке він займає у реченні, передає відношення, виражене в українській мові іменниками в називному, знахідному або давальному відмінку: *My*

frieds found a new job. – Мій друг знайшов нову роботу. The parents asked my friend about his work. – Батьки запитали мого друга про його роботу.

Відносини між іменниками і іншими словами в реченні виражаються різним чином. Відносини, що передаються в українській мові іменником в називному відмінку, що виконує функцію підмета, в англійській мові виражається іменником в загальному відмінку, що займає перше місце в пропозиції: *The girl gave them a cup of tea. – Дівчина дала їм чашку чаю.*

Суб'єктне значення називного відмінка в українській, а також загального відмінка в англійській мовах, розкривається в підметі. Різниця полягає в словозмінній флексії називного відмінка української мови, що дає змогу підмету займати будь-яке місце в реченні, тоді як в англійській мові такі можливості обмежені.

Відносини, які в українській мові передаються іменником в родовому відмінку, що виражає приналежність, частину цілого і тому подібне, в англійській мові передаються найчастіше за допомогою прийменника *of* у поєднанні з іменником, який виступає правим означенням: *The glass of water – склянка води.*

Відносини, які в українській мові передаються іменником у давальному відмінку, в англійській мові виражаються поєднанням іменника з прийменником *to*: *Send this letter to your granny. – Відправ цей лист твоєї бабусі.*

Відносини, які в українській мові передаються іменником в знахідному відмінку, в англійській мові виражаються зазвичай іменником, що стоїть після перехідного дієслова. Обставинні значення знахідного відмінка в українській мові вживаються у формі самого імені, а в англійській мові можуть вживатися за допомогою прийменника або безприйменниково. *The boy gave me the answer at once. – Хлопчик дав мені відповідь відразу. Give this letter to your parents. – Дай цей лист своїм батькам.*

Для орудного відмінку визначене значення реалізується перш за все у присудку: *She was a teacher and spoke German very well. – Вона була вчителькою і розмовляла німецькою дуже добре.* Крім того, орудний відмінок, в умовах різних лексикосемантичних обмежень, може визначатися за часом (*працювати вечорами*), за місцем (*бігти лісом*), за способом дії та інш.

Відносини, які в українській мові передаються іменником в орудному відмінку, в англійській мові виражаються за допомогою прийменника *by* у поєднанні з іменником, чи частки *with*. Іменник з прийменником *by* (*with*) є прийменниковим доповненням: *The book is written by Dickens. – Книга написана Дікенсом.*

Місцевий відмінок в українській мові та його еквівалент в англійській мові є формою аналітичною, оскільки об'єктне та обставинне значення його визначається за допомогою прийменників: *We didn't think of going to the country. – Ми не думали про поїздки за місто. I saw a little girl with a doll in her arms. – Я побачив маленьку дівчинку з лялькою в руках*

Відносини, які в українській мові передаються іменником в місцевому відмінку, в англійській мові виражаються різними займенниками (*in, on, at, from, etc.*) у поєднанні з іменником: *The teacher came into the classroom. – Вчитель увійшов у клас.*

Ряди форм, кожна з яких утворює парадигму, можна представити у вигляді моделей чотирьох основних частин мови: іменника, дієслова, прикметника, особистого займенника [5].

Іменник без прийменника, що займає перше місце в реченні, тобто що стоїть перед особистою формою дієслова, граматично пов'язаний з ним і виражає відношення, що передається в українській мові називним відмінком (Хто? Що?): *The work is done well.* – Робота зроблена добре.

Іменник без прийменника, що займає третє місце у реченні, тобто що стоїть після дієслова в особистій формі, або після перехідного дієслова, граматично пов'язаний з ним і виражає відношення, що зазвичай передається в українській мові знахідним відмінком (Кого? Чого?): *He bought the car.* – Він купив машину.

Іменник без прийменника, що стоїть між перехідним дієсловом і іншим іменником, може виражати відношення, що передається в українській мові давальним відмінком (Кому? Чому?): *She showed the teacher the book.* – Вона показала вчителю книгу.

Прийменники перед іменниками виражають граматичні відносини, що передаються в українській мові непрямыми відмінками, тобто будь-якими, окрім називного і знахідного: *The roof of the house was old.* – Дах будинку був старий.

З визначенням загального відмінка жодних проблем не виникає. Найбільша проблема пов'язана з визначенням присвійного відмінка в усній мові. Англійці практично не вживають присвійний відмінок в множині в усній мові, бо на слух цю форму неможливо відрізнити від форми однини. Для порівняння: *the girl's toys; the girls' toys*. Зрозуміло, можливі випадки однозначної інтерпретації, але вони не визначають загальної картини. Вона пояснюється омонімією форм типу *girl's, girls, girls'* [2].

До важливих критеріїв типологічності відмінка в тій або іншій мові відноситься число відмінків в парадигмі відмінювання іменників, а також наявність або відсутність узгоджувальних форм числа у інших частин мови.

З визначенням відмінка в англійській мові жодних проблем не виникає. Англійці практично не вживають присвійний відмінок в множині в усній мові, бо на слух цю форму неможливо відрізнити від форми однини.

Кожен відмінок має декілька значень, що організуються в систему. Значення безприйменникових відмінків і відмінків з прийменниками збігаються: як ті, так і інші можуть визначати суб'єкт, об'єкт, можуть по-різному визначати слово та ціле речення. Прийменникові конструкції доповнюють арсенал семантикосинтаксичних зв'язків як в українській мові, так і в англійській, але їх вагомість і значущість для складу мови різна.

Література

1. Вихованець І.Р. Система відмінків української мови. – Київ: Наукова думка, 1987. – 220с.
2. Иванова И.П., Бурлакова В.В., Почепцов Г.Г. «Теоретическая грамматика современного английского языка», Москва, 1981.
3. Старостин П.И. «Учебник английского языка», Москва, 1976. – 187 с.
4. Порівняльні дослідження з граматики англійської, української, російської мов. – Київ: Наукова думка, 1981. – 353с.
5. Широкова А.В. «Сравнительная типология разноструктурных языков», Москва: Добросвет, 2000. – 200 с.

LANGUAGE LEARNING STYLES AND STRATEGIES

Keywords: learning style, visual learning, auditory learning, preferences, methods, learning strategies.

We have often wondered why we have difficulties learning a foreign language from a particular instructor, whereas another seems to explain things in just the right way. There was a question why the course that somebody said was easy turned into a very complicated one for another person. The reason of these discrepancies may be differences in learning styles.

What is learning style? To put it simply, learning style (or learning preference) is the way you tend to learn best. It involves your preferred method of taking in, organizing, and making sense of information. Learning styles do not tell us about a person's abilities or intelligence, but they can help us understand why some tasks seem easier for us than others. There are several benefits of thinking about and trying to understand your learning preferences.

People learn most effectively when the strategies used are closely matched with their preferred learning style. Sometimes we can improve our learning by knowing what our strengths are and then doing more of what we're good at. But it's also important to know our weaknesses in order to enhance our skills in these areas [1].

Three main learning style preferences are distinguished: auditory (learning by hearing), visual (learning by seeing), and kinesthetic (learning by doing).

If English instructors try to improve the effectiveness of students' work, they should be aware of the main learning categories that best match the way the students like to learn (e.g. visually), and check to see if they follow the suggested strategies (e.g. enhancing visual learning). Thus, teachers can help foreign language students develop their natural style preferences [3].

So, if a group of students prefers learning by hearing they have to use the strategy called *enhancing auditory learning*. Therefore the students should listen to instructions and information given orally; sit towards the front of the room so they can hear well and so that they won't be distracted by different sources of noise; repeat information silently to themselves. The right strategies of language learning could be the following: rehearsing information either silently in head or out loud; studying with a partner and taking turns reading to each other and discussing key concepts; working in quiet areas to minimize hearing music or other distractions; using rhymes or jingles to help remember important points; using textbook diagrams and illustrations; reading instructions and questions out loud to themselves (or subvocalize in test situations).

When preferred learning style is visual (learning by seeing) the proposed strategy is *enhancing visual learning*. That is, during language classes students should watch for key words written on PowerPoint slides or the board to help organize notes; listen and write

down what they hear; fill in their notes and check for understanding after each class; use visuals like symbols and colors in notes; ask the instructor for clarification of details; ask if other visual information is available. While learning independently the students may make an outline of key topics in chart or diagram format; make pictures in mind; look for sketches, diagrams, or charts to help interpret information; write down problems and questions and practice writing solutions or responses; use flash cards to help rehearse; draw boxes or circles around concepts and draw lines or arrows to show how they are related to one another.

In contrast, *kinesthetic* students are comfortable without visual input and therefore enjoy and profit from conversations and oral directions. They are excited by classroom interactions in role plays and similar activities. As the rule they usually ask questions and participate in discussions; think of the relevance and applicability of the course, themselves, and life in general; use a lap-top to take notes, etc. They like lots of movement and enjoy working with tangible objects, collages, and flashcards. Sitting at a desk for very long is not for them; they prefer to have frequent breaks and move around the room [2].

When kinesthetic students work over improving a language they highlight, underline, or take notes; break reading tasks into small chunks; use the discussion or practice questions in the textbook or study guide to help rehearse information; personalize the information, i.e. think about how the concepts apply to them or other people they know; think about how they can use the information outside the classroom or course. So this group of students learns by doing. It should be mentioned that they typically use their hands when talking to people, try using their hands and gestures when studying and explaining concepts to themselves.

When the learner consciously chooses strategies that fit his or her learning style these strategies become a useful tool for active, conscious, and purposeful self-regulation of learning. If there is harmony between the student (in terms of style and strategy preferences) and the combination of instructional methodology and materials, then the student is likely to perform well and feel confident [1]. So the foreign language instructor's purpose is to help students determine their learning style and work out appropriate methodic of a language teaching.

References

1. Cohen, A.D., 1998: *Strategies in Learning and Using a Second Language*. Essex, U.K.: Longman.
2. Nunan, D., 1997: Does learner strategy training make a difference?
3. *Lenguas Modernas*, 24, p.123-142.
4. Oxford, R.L., 1999: Relationships between learning strategy use and language proficiency in the context of learner autonomy and self-regulation.
5. Rebecca L. Oxford, Ph.D., 2003: *Learning Styles & Strategies/Oxford, GALA*.

Рускуліс Л. В.

Кандидат педагогічних наук, доцент, Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

Ткаченко В. І.

Магістрант спеціальності «Прикладна лінгвістика»,
Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ «ЖІНКА» У ТВОРЧОСТІ Т. ШЕВЧЕНКА

Ключові слова: концепт, вербальний, жінка, номінація.

Keywords: concept, verbal, woman nomination .

Вербалізація означає вербальний (словесний) опис переживань, почуттів, думок, поведінки. Вербалізація це процес вираження через звукове позначення символів опису світу. Одним з основних засобів вербалізації концепту більшість учених визнають фразеологізм. Так Н. Алефіренко в якості найбільш поширених засобів вербалізації концепту відзначає слово, фразеологізм, словосполучення, структурну схему пропозиції та навіть текст, «якщо в ньому розкривається сутність якого-небудь концепту» [1, с. 8].

У «Великому енциклопедичному словнику. Мовознавство» (1998) за ред. В. Ярцевої зазначається, що засобом вербалізації є семантичне й функціональне зіставлення мовних одиниць, у якому розрізняють три елементи – вихідну форму, засіб транспозиції, результат [2, с. 519].

Наведено перелік номінацій, що вербалізують концепт «жінка» в поемах Т. Шевченка. Нами залучено лексеми та словосполучення, якими персонаж уперше введено в текст поем, в яких сформульовано актуальні для певного персонажу класифікаційні ознаки [3, с. 40]. В дужках наведено кількість застосувань, відсутність числа означає одиничну номінацію.

Засоби вербалізації концепту «жінка»: жінка (2), жінці (1), в женах (2), жінку (1), жіночки (1), дружино (1), в супруги (1), жена (1), вдова (10), у вдови (2), вдові (1), удова (2), удовину (1), вдовівна (1), до вдовівни (1), за вдовою (2), стара вдова (2), мати (77), мамо (8), матер (1), матір (10), матері (13), матуся (1), матуню (1), матерям (1), матерями (3), матір'ю (4), мамою (1), мать (6), матери (4), маму (1), стара мати (5), серце мамо (1), сердешна мати (1), скорбящей матери (1), матер божа (3), неньку (1), неньки (1), баба (3), за бабою (1), стара баба (1), стара (3), стара Ганна (1), стара Маріула (1), стара черниця (1), доню (14), дочка (1), дочко (11), донька (2), (з) дочкою (2), доненько (2), донечка (1), дочку (6), до дочки (1), молодю дочкою (1), молодая дочь (1), дочь (4), дочки (2), дочерних (1), внучка (2), небога (5), дівча (1), дівонька (1), дівчата (28), дівчаток (2), дівчина (4), дівчаточка (2), дівчатонька (1), дівчаті (1), дівчати (1), дівчину (2), дівчини (3), з дівчатами (2), дівчат (2), сердешна дівчина (2), молодих дівчат (1), сестра (8), сестру (1), сестер (1), (ні) сестри (1), сестрою (1), сестриці (1), невістці (1), свекрівонька (1), свекрухи (1), тещу (1), тітка (1), кума (1), кумася (1), родною (1), родная (1), наймичка (21), наймичок (1), в наймичках (1), на наймичку (1), пані (9), панна (1), панну (2), панною (2), панне (1), пани (1), з шинкаркою (1), од шинкарки (1), титарівна

(12), титарівно (3), титарівні (2), титарівну (2), покриткою (2), покритки (1), покриток (1), покриткою (1), княгиня (6), княгине (1), княгині (3), княжні (1), княжною (1), княгиню (1), княжну (1), княжно (1), княжна (3), черниця (2), в черниці (1), у черниці (2), баба-знахарка (1), сова (2), совою (2), крамарівну (1), сотниківну (1), генеральша (3), генеральшою (2), у генеральші (2), козачки (1), царице (1), цариця (3), царівни (1), в цариці (2), про царицю (2), царица (1), матушки-цариці (1), небесною царицю (1), жриця (1), крепачкою (1), годованка (1), підложницю (1), наложнице (1), гетери (4), господиня (1), у міщанки (1), московкою (1), дружки (1), подруги (2), повінчана (1), повінчану (2), відьма (18), відьма (1), чародійка (1), ворожка (1), ворожки (1), вона (36), она (28), їй (19), її (17), ей (11), ея (12), про неї (10), з нею (6), над нею (1), сама (34), молодиця (8), молода (5), молодая (5), молодую (7), молоді (2), молодій (1), молодіці (1), молодицями (1), краля (2), дівувати (2), дівувала (3), дівую (1), п'яна (3), одна (16), одной (2), одиноку (1), одинокою (1), одна-однісінька (3), одній-єдиній (1), другої (3), другу (1), другу (1), чужа (2), дурна (6), дурною (1), дура (1), душой (1), дуренька (1), одуріла (2), бідною (1), багатая (1), лебедонько (1), простоволоса (2), прокажена (1), благословенная (1), розхристана (1), задрипана (1), пренепорочная (3), сердешная (5), пресвятая (2), святая (5), Святая Дева (1), всеблагая (1), благая (1), праведная (1), пречистая (1), пречистой Деве (1), чистою (1), весела (3), красою (1), щасливої (1), білолиця (1), кароока (2), чорнобриві (16), чорнобровой (1), висока (1), уродлива (1), молодість (1), краса (2), красавица (1), красавицей (1), красавицы (1), прекрасна (2), прескорбная (1), безталанну (4), безталанних (2), безумною (1), тиха (1), убогая (1), убога (1), вбогій (1), нищя (3), бедная (6), сірая (1), невсипущу (1), нещасливицы (1), нещасная (1), нещаслива (1), божевільна (1), помарніла (1), смутна (1), невесела (1), скорбящая (1), навісна (1), несамовита (1), грешница (1), каліку (1), калека (2), скалічила (1), неповинна (1), покійній (1), неживою (1), умерла (1), погинула (1).

Спіраючись на класифікацію, запропоновану А. Мартинюк, розглянуті номінації концепту «жінка» в поемах Т. Шевченка. поділяємо на антропометричні, соціокультурні, природні та індивідуально-психологічні [4, с. 215].

Антропометричні номінації залучають одиниці, що відбивають екзистенціальні параметри референта (стать, вік): жінка баба, стара, дівча, вона, молодиця, краля, одиноку, одна-однісінька, другої, чужа.:

Соціокультурні номінації залучають одиниці, що містять інформацію про постійні та змінні соціальні ролі жінок. До статусно-маркованих зараховуємо: **професійні**: наймичка, з шинкаркою, черниця, баба-знахарка, відьма, чародейка, ворожка, крепачкою; **титулні**: пані, господиня, у міщанки, московкою, титарівна, княгиня, крамарівну, сотниківну, генеральша, козачки, царице, гетери, жриця, у міщанки, московкою, сова, годованка, наложнице, покриткою.

Соціально-теологічні номінації позначають соціально успішного /неуспішного референта: бідною, багатая, убогая, нищя.

До статусно-немаркованих номінацій зараховуємо: **реляційні**, що ідентифікують референта не як самостійну особу, а стосовно інших учасників ситуації: жінка, дружино, в супруги, вдова, мати, неньку, баба, стара, доню, внучка, небога, дівча, сестра, невістці, свекрівонька, тещу, тітка, кума, родною; **ситуативні**, що позначають змінні ролі референта, що залежать від конкретної ситуації: дружки, подруги, дівувати, повінчану:

Група природних номінацій охоплює одиниці, що відбивають неконтрольовані властивості референта, надані їй «від природи» й доступні суб'єкту дискурсу в чуттєвому досвіді. До цієї групи віднесені: **природно-теологічні**, що передають властивості референта, які підлягають теологічній оцінці в термінах ефективно/неефективно: дурна, одуріла, божевільна, безумною, навісна, несамовита, каліку, покійній, неживою, умерла, погибла; **природно-естетичні**, що позначають властивості зовнішності референта, які підлягають естетичній оцінці в термінах красиво/потворно: лебедонько, простоволоса, розхристана, задрипана, красою, білолиця, кароока, чорнобриві, молодість, висока, уродлива, краса, прекрасна, сірая, тиха, убогая, помарніла, скалчила.

Група **індивідуально-психологічних** охоплює номінації реальних і стереотипно приписуваних референтам жіночої статі поведінкових характеристик: святая, прокажена, благословенная, пренепорочная, прескорбная, сердешная, пресвятая, Святая Дева, всеблагая, праведная, пречистая, чистою, весела, щасливої, безталанну, невсипущу, несчастливицы, прокажена, грешница, неповинна, смутна, невесела, скорбящая, п'яна.

Дані кількісного аналізу частотності засобів вербалізації концепту «жінка» у поемах Т. Шевченка подані у таблиці.

Ідеографічна номінація	Номінація жіночої референції
Реляційні (статусно-немарковані)	34,75% (318)
Антропометричні	33,66% (308)
Титульні (статусно-марковані)	10,38% (95)
Професійні (статусно-марковані)	6,01% (55)
Індивідуально-психологічні	5,13% (47)
Природно-естетичні	4,69% (43)
Природно-теологічні	2,51% (23)
Соціально-теологічні	1,53% (14)
Ситуативні (статусно-немарковані)	1,31% (12)

На підставі отриманих даних можна зробити висновок: жінку переважно категоризовано за реляційними й антропометричними параметрами, досліджуваного концепту, що пов'язують її діяльність з сімейно-побутовою сферою. Жіночі професійні номінації, представлені у поемах Т. Шевченка, є другорядними.

Список використаних джерел

1. Алефиренко Н.Ф. Проблемы вербализации концепта: Теоретическое исследование. – Волгоград: Перемена, 2003. – 96 с.
2. Большой энциклопедический словарь. Языкознание / Под ред. В. Н. Ярцевой. – 2-е изд. – М.: БРЭ, 1998. – 685 с.
3. Волобуєва А. С. Ідеографія засобів вербалізації утилітарних концептів ЧОЛЮ-ВІК І ЖІНКА / А. С. Волобуєва // <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/novitfilolog/13/61.pdf>. – С. 39 – 47.
4. Мартинюк А. П. Конструювання гендеру в англомовному дискурсі/ А. П. Мартинюк. – Харків: Константа, 2004. – 292 с.
5. Тарас Григорьевич Шевченко Сочинения в двух томах. Т.1 (на украинском языке). – К.: Вид-во «Дніпро», 1996. – 699 с.

**ОТРАЖЕНИЕ МУЗЫКАЛЬНОСТИ В СИНТАКСИСЕ ПОЭЗИИ
А. А. ВОЗНЕСЕНСКОГО**

Ключевые слова: синтаксис, поэзия, лирический герой.

Keywords: syntax, poetry, lyrical hero.

На стихи Вознесенского написано много популярных песен (в основном на его уже опубликованные стихотворения). Он также удачно выступал в качестве поэта-песенника, написал посвященное Софии Ротару стихотворение «Голос».

Песня в исполнении Евгения Осина «Плачет девочка в автомате», ставшая популярной в начале 90-х, известна с конца 60-х как один из номеров дворовой музыкальной городской культуры. На самом деле это песня на стихотворение А. А. Вознесенского «Первый лёд». В песне местами изменены слова [4].

Выпускник Московского архитектурного института возводит и строит свои стихи словно дома и мосты. Это его поэтические дворцы. Он – скульптор рифмы и метафоры! Андрея Вознесенского никогда не страшили сильные мира сего. Когда-то его обвиняли в формализме, в 60-ые он не вписывался в систему, но народ любил и продолжает любить его творчество, его образы, его размышления.

Его метафоры столь же неожиданны, как и рифмы: поэт неутомим в поиске других образов, оригинальных звучаний и даже графики, пытаясь самой формой невероятно извернутой или хорошо изломанной строчки создать зрительный образ. Название сборника «Выпусти птицу» набрано углом, похожим на расправленные крылья [1, С. 284–306].

Тем, кто думает, что стихи отличаются от прозы только рифмой, поэзия Андрея Вознесенского не по вкусу: дескать, они слишком «технологичны», немзыкальны. Стоит напомнить им «Миллион алых роз», «Авось!» и еще многие строки поэта, положенные на музыку, — не только песенную и оперную, но и симфоническую, как «Поэтория» Родиона Щедрина, совершенно новый жанр в исполнении чтеца, хора и оркестра.

Вознесенский в своих открытиях давно обогнал великие 20-е годы русского футуризма. Он открыл стих-вихрь. Его кругометы, закрученные в спирали галактик, превратились в галактические молитвы конца XX века: «ПитерПитерпитерпи ...» Он открыл строку, закрученную, как лента Мебиуса. Зримая и слышимая бесконечность, змея, кусающая свой хвост:

НА деревьях висит ТАЙ

Боже отпусти на Не

Ты не оправдала МЕЧ

Стих перестал походить на марширующую колонну или нарезанную бухан-

ку. Стих-рояль, стих-сердце, стих-вихрь, стих-рулетка, стих-глаз.

Обратимся к творчеству Андрея Вознесенского, а конкретно – к одному из самых ярких его стихотворений – «Живите не в пространстве, а во времени...». Вознесенский – «городской» поэт, но и он иногда уставал от «бытности» и обращался к «вечным темам», душевным переживаниям.

Сливая воедино в жизни человека два измерения – временное и пространственное, автор не делает выводов и не навязывает единого для всех решения. Вознесенский оставляет выбор за человеком, хотя сам, конечно же, выбирает «временную» жизни, которая измеряется не только жизнью земной, но и жизнью вечной.

По Вознесенскому, человек – строитель того времени, в котором живет:

*... минутные деревья вам доверены,
владейте не лесами, а часами.*

И здесь поэт говорит о том, что время – оно выше всего. И достигает этого путем избавления от нагромождения предложения выросшими членами, сохраняя живость стихотворения.

Таким образом, можно сказать, что автор облекает все вечное, пространственное, во временную ткань. Даже Дом у него приравнивается ко времени. Это две параллельные прямые, которые все же, в конце концов, пересекаются. Даже одежду Вознесенский предлагает заменить временем, ведь оно дороже самых ценных мехов:

*и плечи вместо соболя кому-то
закутайте в бесценную минуту...*

Стоит заметить, что рифма вообще не свойственна стихам Вознесенского. В данном стихотворении он зарифмовал лишь первую и вторую строфы – те, которые посвящены вечной стороне человеческого существования. Другие же две строфы не только не зарифмованы, но и построены несимметрично (по пять и два стиха в каждой). Они такие же, как и само время, о чем и говорит поэт в первом стихе третьей строфы: «Какое несимметричное Время!»

Интересно, что в стихотворении нет конкретизации – нет ни лирического героя, ни обращения к кому-то лично. Все касается каждого. Поэт прибегает к использованию обобщенно-личных предложений.

Странные сравнения, очень точные и пугающие, приводит автор в предпоследней строфе. Бросает в дрожь от осознания верности того, что:

*Последние минуты – короче,
Последняя разлука – длиннее...*

И ничего здесь не попишешь – так и есть. Нагнетание в строфе атмосферы безысходности, но возможности все изменить, выбора удается А. Вознесенскому, опустив часть составного именного сказуемого *становятся*.

Используя неопределенно-личные предложения в составе сложного бессоюзного однородного состава со значением противопоставления, автор медленно, но верно подводит читателя к основной мысли стихотворения:

*Умирают – в пространстве,
Живут – во времени.*

И здесь уж выбор за каждым – где он хочет жить, какую память о себе оставить. Наверное, это один из вечных, но вот так странно выраженных в стихотворении современного поэта, вопрос.

Стихотворение А.А. Вознесенского «Первый лед» – небольшая элегическая зарисовка из жизни обычной молодой девушки. Влюбленная девочка мерзнет в автомате. Через все произведение проходит тема холода. Ее подчеркивает ряд номинативных предложений:

Пальцы-льдышки...

Первый лед. Это в первый раз.

Первый лед телефонных фраз.

Финальные строки стихотворения завершают созданный автором образ на логической ноте: «Мерзлый след на щеках блестит – Первый лед от людских обид». Предложение сложное бессоюзное неоднородного состава со значением причинно-следственным. В стихотворении много назывных предложений, что придает сюжету определенную недосказанность, фрагментарность. Столкновение детской наивности с обманом больно ранит не только душу лирической героини, но и сердце автора, который, с одной стороны, сочувствует своей героине, а с другой – не может изменить сюжет и сделать ее счастливой, ибо тогда он погрешит против правды – суровой правды жизни. Образ первого льда соотносится в стихотворении с темой горя и одиночества. Между строк в стихотворении видна авторская досада на то, что, столкнувшись с обидой, трогательное и наивное существо очерствеет душой. Эпитет «первый» постоянно напоминает о том, что таких любовных разочарований может быть много на жизненном пути. Стихотворение заставляет вспомнить о ценности доверительных человеческих отношений, о том, что легко разрушить их, но порой невозможно восстановить.

«Сага». Этот стих стал популярен в качестве текста любовной песни в мюзикле «Юнона и Авось».

О чем стих? Многим кажется, что о любви. Но о чьей любви? Разве лирический герой любит женщину? Достаточно прочитать простое двусоставное предложение «Возвращаться – плохая примета». Оно никак не может быть сказано любящим мужчиной женщине, которая надеется на его возвращение [2, С. 135].

Уже в первой же строфе странное – лирический герой прямо говорит: «Ты меня никогда не увидишь». Что в отсутствие всяких разъяснений – говорит о том, что она лирическому герою довольно безразлична. Он не собирается возвращаться, поэтому и повторяет эту фразу в конце каждой строфы.

Герой прощается не только с ней, сколько со всем подряд, включая реку и здания. Прощается с жизнью.

«Любовная» линия здесь появилась вследствие того, что традиционно считается, что любовь – противница смерти, «мы любим – это значит мы не умрем», если умрем, то обязательно встретимся в новой жизни [3, С. 125].

А стихе лирический герой производит развенчивание всего этого.

Основное содержание стиха – страх и сожаление лирического героя, размышления о смерти. Мысли, что и любовь – «так минимальна» рядом со смертью.

Также поэт варьирует то прямым, то обратным порядком слов в предложениях соответственно:

Ты меня на рассвете разбудишь,

проводить необутая выйдешь...

Не мигают, слезятся от ветра

безнадежные карие вишни...

В первой строфе – «Ты меня никогда не забудешь, ты меня никогда не увидишь» – звучат, как уверенность лирического героя, что она его действительно любит, но он не собирается или не сможет вернуться к ней.

И в заключительной строфе – горькая мысль о «бессмысленности» любовных переживаний, не могущих ничего изменить перед лицом смерти.

Литература

1. Бикертон Д. Введение в лингвистическую теорию метафоры / Д. Бикертон // Теория метафоры. – М.: Прогресс, 2007. – С. 284–306.
2. Виноградов В. В. Стилистика. Теория поэтической речи. Поэтика / В. В. Виноградов. – М., 1998. – 450 с.
3. Григорьев В. П. Грамматика идиостиля. / В. П. Григорьев. – М.: Наука, 1999. – 225 с.
4. rurоem.ru/voznеsenskij/all.aspx

ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ АРТИКЛЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У чому задача мови, як інструменту спілкування? Той, хто говорить зазвичай розуміє, що він хоче сказати. Правильно донести цю інформацію до слухачів – ось мета рідної або іноземної мови. Мови різних країн різняться не тільки словником, а й завданнями, які вирішуються за допомогою граматики даної мови. [1]

В іноземних мовах використовуються жорсткі засоби управління інформаційної картиною мови, і артиклі в них великі помічники. [2]

Якщо в процесі вивчення англійської мови, поряд з вивченням правил граматики і різних навчальних посібників, приділяти увагу вивченню періодичної літератури, а також розгляду всіляких англійських кулінарних та інших аналогічних видань, то наступне порівняння вищевказаних текстів дозволить тому, хто вивчає англійську мову побачити, чим обумовлено відступ від правил використання артиклів і прийти до висновку, що подібне явище виправдане, лише в рамках певних видань і неприпустимо для тих, хто вивчає англійську мову як іноземну. Це також дозволить підвищити комунікативну компетенцію учнів.

«Артикль (франц. Article, від лат. Articulus) (член) – граматичний елемент, який виступає в мові у виді службового слова або афікса і служить для вираження визначеності-невизначеності категорії (іменної), тобто виду референції». [8]

Історія англійської мови – це історія граматичної революції.

Англосаксонська мова була мовою індоєвропейського типу, тобто таким, де граматичні відношення виражаються в першу чергу за рахунок флексії – зміни форми слова, наприклад, знайомого нам відмінювання іменників і прикметників або відмінювання дієслів. Дві з половиною сотні сучасних неправильних дієслів збереглися саме з тих далеких часів. Однак взаємодія різних діалектів і зрушення в вимові привели до того, що ця система поступово втратила функціональність і в основному розпалася. Паралельно з цим йшов розвиток нових елементів граматичної системи: деякі словосполучення і синтаксичні побудови з приватними значеннями придбали цілісну форму аналітичних (тобто складаються з декількох елементів) граматичних конструкцій та переосмислений, узагальнений зміст. Так, словосполучення «займенник + іменник» перетворилося в іменник з артиклем, який несе інформацію про визначеність об'єкта. [4]

Сучасна англійська мова в області граматики характеризується аналітичним ладом. Такою структурою, при якій основними засобами вираження граматичних значень є порядок слів і службові слова, що показують відносини між словами або групами слів. [4]

Артикль є важливим мовним засобом, що забезпечує точний вираз і правильне розуміння думок англійською мовою. Невміле користування артиклем в мові веде або до спотворення змісту висловлення, або до взаємного нерозуміння співрозмовників. [6, с.9] Він є одним із засобів співвіднесення даного мовного твору з даною мовною ситуацією. [7, с. 63]

Артикли, як правило, знаходяться в ненаголошеній позиції. [3]

В сучасній англійській мові є три артикля: певний (the), невизначений (a, an) і нульовий (-). [6, с. 9]

Історично певний артикль сходить до давньоанглійського вказівного місцезнаходження «the» і це значення вказівки збереглося за ним. [5, с.7]

Невизначений – до числівника «one» (давньоанглійське «ān») і зберігає в деякій мірі своє первісне значення, з'являючись тільки перед іменниками в однині. [там же]

Історична природа артиклів досить чітко простежується і на сучасному рівні розвитку англійської мови – певний артикль може вживатися як синонім вказівних займенників «this, that», а невизначений артикль в ряді випадків виступає у значенні числівника «one».

Артикль належить до синтаксичного класу слів, так званих визначниками, які модифікують іменник. Тільки один визначник може бути використаний в поєднанні з одним іменником, і він завжди, за рідкісним винятком, стоїть перед іменною конструкцією, тобто в англійській мові артикль є препозитивним. [5, с.6]

a beautiful red rose, the English books, a new black suit

Артикли є не знаменними словами і вживаються відповідно до своїх значень. [9, с.64]

Відсутність артикля перед іменником в англійській мові зазвичай протиставляється вживанням певного або невизначеного артиклів і стає, таким чином, засобом вираження певного значення. Така відсутність артикля називається «значуща», часто вживається термін: «нульовий артикль». Іменник, вжитий з нульовим артиклем, набуває найбільш загального або абстрактного значення – «взагалі», наприклад: This book deals with the problem of crime in our country (йдеться про злочинність по країні в цілому). [9, с.65]

Нульовий артикль часто вживається з назвами матеріалів, предметів їжі, абстрактними іменниками і т.п.

Артикли мають морфологічну, синтаксичну та комунікативну функції.

Морфологічна функція артиклів полягає в тому, що вони служать як формальні покажчики на іменник: присутність артикля вказує на те, що подальше слово є іменником. [5, с.7-8]

Артикль виконує дві синтаксичні функції:

1) артикль відокремлює іменну конструкцію від інших частин пропозиції. [5, с.8]

Ця синтаксична його функція полягає в тому, що він визначає лівий кордон атрибутивного словосполучення. У цій функції він може бути замінений будь-яким іншим визначником імені [3]:

an interesting magazine (some interesting magazine)

John has bought a magazine (that magazine)

an interesting English magazine (her interesting magazine).

2) артикль може з'єднувати пропозиції всередині тексту, співвідносячи іменник, який він модифікує, з яким-небудь словом або групою слів в попередньому контексті. [5, с.8]

John has bought a book. The book is interesting.

Таким чином, в даному випадку артикль має сполучну функцію.

Артикль, також, має комунікативну функцію:

Іменник з невизначеним артиклем може вводити нову інформацію в пропозицію: це є фокусом комунікації («ремою» пропозиції) [5, с.8]:

A pretty girl of about eight ran into the room.

Іменник з означеним артиклем в початковій позиції зазвичай вказує на дану інформацію і не є фокусом комунікації («темою» пропозиції) [5, с.8]:

The girl ran into the room.

Отже, в підручниках потрібно уточнювати та роз'яснювати кожен артикль окремо, щоб людина, для якої англійська є іноземною було зрозуміло все до останньої дрібниці. І не важливо, яка це мова англійська, німецька або ще якась. Все повинно бути доступним кожному, навіть для того, хто вивчає мову самостійно.

Використана література:

1. http://www.runovschool.ru/learn_english/indefinite_article_gen/
2. <http://www.sixthsense.ru/news/77042>
3. http://www.classes.ru/grammar/42.Teoreticheskaya_grammatika_sovremennogo_angliyskogo_yazyka/1-2-8—problema-artiklja.htm
4. http://runovschool.ru/learn_english/english_history/
5. Бармина Л.А., Верховская И.П. Практикум по английскому языку: артикли / пер. с англ. – М.: Астрель.АСТ, 2004. – 345 с.
6. Волкова Е.И. Английский артикль. – Воронеж: Издательство Воронежского университета, 1969. – 237 с.
7. Бархударов Л.С. Очерки по морфологии современного английского языка. – М.: Высшая школа, 1975. – 268 с.
8. Виноградов В.А. Артикль // Лингвистический энциклопедический словарь / под ред. В.Н.Ярцевой. М, 1990. – 45-46 с.
9. Ахманова О.С. Английский язык – Издательство Московского университета, 1954. – 184 с.

ПОШИРЕНІ СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ СТИЛІСТИЧНИХ ФІГУР МОВЛЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

Ключові слова: стилістичні фігури, основні способи перекладу, стилістичні системи.

Keywords: stylistic figures, basic methods of translation, stylistic systems.

Будь-який текст характеризується приналежністю до певного стилю, отже кожний текст має стилістичний аспект, що репрезентований різноманітним функціонуванням стилістичних виражальних засобів – фігур мовлення [1].

Стилістична відповідність перекладу оригіналу досягається за рахунок врахування особливостей стилів текстів мовою оригіналу і перекладу та адекватної передачі всіх стилістичних характеристик оригіналу. Наприклад, поетичний твір повинний перекладатися не прозою, а саме як вірш або поема, оскільки в іншому випадку це вже буде не переклад, а певного роду вільна передача або переказ засобами іншої мови, тому що не враховується поетична форма оригіналу. Стилістичний відповідник – це стилістичний засіб мови перекладу, адекватний відповідному засобу мови оригіналу [3].

Стилістичні системи мов мають свій національний характер. Стилістичні прийоми різних мов в основі є схожими, але функціонують в дискурсі по-різному. Одні й ті ж прийоми мають різну частоту вживання, стилістичну значущість, виконують різні функції в системі мови, чим і обумовлюється необхідність трансформацій. Стилістичні заміни не менш важливі, як лексичні й граматичні. При здійсненні лексичних трансформацій перекладач керується принципом передачі лексичного значення слова або форми. При передачі стилістичного значення перекладач слідує тому ж принципу – відтворити в перекладі аналогічний ефект, тобто викликати у читача таку ж саму реакцію, хоча дуже часто для цього потрібно задіяти абсолютно інші мовні засоби. Таким чином, фахівець із перекладу повинен прагнути не зберегти стилістичний прийом, а обов'язково відтворити його функцію в запропонованому контексті. Не варто також забувати про багатофункціональність стилістичних прийомів. Так само як в багатозначному слові англійської та української мови можуть не співпадати окремі лексико-семантичні варіанти, так можуть відрізнятися й окремі функції одного й того ж стилістичного прийому. Таким чином, при порівнянні стилістичних прийомів виявляються повні еквіваленти (точні, змістовно близькі) та неповні еквіваленти і функції, що не мають еквівалентів у мові перекладу [3, 44].

Усі лінгвісти підкреслюють необхідність збереження образу оригіналу в перекладі, справедливо вважаючи, що передусім перекладач повинен намагатися відтворити функцію прийому, а не сам прийом. При передачі стилістичних фігур

мови – порівнянь, метафор, метонімії – фахівцю щоразу потрібно вирішити: доцільно зберегти образ, що лежить в їх основі, або ж замінити його іншим (більш образним, недослівним, змістовно насиченішим) при перекладі. Причиною заміни можуть бути особливості українського слововживання, сполучуваність слів тощо.

Багатоаспектність перекладу стилістичних фігур мови не раз ставали об'єктом уваги та предметом дискусії у наукових розробках Л.С. Бахударова, Т.Г. Бесєдіної, Л.Г. Верби, В.І. Карабана, Т.Р. Левицької, А.В. Федорова. Неодноразово способи перекладу фігур мовлення описано у роботах О. Єсперсена, Р. Джефферса, Д. Лайфута, Б. Мітчель, Л. Теньєр та ін. Популярними засобами стилізації текстів української та англійської мов визначено звукові повтори, перенесення лексичних значень (метафори, метонімії, порівняння), функціонування епітетів.

В. Горбатько зазначає, що евфонічна функція алітерації співпадає в обох мовах, адже саме алітерація є одним із основних прийомів поетичної мови. Але використання алітерації для милозвучності в прозі більш характерне для англійської мови, аніж для української. Друга функція алітерації – логічна. Алітерація певною мірою підкреслює тісний зв'язок між компонентами висловлювання. Особливо яскраво алітерація показує єдність епітета з означувальним словом: *unseen stranger*. В. Горбатько передає словосполучення зі збереженням алітерації, хоча й з опущенням самої метафори *нечемний і недобрый чужинець*. В англійській мові алітерація в логічній функції вживається також в усіх видах експресивної прози: *“Leaves. On the ivy vine” – Листків. На лозі плюща* [2, 17].

Метафора вживається в усіх емоційно забарвлених стилях мови. Однак в художній літературі вона завжди носить оригінальний характер. Збереження оригінальної метафори в художньому творі носить обов'язковий характер. Якщо це неможливо з якихось мовних причин (різна сполучуваність, різна семантична структура тощо), перекладачу необхідно звернутися до компенсації або заміни. Наприклад: *The needs of Bogle's customers were supplied by two waitresses and a Voice. – Їжу відвідувачам Богля подавали дві офіціантки та Голос*. Авторська метафора (антономазія) перекладена за допомогою аналогічного прийому українською мовою [6, 11].

Метонімія як суто мовна, так і та, що використовується в якості стилістичного прийому, все більше і більше вживається в різноманітних стилях мови, а особливо у художній літературі. Передача метонімії також становить перекладацьку проблему, адже при використанні метонімії спостерігаються значні розходження в англійській та українській мовах. В зв'язку з цим при перекладі нерідко потрібно повертатися до основного значення слова, тобто до того, яке породило метонімічне перенесення значення. Тут також велику роль відіграє узус. Наприклад: *The voice at Bogle's was invisible. – Голос у ресторані Богля був невидимкою. Twenty miles west of Tucson the “Sunset Express” stopped at a tank to take on water. – За двадцять миль на захід від Таксона “Вечірній Експрес” зупинився біля бака, щоб набрати води* [5, 67].

В.І. Карабан визначає передачу метафори при перекладі з української мови на англійську наступним чином: в одиничних випадках метафоричний образ слів різних мов може співпадати, а у деяких – ні, наприклад, як у випадку з метафоричним вживанням слів «чорний» в українській мові та «black» в англійській мові. Наприклад: *чорна смерть – Black Death, чорна візитка – shooter*.

У ході аналізу англійського та українського художнього мовлення встановлено найбільш типові способи презентації метафоричних висловлювань:

Словниковим відповідником з тим же образом. Наприклад: *чорний список – blacklist, blackbook*.

Метафоричним словом з іншим образом. Наприклад: *зелений юнак – unlickedcub*.

Неметафоричним словом із втратою образності. Наприклад: *чорна робота – menialwork*.

Українські метонімічні вирази перекладаються англійською мовою переважно такими способами:

1) Відповідним англійським метонімічним словом з тим же образом. Наприклад: *Він сильною рукою розправився з опозицією – he took care of the opposition with a strong hand*.

2) Англійським метонімічним словом з іншим образом. Наприклад: *Вутік слуху відбувся з урядових кіл – The rumor was leaked from the Government corridors*.

3) Заміною метонімічного слова на не метонімічне. Наприклад: *Вада – leaders*[3, 44].

Процес перекладу епітетів з української мови на англійську можна порівняти із перекладом атрибутивних словосполучень. Отже, епітет може перекладатися:

1) У найбільшій кількості двокомпонентних словосполучень притаманний переклад першого компонента за допомогою іменника в родовому відмінку, що знаходиться в постпозиції до основного іменнику. У даному випадку при перекладі на українську мову відбувається перестановка слів усередині атрибутивної конструкції. Типовою перекладацької помилкою є збереження порядку слів, притаманному англійському реченні, наприклад: *A 43 – year-old woman presented with a twelve-day history of fever, night sweats, rigors, breathlessness, cough and weight loss – Історія хвороби 43-річної жінки на протягом дванадцяти днів супроводжувалася такими симптомами, як жар, нічне потовиділення, озноб, порушення дихання, кашель і втрата ваги*.

2) Значній кількості двокомпонентних атрибутивних словосполучень англійської мови притаманний переклад з використанням прикметника в якості ліворозного іменника.

3) У більшості випадків епітет української мови може перекладатися прикметником. Наприклад: *золоте листя – goldleaves* [3, 13].

Способи перекладу порівнянь можна поділити на три групи:

1) Порівняння які мають повну образну та змістову відповідність в мові оригіналу та в мові перекладу. Наприклад: *холодний як лід – ascoldasice*.

2) Порівняння які виражають одну й ту саму думку, але перекладені за допомогою різних образів. Наприклад: *старий, як світ – asoldasthehills*.

3) Порівняння, які перекладаються за допомогою описового перекладу. Наприклад: *asbrownasaberry – дуже темний, шоколадного кольору* [5, 32].

Переклад онома топів здійснюється, переважно, у вигляді онома топів мови перекладу, відповідних основним психоакустичним параметрам. Наприклад: *Аж раптом – трах! Бах! Вона шльопнулася на купу хмизу і сухих листя. Політскінчився. – When suddenly, thump, thump! Down she came upon a heap of sticks and dry leaves and the fall was over* [4, 16].

Отже, фігури мовлення є стилістичними засобами організації тексту в синтаксичному плані, що відзначаються оригінальністю форми та особливостями відтворення під час перекладу. Вони покликані не лише індивідуалізувати мовлення автора, а й збагатити його емоційними нюансами, увиразнити художнє зображення, що повинно бути репрезентовано під час перекладацької роботи над текстом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брандес М.П. Предпереводческий анализ текста (для ин-ов и фак-тов иностр. языков): Учеб. пособие. – 3-е изд., стереотип. – М.: НВИ-ТЕЗАУРУС, 2001. – 224 с.
2. Григорьев В. П. Поэтика слова / В. Григорьев. – М. : Наука, 1999. – 343 с.
3. Демський М.Т. Системні зв'язки у сфері фраземіки / М.Т. Демський / Мовознавство. – 1991. – №2. – С.36-43
4. Ильиш Б.А. Строй современного английского языка / Борис Александрович Ильиш. – Л.: Изд-во «Просвещение» Ленинградское отделение, 1991. – 365с.
5. ЛевентальВ. И. Английский язык: просто о сложном. Практический курс. – Л.: Манускрипт, 1993. – 224 с.
6. Левин Ю. И. Структура русской метафоры // Уч. зап. ТГУ. – Вып. 181. Труды по знаковым системам II. – Тарту, 1995. – С. 293–299.